

Türkmenistanyň Bilim ministrliği
Magtymguly adyndaky Türkmen döwlet uniwersiteti

Agamyrat Mämmedow

Reklamanyň esaslary we jemgyýetçilik gatnaşyklary

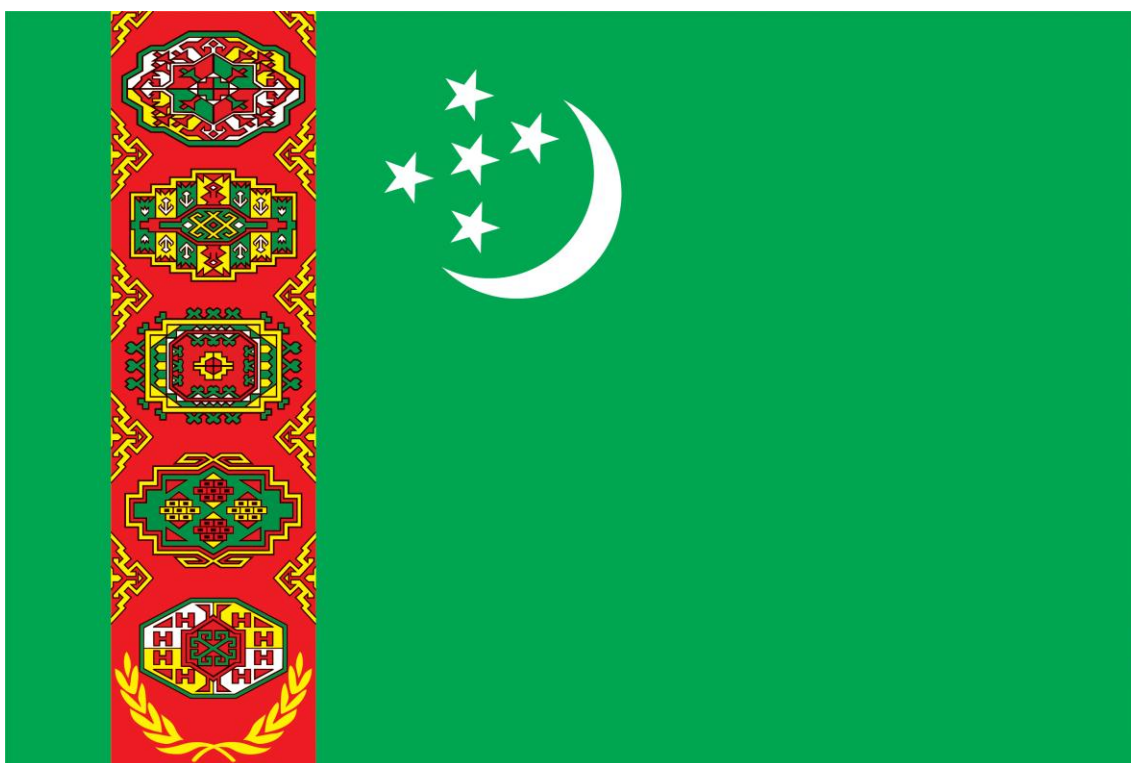
Aşgabat -2010

**TÜRKMENISTANYŇ PREZIDENTI
GURBANGULY BERDIMUHAMEDOW**

TÜRKMENISTANYŇ DÖWLET TUGRASY

TÜRKMENISTANYŇ DÖWLET BAÝDAGY

GARAŞSYZ, HEMIŞELIK BITARAP TÜRKMENISTANYŇ DÖWLET SENASY

Janym gurban saňa, erkana ýurdum,
Mert pederleň ruhy bardyr köňülde.
Bitarap, garaşsyz topragyň nurdur,
Baýdagyň belentdir dünýäň önünde.

Gaýtalama:

Halkyň guran Baky beýik binasy,
Berkarar döwletim, jigerim-janym.
Başlaryň täji sen, diller senasy,
Dünýä dursun, sen dur, Türkmenistanym!

Gardaşdyr tireler, amandyr iller,
Owal-ahyr birdir biziň ganymyz.
Harasatlar almaz, syndyrmaz siller,
Nesiller döş gerip gorar şanymyz.

Gaýtalama:

Halkyň guran Baky beýik binasy,
Berkarar döwletim, jigerim-janym.
Başlaryň täji sen, diller senasy,
Dünýä dursun, sen dur, Türkmenistanym!

Girş

Türkmenistanyň häzirki döwürde milli bähbitlerimizi we häzirki zaman meýillerini göz önünde tutmak bilen, tutuş daşary syýasaty işjeňleşdirmek boýunça başlangyçlar bilen yzygiderli çykyş edýändigini uly buýsanç bilen aýdasymyz gelýär. Ýangyç energetikasy babatdaky özara bähbitli hyzmatdaşlygy ýola goýmak hem şol başlangyçlaryň näýbaşylaryndandyr. Ýeri gelende, hormatly Prezidentimiziň tutanýerli tagallary bilen, nebitgaz ulgamynyň ýeten derejelerini, häzirki wagtda bar bolan hem-de giň potensial mümkinçilikleri barada daşary ýurt hyzmatdaşlaryna we ähli gyzyklanýan taraplara gürrüň bermek naksady bilen mahabat işlerini durmuşa işjeň geçirmek babatdaky çäreler giňden ýaýbaňlandyrylyp, döp bolşy ýaly, Aşgabatda we onuň çäklerinden daşarda hem halkara maslahatlaryň, sergileriň guralyp durulmagy ýangyç energetika toplumynyň kuwwatyny has pugtalandyrmakda örän uly ähmiýete eýdigini belläp geçmek blar. Milli Liderimiziň tabşyrygy boýunça Angliýanyň paýtagty Londonda geçirilen „Türkmenistanyň nebiti we gazy -2008“ atly konferensiýanyň, Azerbaýjanyň paýtagty Baku şäherinde geçirilen „Azerbaýjanyň we Türkmenistanyň nebit we gaz mümkinçilikleri: energetika, ykdysadyýet, ekologiýa. Hyzmatdaşlygyň baş ugry“ atly bilelikdäki sergi we konferensiýa bu aýdylanlaryň aýdyň mysalydyr.

Hormatly liderimiz Gurbanguly Berdimuhamedowyň ýolbaşçylygynda bazar ykdysady gatnaşyklaryna ynamly girýän ýurdumyzyň baý tebigy, ykdysady, medeni, syýahatçylyk-sport potenciallaryny mahabatlandyrmak babatda dürli dillerde taýýarlanylmalý mahabat çärelerine hem ünsüň barha güýçlendirilýänligini, we bu ulgamda hem dil bilýän başarjaň žurnalistleriň zähmetiniň-de talap ediljekdigi we ukyply ýaşlaryň ýetişjekdigi-de ikuçsyzdyr.

Milli Liderimiziň içeri we daşary syýasatynyň düýp özeni türkmen halkynyň abadan ýaşaýşyny üpjün etmek, dünýä ýurtlary bilen dürli ugurlar boýunça hyzmatdaşlygy pugtalandyrmak, ýer ýüzünde parahatçylygy goramak, dünýä müşgillikleriniň oňyn çözgütlerini tapmaklyga mynasyp goşant goşmak ýaly ugurlardan ybaratdyr. Diňe 2009-njy ýylyň dowamynda hökümet wekilýetlerimiziň daşary ýurtlaryň 15-sinde resmi saparlarda we şonça daşary ýurt döwletleriniň hökümet wekilýetleriniň Türkmenistanda bolandygyny bellemek ýerli bolsa gerek.

Hormatly Prezidentimiziň durmuş ykdysady özgertmelerinde ýurdumyzyň ähli ugurlaryny ösdürmekde ýurdumyzyň gazananlaryny dürli derejelerde we dürli ugurlarda mazamlamalary alyp barmaklygy, şol sanda ýurdumyz boýunça we halkara derejelerinde iri sergileri we maslahatlary, forumlary geçirip durmagy möhüm wezipe hökmünde öňe sürýär.

Aşgabatda geçirilýän dürli forumlar, sergiler, hil taýda-da, gerim taýdan-da, gatnaşýanlaryň, möçberi taýdan-da barha kämilleşýändigini buýsanç bilen aýtmak bolar. 2010-njy ýylyň iýunynda geçirilen Türkmen-Amerikan ykdysady forumy, Türklmen-Hytaý ykdysady forumy hem muňa aýdyň mysaldyr.

Türkmenistan öz önümleri bilen daşary ýurtlarda geçirilýän uly sergi-forumlaryna hem işjeň gatnaşýar.

“Awaza” Milli syýahatçylyk zolagynyň dünýäde uly meşhurlyga eýe blmagynda hem reklamanyň ähmiýeti uludyr.

Täsin, jana şypaly howasy, baý tebigy mümkinçilikleri bilen tapawutlanýan ekologik taýdan arassa zolak bolan bu ajaýyp künjek ýakyn gelejekde dünýä syýahatçylarynyň belli dynç alyş ýerine öwürüler. Muny amala aşyrmakda bolsa reklamanyň tutýan orny örän uludyr.

Milli Liderimiziň görkezmesi boýunça “Awaza” milli syýahatçylyk zolagyny daşary ýurthabar beriş serişdelerinde, hususan-da telewideniýe arkaly yzygiderli reklama edilmegi daşary ýurt maýa goýumlaryny çekmekde uly peýdasynyň bardygy düşnüklidir.

Şeýle paýhasly çemeleşme Döwlet Baştutanynyň alyp barýan daşary syýasatynyň ähli ugurlaryna degişlidir.

Özüniň Nyu-Ýorkda bolan wagtynda Kolumbiýa uniwersitetindäki we Rokfeller-merkezindäki duşuşygynda Gurbanguly Berdimuhamedow bilim ugrunda hyzmatdaşlygy teklipe etdi.

Hytaý halk Respublikasynda, Şanhaý şäherinde „EKSPO-2010-a“ Türkmenistanyň hem gatnaşyp uly üstünliklere eýe bolandygy hemmelere mälimdir.

Ýurdumyzyň habar beriş serişdelerinde reklamalar yzygiderli berlip durulýar. Reklama döwrüň hereketlendirijisi bolmak bilen, Garaşsyz, baky Bitarap Türkmenistanda reklama ulgamynyň has kämilleip, giň gerimler bilen ýaýbaňlanjakygy ikuçsyzdyr. Galyberse-de, biziň ýurdumyzy dünýäniň ösen döwletleriniň hataryna ýetiren Täze Galkynyş we beýik özgertmeler zamanasynda ähli ugurlaryň ösüşi reklama bilen gönüden-göni baglanyşyklydyr.

„Reklamanyň esaslary we jemgyýetçilik ghatnaşyklary“ atly okuw gollanmasynda reklamanyň döreýşi, onuň many-mazmuny, halkara tejribesi, reklamanyň habar beriş serişdelerinde eýeleýän orny barada giňişleýin maglumatlar beriler.

Täze Galkynyş we beýik özgertmeler döwründe giň gerimlere eýe bolýan bu ugurlar babatda, geçirilýän iri halkara forumlarynyň käbiri barada hem gürrüň etmekligi-de makul bildik.

Reklamanyň gelip çykyşy hakynda

Iň ilkinji ýazuwlylyk taryhy baradaky resminamalar eýýäm reklama tejribesiniň bardygyny görkezýär. Ortaýerdeňzi ýurtlarynyň çäklerinde geçirilen gazuw-agtaryş işleri geçirilende dýrli wakalar we tejklipler baradaky asylyp

goýulan ýazgylar(wyweskalär) tapylypdyr. Biziň eýýamymyzdan öňki 332-nji ýylda pil sýňklerini satyjylar Müsürde satyn alyjylary „

Şu ýyl Eheкто tokaýlarynyň merhemetli şahalary arzan, örän arzan” diýip imrindiripdirler. Memfisiň ýaşajylary, meniň ýanyma geliň, görüň, synlaň, geň galarsyňyz we satyn alarsyňyz”diýip çagyrypdyrlar.Rimliler gladiatorlaryň söweşleri baradaky bildirişleri diwarlaryň ýüzüne ýazyp çykypdyrlar. Finikiýler ýörişleriň ugurlaryny gaýalaryň ýüzüne çyzypdyrlar we bu ýazgylarda öz harytlaryny her dürli edip mazamlapdyrlar.Gadymy Gresiýada Afinyllyar üçin: „Gözleriň lowurdamagy ýçin, ýaňaklaryň gýlgýn öwüsmegi üçin, gyz gözelliginiň uzak wagtlaп saklanmagy üçin akylyly aýal elñetr bahadan Eksliptosdan kosmetika satyn alarlar” diýen reklama aýdymy döredilipdir. Pompeýiň öýleriniň diwarlaryndan „ Ötegçi, şu ýerden 12-nji minara bar. Şol ýerde Siwrus şerap küýzesini saklaп durandyr. Şol ýere seret. Hoş, sag bol” diýlen ýazgylar asylypdyr.

Täjirçilik reklamanyň öňüni almak boýunça iliknji biderek synanyşyklaryň şaýady hökmünde gadymy Rim çykyş edýär.

Gadymy Rimde bäsdeşlik göreşiniň gyzyşan nedosiantlar öz bildirişlerini jaýlaryň diwarlarynda ýerleşdiripdirler.Bu bolsa, elbetde, olaryň ýaşajylarynyň gaharyny getiripdir. Rimiň şäher administrasiýasy „Bu ýere ýazmak gadagan edilýär. Bu ýerde ady tutulýan adam eýgilik görmez. Oňa üstünlik nesip etmesin” diýip perman çykarmaga mejbur bolupdyr.

1450-nji ýylda Gutenberg çap ediji stanok çykaranda reklamanyň taryhynda öwrülişil nokady bolupdyr. Reklama berijilere indi öz habarlarynyň el bilen goşmaça ekzemplýarlarynytaýýarlamak gerek bolmandyr. Çap edilen bildiriş iñlis dilinde 1476-njy ýylda peýda bolupdyr. 1622-nji ýylda çykyp başlan „Uikli nýus” görnüşinde reklama işine güýçli itergi beripdir.

1991-nji ýyldan soň Russiýada priwatizasiýa başlanandan soňra, täjirçilik kārhanalary, gazna we maliýe biržalary, paýdarlar jemgyýetleri döräp başlady.Merkezleşdirilen paýlamaklygyň bolmazlygy zerarly firmalar reklamalar arkaly öz harytlaryny tiz ýerlemekligiň ýa-da gerek bolan harytlary, enjamlary we başgalary edinmekligiň ýollaryny gözlüp başladylar.

Şonuä bilen bir wagtda köpçülikleýin habar beriş serişdeleri: gazetler, kagyz üçin, önümçilik we neşirleri ýerlemek üçin harajatlaryň birden ñokary göterilmegi sebäpli, telewideniýe radiogepleşikleri bolsa döwlet tarapyndan göýbwerilýün puluä ýetmezçiligi sebäpli agyr ýagdada galdylar we bankrotta galmazlygyň ýoluny reklama işine ýykgyň etmekde gördüler.

Gazetiň, radiodyr telewideniýäniä esasy girdejisi buýrujylar bolan täjirçilik we döwlet kärhanalary, firmalar, guramalar, hususy taraplar tarapyndan reklama üçin tölegler bolup durýanlygy zerarly HBS-iň žurnalistleriniň öňünde reklama sungatyny ele almak, resipiýente psihologiki täsir etmegiň aýratynlyklaryny göz öňünde tutmak, netijeli bildirişi düzmek we ony optimal forma getirmekligi başarmak ýaly täze wezipeler peýda boldy.

Eger gazetde, radiodyr telewideniýede reklama bildirişleri ýaramaz we gyzyksyz ýerine ýetirilse, onda mazamlanýan harydyň potensial alyjy üçin täsirliliginiň netijeliligini peseltmek bilen çäklenmän, ol neşiriň daş görnüşini, teleradiogepleşigiň esasy mazmunynyň estetikasyna hem zeper ýetirip biler. Netijede bolsa bu okyjylaryň, telegörýjileriň we radiodiňleýjileriň öňünde bu HBS-leriň abrýy peseler we tiražyň bir bölegi, auditoriýanyň bir bölegi ýitiriler. Emma reklama beriji üçin köp tiražly neşirde, uly auditoriýaly radiodyr telegepleşiklerde reklama bermek bähbitlidir.

Reklama bazary:

Tolgunma nobaty

SSSR-de reklama bolmandy diýip hasaplamaklyk nädogrudyr, tipiki sowet reklama sloganlary ýadyňyzdadyr: «Aeroflotyň samolýotlarynda uçun!» we «Pullaryňyzy amanat kassalarynda saklaň!». Reklama bildirişleri hatda KHS-de-de peýda boldy. Olary ýaýratmagyň esasy ulgamy ýerli matbugatdy, şäher, şol sanda agşamky we etrap gazetleridi.

Etrap gazetlerinde reklamalary çap etmek rugsat edildi, ýöne onuň nöçberi iň soňky sahypanyň 25%-den geçmeli dăldi. Reklama gazet önümçiliginiň maliýeleşdirilmeginiň goşmaça çeşmesi hökmünde garalýardy. Gazetlerde, şeýle-de reklama çap etmekden düşýän girdejiniň 30% -e çenlisini öz iş haky goruna gönükdirmäge rugsat edilýärdi. Telewideniýede bolsa reklama has-da az ýer eýeleýärdi: Moskwa teleýaýlymy 15 minutlyk rolikleri görkezýärdi we sowetlerde öndürilen harytlary mazamlaýar.

Bazar ykdysadyýetine geçmek şertlerinde KHS-yň özlери-de, reklama-da ýaşaýşyň täze döwrüne goşuldylar. Russiýa Federasiýasynyň «Köpçülikleýin habar beriş serişdeleri barada» **(Ser. Goşmaça) kanuny KHS-de** reklamanyň rugsat edilýän göwrümini kesgitledi. Gazetlerde 40% köp bolmadyk ýerlerini, radio-telewideniýä habar beriş wagtlarynyň 25% (36-njy madda) sarp etmäge rugsat edildi. Şol pursatdan başlap russiýanyň reklamasy merkezi metbugaty («Trud», «Izwestiýa») eýeläp başlady. Ilkinji özbaşdak reklama agentligi 1990-njy ýyllaryň başynda hakyky reklama şowhunynyň beýany, Russiýa ykdysadyýetiniň bazary geçişiniň ýarany, beýany hökmünde peýda boldy. Salgysyzlyk ilkinji köpçülikleýin HBS berilýän reklama bildirişleriniň mahsusy lamaty boldy. Ýaş hususy biznes atly gazetleriň sahypalarynda ýa-da meştele ýaýlymlarda, entek maksatly audiotoriýany reklamanyň peýda-täsirini bilmän özlери barada bildirmäge alňasadylar.

Telewideniýäniň reklamany özleşdirmegi ilkinji kommersiýa banklarynyň we investisiýa fondlarynyň işleri bilen baglanyşykly

Magazin-dükanlaryň harytlar bilen doluşyna laýyklykda, hyzmat ediş ulgamynda bolsa elýeterli hyzmatlaryň bolmagy bilen KHS-de reklamalaryň gerimi giňeldi we hili ýokarlandy. Bu babatda halkara reklama agentleriniň russiýa bazarlaryna aralaşmagynyň kiçi roly bolmady. Russiýanyň reklama bazary reklama biznesiniň umumy düzgünlerine, aýry-aýry KHS-nyň arasyndaky reklama berijileriň, milli we dünýä reklama agentlikleriniň arasyndaky bäsleşikleriň täsiri bilen ösýär.

Bu bäsleşikli göreşde russiýa alyjylarynyň «gapjygy» baş serpaý boldy, ony gazanmagyň täri bolsa kem-kemden siwilizasiýa häsiýete eýe bolup başlady.

1995-nji ýylyň iýunynda «Reklama barada» kabul edilen Federal kanun rus reklama industriýasyna kömek edip, reklama bazarynda bolýan möhüm wakalar barada gündelik aç-açan tutarykly, açyk düşünje bermäge ygtyýar berdi – ol karar ynsapsyz, ygtybarsyz, gelşiksiz, gizlin reklamanyň ýoluny ýapdy we reklama berijileriň we reklama ýaýradyjylaryň hukuk we borçlaryny kesgitledi. Şu karary taýýarlanylýan wagt bilen birlikde reklama industriýasynyň institutlarynyň berkarar bolmagy we olaryň kooperasiýasynyň ösmegi bolup geçýärdi.

Russiýanyň Reklama industriýasynyň uzak bolmadyk taryhy bütin depginliligine we täzeçilligine garamazdan biznes bilen KHS-nyň arasyndaky özara gatnaşygyň bazar häsiýetini şekillendirdi. 1995-njy ýylda maliýe äpetleriniň çökgünliligi, milli teleýaýlymlar esasy reklama berijiler bolanlaryň çökgünlige düşme reklama bazarynyň birinji restrukturizasiýasyny – žurnalistleriň ony häsiýetlendiriş ýaly, TW üçin ajy, metbugat üçin süýji ýagdaý dörettdi. 1998-nji ýylyň awgustynyň maliýe çökgünliligi bilen reklama bazarynyň-da ýene bir heläkçiligi baglanyşykly: KHS-de reklamalaryň sany iki esseden-de köp azaldy. Ýitgi Günbatar reklama berijileriň rus bazaryndan gitmegi bilen bir bölegi, şeýle-de rus kompaniýalarynyň öz reklama býujetlerini aşazaltmaktalary bilen baglanyşykly.

Russiýanyň 1998-nji ýylyň çökgünliginden soň has endigan we niýetlenen ösüşe başlamagy rus reklama bazarynyň äşgär kadalaşmagyny aňlatdy. 2000-nji ýylyň reklamasynyň möçberi geçen ýylkysy bilen deňeşdirilende 40% ösdi. We 1 mlrd dollara ýetdi. Özü-de ýerli reklama berijileriň pozisiýasy ep-esli güýçlendi: olaryň KHS-däki reklama býujetleri 1998-nji ýylda 9, 1999-njy ýylda 18% boldy. 2000-nji ýylda telewideniýe reklamadan has ýokarygirdeji gazandy, özü-de bu KHS-i özüniň pes nyryhy bilen has ünsi özüne çekiji boldy.

Geň täsinlik, Rus TW reklama berijiler üçin inňän arzanlygydyr. Russiýada reklama telewideniýede 10-100 essae žurnal reklamasynda arzan, şeýle-de Radioreklamadan 10 esse arzan.

* * *

Russiýanyň bu günki reklama bazary dürli reklama guramalary özüne toplady: olar reklama agent-edaralary bolup dürli ugurlardan dürli hyzmatlary edýärler, olar ýöriteleşdirilen agentlikler, ysga agentlikler. Olarda her taraply hyzmat bilen merkezleşme äheňleri äşgär duýulýar: meselem, tewision reklamanyň 75% «Widio Interneşn» reklama agentligi gözegçilik edýär. Bu ýerde başga-da tipiki alamatlar bar – telewideniýäniň şowly ýagdaýy, metbugat – çap reklamasyň has haýal ösüşi, internete bolan ýokarlanýan isleg.

Russiýada ilatyň adam başyna reklama 10amerikan dollary, şol bir wagtda Günbatar Ýewropa ýurtlarynda ol harajat 100-den geçse, Birleşen Şatlarda 200 we 300 amer. dollary aralygynda bolýar. Russiýan reklamasyň bazarynyň peselmegi – ol ýurduň ykdysadyýetiniň, ilatyň adam başyna girdejisiniň, russiýalylaryň alyjylyk müminçiliginiň derejesiniň görkezijisidir.

* * *

Pablik riatinz **«imij» üçin köp pul**

PR russiýa bazary reklama bazarynyň esasynda emele geldi, umuman ol global industriýanyň jemgyýetçilik bilen baglanyşykly berkarar bolmagynda üýtseşik bir ýagdaý bolmady.

1980-nji ýylyň ahyr çäklerinde – 1990-njy ýyllaryň başlarynda «piar» (PR) Russiýada entek reklama industriýasynyň bir bölegi hökmünde dälidi. 1994-1995-nji ýyllaryň içindäki boljak syýasy harasady, ýagny parlamente dartgynly sawlary

we prezident saýlawlarynyň ýagdaýyny öňünden aňyp, syýasy konsalting diňe bir özbaşdak kompaniýa hökmünde institutlaşman, häzirki täsirli mediabazar sektorynyň berkarar bolmagyna ýardan eden ep-esli serişdeleri-de toplady. Hut russiýa syýasy PR-iň bazar jemgyýeti bilen aragatnaşygy ösdürmegiň kuwwat beriji güýjüne öwrüldi, ýagny bu industriýanyň Russiýada özboluşly «aýnasyna – wizit kartoçasyna». Häzir giňden mälim bolan rus «syýasy – tehnologlary» jemgyýetçilik aňynda bizde syýasy PR «orun aldy» diýen düşüňjani dörettiler. Emma weli, umuman alanyňda ol gaty bir beýle-de däl.

Jemgyýetçilik bilen aragatnaşyk boýunça Russiýa birleşmesiniň prezidenti A.Borisowyň bahasyna görä bu güne syýasy konsalting pablik Rileýimiz rus hyzmat bazarynda 60%, galanlar bolsa 40% PR biznesiniň paýyna düşýär. Hakykatynda soňky san o diýen az däl, çünki PR hyzmat bazary 1990-njy ýylda 1 mlrd amer. dollary möçberinde gazanç etdi.

Russiýanyň «Piar» ulgamynyň barlagçylary onuň ösüşini iň bolmanda üç tapgyra bölýärler:

- 1) berkarar bolmak 1988-1991, haçan rus Mediabiznesi ýaňy tebigy aňyna aýlananda, PR wezipeleri we aýratynlyklary;
- 2) ilkinji institutlaşma (1991-1994), syýasy ulgam bilen arabaglanyşyk we häkimiýet guramalaryna saýlawlary geçirmegiň başlangyjy;
- 3) ikinji institutlaşma (1994- häzirki wagtda PR doly formirlenen ulgam hökmünde häsiýetlendirilýär we häzirki rus biznesi bilen integrirlenen hasaplanylýar).

* * *

Reklamalaryň dürli görnüşleri bolup, şolaryň-da her biriniň häsiýetli aýratynlyklary, artykmaç hem-de kemter taraplary bardyr.

Daşarky reklama: çeyelik, gaýtalanýan utgaşmalaryň ýygylgy, aram nyrh, güýçli bolmadyk bäsleşik; ýöne audiotoriýanyň oýlap tapyjylygynyň bolmazlygy, döredijilik häsiýetleriň çäkliligi.

Ulaglardaky reklama: pes baha, gaýtalanýan utgaşmalaryň ýygylgy, çeyelik, güýçli bolmadyk bäsleşik; ýöne audiotoriýanyň az oýlap tapyjylygy, reklama utgaşmasynyň gysgalygy.

Telewideniýe: beýan etmegiň – şekilleriň, sesiň, reňkiň, hereketleriň utgaşmalary bilen duýga täsir etmek; köpçülikleýinlik, ünsi çekmegiň ýokary derejesi; ýöne bahanyň ýokarylygy, reklamanyň aşýan artyklygy, reklama utgaşmasynyň ýüzleýligi, audiotoriýanyň oýlap tapyjylygynyň azlygy.

Radio: köpçülikleýinlik, pes baha, ýokary geografiki we demografiki oýlap tapyjylyk; ýöne diňe ses arkaly täsir etmeklik, reklama utgaşmasynyň gysgalygy, telewideniýä garaňda ünsi çekmegiň derejesiniň ep-esli pesligi.

Gazetler: ýetişiklilik, köpçülikleýinlik, çeyelik, giňişleýin ykhar edilmek, ýokary dogrulyk, takyklyk; ýöne hereket etmegiň az wagtlylygy, çap işiniň pes hili, «ikinji» okyjylaryň kiçi audiotoriýasy.

Telereklamalar şekil keşpleri görnüşinde, radioreklama-audioşekilleri görnüşinde gurnalýar. Ýöne bu ýerde telegepleşikler programmasyny göz önünde tutmak gerek, çünki teleserial görkezilýän wagtларыnda radio diňleýjileriň sany has azalýar.

Reklama ýazgylaryny (rolikleri) has gowusy ýörite gepleşikler toplumyna goşmak gerek. Metbugat reklamasynda harydy görkezmek mümkinçiligi bolmaýar. Ýöne ol islendik alyja ýararly niýetlenen, ondan uly firmalar-da, şahsy adamlar-da peýdalanyp bilýärler. Ýaýlymlary ýa-da reklama serişdeleriniň şu aýratynlyklary reklama agentlikleriniň işgärleri, söwda-satuw firmalaryň marketing bölümleriniň işgärleri, şeýle-de köpçülik habar beriş serişdeleriniň redaksiýalary tarapyndan reklama kompaniýalar meýilleşdirilende hem geçirilen halatlarynda göz önünde tutulmalydyr.

Gazetde reklama bildirişi:
mazmuny we formasy (görnüşü)

Reklama sungatynyň niýet-maksady – reklama ideýalarynyň gözleginde, bildirişin asyl nusgasyny tapmak, sözbaşynyň, tekstiň we tomaşaçylyk elementleriň şowly, gowy utgaşmasydyr. Reklama täsin söwda tekliplerini aňlatmalydyr, harydy alnanda (hyzmatdan peýdalanylanda) görüljek bähbidi açyp görkezmelidir. Onuň (harydyň, hyzmatyň) gowy taraplaryny açyp görkezmek üçin özüne iňňän ünsiçekiji bolmalydyr. Reklama bildirişini aşa artdyrmagyň geregi ýok: alyjynyň isleg bildirişi köp zady ýatda saklap bilmeýär – bir güýçli delil, bir aýdyň pikir ýeterlik. Ol şeýle ýol-ulgam boýunça gurnalýar: **slogan**, ýada reklama şygary; **başlangyç** – sözüň esasy manysyny beýan edýän uly bolmadyk tekst, habardar ediş toplумы, harydyň ýa-da hyzmatyň peýdasyna deliller bilen; düşündiriş maglumatlary – salgysy, aragatnaşyk serişdesi, (ýerine) ýetirmek şertleri.

Mysal getireliň:

slogan: «Aç-açanly eýýamynda kompýuterem dil açar!».

Başlangyç: «Elbetde ony «Werter» NPO (YÖB) deň goýberýän «Spiker» ýokary hilli söz sintezatory bilen üpjün etseň (dil açar)».

Maglumatlar toplумы: «Spiker» söz sintezatory bilelikdäki kompýuterler üçin oňaly. Ulanmaklygyň çägi ýok: önümçilikde dolandyryş we awariýa ulgamlary, awtomatiki habar berijiler, şowa görýänler üçin programmany öwredijiler, kompýuterler.

Slogan – «Öz elektron dostuňyzy pikirini aýtmak mümkinçiliginden kesmäh».

Habarlaşmak maglumatlary: Arza-ýüzlenmeler şu salgyda kabul edilýär...

Kabul etmek üçin telefon _____

Audiotoriýanyň ünsüni çekmeklikligi başarmak we ony herekete getirmek möhümdir, haryt (hyzmat) barada delillendirip gürrüň bermeli, gepiň äheñini (yhlasly, ynamdar) tapmaly, dogry formalary we tärleri berjaý etmeli (alymlar bilen at-derejelerini tutup, okuwçylar bilen resmi äheñde gürleşmeli däl).

Şowly gysga sözler – örän güýçli reklama serişdesidir, habar-maglumatlar toplумыndaky harytlaryň we hyzmatlaryň sanawyna garanda ony ýat tutmak aňsat.

Haýsydyr bir artykmaçlygy, ýagny unikal söwda teklibini (UST) aşa görkezip, daşary ýurt banklarynyň **imijini** şeýle reklama etmäge çalyşýarlar.

- ýerleşişiniň oňatlylygy: «Wenger banky – Wengriýanyň simwolydyr, ol ýerde Günbatar we Gündogar duşuşýarlar»;
- şahamçalaryň dünýäde köpsanlylygy: «Siondaky letaliýa banky – Gün hiç haçan biziň banklarymyzyň ulgamyndan çykmaýar»;
- işgärleriň hünärine ezberligi: «Nigeriýanyň banky – biz ýurdy tanaýarys, biz dünýäni bilýäris»;
- bankyň stažy: «Biz täze daniýa banky bilen tanyşdyrýarys, oňa eýýäm 167 ýyl»;
- bank reýtingindäki orny: «Saud halkara banky: «Banklar toparynda kim birinji?»».

Az sözlüligiň baş maksady – alyjyny tolgundyrýan problemany bellemek we ol mesele – müşgilligi şowly çözmegiň mümkinçiligini teklipl etmek. **Az sözlülük** – ol bir damja ýerleşdirilen maglumatlar ummanydyr. **Az sözlülük** şowly bolanda başlangyçsyzam, delilsizem oňşup bolýar, diňe sorag-jogap maglumatyny berip, hyzmatlaryň (harytlaryň) sanawyny beräýmeli. **Az sözlülük** hemişe diýen ýaly gerek. Ýöne **degişli däl** diýen düzgün ýok. Ine, polýar barlagçysy G. Şekmonyň ýazan we iňňän netijeli bolan bildirişi: «Howply syýahat üçin erkek adamlar gerek. Iş haky az. Sowuk eýmenç. Ençeme aýlap tüm garaňkylyk. Hemişe howply. Sag-aman gaýdyp geljegiň gümana. Üstünlik gazanylaýan ýagdaýynda sylag-serpaý ediler».

Bildirişde **slogan** ýok, muşakgat bary aýdylan, bu reklama laýyk däl, tär-timar we çeper bezeg ýok. Emma weli büsbütün dogruçylyk. Belki-de üstünligiň özeni şondadyr.

Bildirişiň teksti düzülen halatda göz önüne äşgär alyjyny (zerurlyk çekýäni) getirmek, ony görmek gerek we oňa (gereklä) düşnükli sözler bilen ýüzlenmeli. Häzirki zamanyň dilinde ýazmaly, «bolardy weli», «göz ýetirerdiňiz weli», şeýle-de «hasap edýäris», «pikir edýäris, neme» ýaly öz pikir-garaýşyňyzdan gaça durmaly. Alyjynyň (ulanyjynyň) näme etmelidigini aýtmaly däl-de, harydy

näme edýändigini görkezmeli. Teksti gowusy **induksiýa** täri boýunça, öz pikirini umumlaşdyryp ýazmaly. Onda tezis çuň many, äşgär we anyk teswirleme, şol tezisi subut edýän, tezis bilen delilleriň arasyndaky logiki aragatnaşygy görkezýän delilnamalar bolmaly. Ine «Garant» gulpy barada çaklaňja bildiriş: **slogan** – «Garant» diňe hojaýyna açylýar!». Maglumatlar toplumy - «Garant» iňňän gizlin syrlar bilen ýasalan – tapawutly 22.000 tileými bar, güýje-zara per bermeyän iňňän berk polat, **başagaý** hojaýynlar üçin predohranitel – goraýjy, islendik gapa oturdyp bolýar». Düşündiriş maglumaty - «Garant» gulpuny _____ salgydan satyn alyp bolar _____ telefonlara _____...». Bu ýerde anyk deliler getirilýär: syrlary köp – keseki birine oňa aňar tapaýmak çetin, polady gowy jenaýatçynyň gapyny döwmegi mümkin däl diýen ýaly, goraýjy – predohranitel şol ýagdaýdan goraýar, gapyny diňe hojaýynyň özi döwüp biler. Alyjynyň gelip biläýjek netijesi şeýle bolmaly: «Bu gulp öýümi gala öwürmäge kömek eder, ýöne meniň özüme iş-alada goýmaz».

Elbetde, şekillendiriş – beýan ediş (stilistik) serişdeleri-de ulanmak möhümdir. Sözüň ýa-da ganatly sözüň (frazany) göçme manysyndakysyna, mahabatly beýan etmäge ýoda (tropä) diýilýär. Onuň esasynda haýsydyr bir babatda bize galat bolan iki düşüňjani deňeşdirmeklik durýar. Ýoda (tropä) arasynda epiteti («Aýdym» sözüne – 42 epitet), Deňeşdirmäni («Wýatka - awtomat» Sizden çalt kir ýuwýar»), Giperbola – ulaltmany («Marşrut – ugurlaryň sany-sajagy ýok!»), Litota – aňa kiçeltmäni («Barmak boýly oglanjyk»), Metaforany («Ýüpek älemgoşar – matalar barada»), beýan ediji («awtosakçy «Barsy» goramaly»), frazologizmi («Poseýdonyň peşgeşi – balyk önümleriniň reklamasy») geçirmek bolar.

Hatda çylşyrymly tehniki bekegi-de syntgylamak – redaktirlemek mümkindir. Kärhana redaksiýadan bary-ýogy bir söz düzüminden – frazadan ybarat reklama bildirişini bermekligi haýyş etdi: «Kütligi 10-20 mm, yşlary – gözenekleri – 3-10 mm diametr bolan, erginden diňe iri, esasan, üreleri, ekzogen metal däl goşundylary aýyrýan ýuka gatlakly, süýümleýin kremnez süzgüçleri (kiçi süzgüç yşly - gözenekli) erediji önümçilikde ýörelge bolan

usulda öndürilýän steržen (sütün) we keramiki süzgüçli torlar ondan erediş ulgamyna akyp gelýän ergini ekzogen, şeýle-de endogen goşundylardan kemsiz arassalaýar». Bu ýerde bir sözlem düzüminde ýedi many berilýär we ençeme many ýalňyşlygy goýberilipdir. Forma we material bir hatarda goýulan (sütün toru we keramika); kütülik we diametr (sütün torunyň ýuka-galyňlygy, keramikanyň – yş diametri); «ergin» gelşiksiz (žargon) söz; «ekzogen» - juda «ylmy» söz, gowusy, «daşarynyň ýetirýän täsirinden» diýmeli eken; «kremne Zemniý» - iki okisli kremniniň könelen atlandyrylyşy; «endogen hapalanma» bolsa ýöne metalda gazyň ergine öwrülmeği. Ahyry «süzgüç yş-gözenekli süzgüçler» diýilende, «süzgüç yş-gözenekli» sözi artykmaç; metalyň ähli durkunyň arassalanmagyny üpjün etmeli, «ähli durkuny» sözleri düşündirişde artykmaç.

Bu sözleriň günäsi diňe bir bulam-bujarlygynda-da däl, onda ençeme möhüm jikme-jiklikler-de galdyrylypdyr, olarsyz bildirişiň manysyna düşünmek mümkin däl. Üýtgetmek, düzetmekredaksiýanyň işgärlerine ep-esli iş eberdi, ýörite edebiýatlar agtaryldy, reklama berijiler bilen firmanyň hünärmenleri bilen duşuşmaly boldy, netijede şu aşakdaky tekst emele geldi: «Suwuk metally adatça her dürli zibil-goşundylardan arassalamak üçin keramiki süzgüjiň iki görnüşinden peýdalanylýar, birinjisi – 10-20 mm. diametrli sütüklerden düzülen (steržen) tor, ikinjisi – 3-10 mm diametr gözenekli plitkalar, olar goýuş ulgamynyň önünde oturdylýar. Olaryň esasy ýetmezçiligi – diňe iri hapalary, meselem üre bölejiklerini tutmagydyr.

Kremnýanyň iki okisinden taýýarlanan täze süzgüçli 0,1, 1,0 mm ölçegdäki yş-gözenekli mata ýa-da pamyk şekillidir. Olary göni eredişi ulgama oturdýarlar. Soňkyny aýratyn şekilde berjaý edendikleri üçin, süzgüç diňe bir üräniň bölejiklerini däl-de, şoňa meňzeş beýleki hapa-zibillleri-de saklaýar, şeýle-de metalda gazyň eremeginden, siňmeginden-de saplaýar».

Ýöne bu üýtgetmegiň birinji tapgyrydy. Bir fraza – söz düzümi gysgajyk ýedi sana, diýmek, düşünmek üçin has amatly sözlere öwrüldi. Mana has gowu

düşünmek üçin awtoryň pikir düzümi açyldy: tekst iki abzasa bölündi, onuň birinde öňki bolan manylar berildi, ikinjide-de teklipler berildi.

Emma weli bu entek reklama teksti däl. Onuň manysy ony okaýanyň talabyndan däl-de, ýazýanyň talabyndan işiň manysyndan gelip çykýardy. Iň möhüm maglumat – täze süzgüjiň gowy taraplary bolsa, ýazgynyň ahyrynda gizlenen: reklamanyň baş düzgüni bozulypdyr, şeýlelikde gutarnykly reklama teksti şeýle boldy:

Birinji görnüşi: «Suwuk metaly bolup biläýjek her dürli hapalardan netijeli arassalamak üçin mata ýa-da pamyk görnüşlerindäki täze süzgüjiň kömeginden peýdalanyp bilersiňiz. Olar iki okisli kremniden berjaý edilen we täze görnüşli goýum ulgamyna oturdylýar.

Onuň yş-gözenekjikleriniň ölçegi – 0,1-1,0 mm, ýagny iň gowy keramiki süzgüçleriňkiden (mälim bolşy ýaly şeýle süzgüçler plite görnüşinde yş-gözenekjikleriniň diametri 3-10 mm ölçegde ýa-da tor görnüşinde 10-20 mm simlerden (ýasalýar) 10-100 esse uşakdyr.

Täze süzgüçler we täze goýujy ulgamlar metaly has gowy arassalaýarlar: diňe bir üräni we metal däl bölejikleri däl-de, suwuk metala garylan gazy-da tutýarlar, täzeçe arassalanan metaldan alnan önümiň gowy gulluk-hyzmat taraplary bilen baglanyşykly hünärmeniň gürrüni uzaldyp oturmagynyň geregi ýok».

Ikinji görnüşi: «Täze süzgüçler täze goýum ulgamlary bilen bilelikde metaly diňe bir üreden we beýleki metaldan däl bölejiklerden saplaman, oňa eräp siňen gazdan-da arassalaýar.

Bu süzgüçler kremniniň iki okisinden ýasalan mata ýa-da pamyk görnüşindedir. Onuň yş-gözenekjikleriniň ölçegi 0,1-1,0 mm möçberde bolup, mälim bolşy ýaly, yş-gözenekjigi 3-10 mm. bolan ýa-da 10-20 mm. sterženlerden tor hökmünde ýasalan gowy keramiki süzgüçlerden 10-100 esse kiçidir. Täze süzgüçler täze görnüşli goýujy ulgama göni oturdylýar, şondan soň ol «özüne ynanylan işe» ökdelik bilen hötde gelyär».

Tekste maglumat beriji «şowhun» bolmaly däl, ýagny bildirişini netijesine ýardam etmeýän aşa köp maglumatlaryň geregi ýok. Tekst näçe uzyn bolsa ony az okygy-da okar. Az sözli uly maglumat bolsa ýene reklama berýänler üçin-de amatly – beýle bildirişlere azrak düşýär. Şowly sözbaşy-da tekste ünsi çekmäge ýardam edýär. Beýle sözbaşy alyjy haýsydyr bir bähbidi ýa-da haýsydyr bir müşgilligi çözmäge kömek edýär. Äşgär deliller, satyn almaga çakylyk, buýruk işlikleri («geliň», «satyn alyň», «ýatda saklaň» we ş.m.-ler) gysga sada sözler (sany ýediden köp bolmaly däl) sözbaşynyň hilini gowulaýar. Sözbaşyda goşadarnaga alnan sözler bolsa, harydyň nyşany, harydyň goýberilýän ýeriniň, harydyň ady sözbaşyda bolsa sözbaşyny ýat tutmak aňsatlaýar. Emma reklama habarlary metbugatda sözbaşysyz, şeýle-de slogansyz çap edilýär, köplenç bir keşpde («Isleýärsiňizmi»... ýa-da hökmany söz «Üns beriň», «Ünsüňizi bärlik beriň» görnüşde berilýär).

Bildirişdäki bezeg suratlar harydy (hyzmaty) alyjylar üçin möhüm pikiri aýtmalydyr, tekstden tapawutly, logiki, many-mazmunly pikirlenmäniň derejesinde däl-de, joşgun-hyjuw döretmek derejesinde belli bir reklama-çeperçilik keşbini beýan etmelidir. Fotografiýalar, çekilen suratlar, kollažlar, eger olar sada hem aşa ýygy-köp bolmasalar şowly bolýar, iri-uly ýagdaýda görkezilýänler (ýüz, göz) höwes döredýär, harydy ulanmagyň ahyrky netijesini görkezýär. (ýagny, ol ahrydy ulanmazdan öň we soň nähili bolandygyny görkezýär). Gazetler harytlary mahabatlarynda ol ýa-da beýleki önümiň teksti bilen bilelikde: awtomobiliň, angaryň, kranyň, öýüň suratlaryny bermäge-de çalyşýarlar. Emma mahabatlandyrylýan harytlary peýdalanyjy adamlaryň suratlary az berilýär. Günbatarda bu işde köplenç hemmeleriň tanaýan adamlarynyň – meşhurlaryň suratlary berilýär. Şekillendiriş bilen sözbaşynyň aragatnaşygy (sözbaşy misli şekili gaýtalaýan bolmaly) illýustrasiýa edilip bilner, assosiativ (nähilidir parallel şekilli pikir döredýär), kontrast (sözbaşy misli illýustrasiniň gapma-garşysyna many berýän ýaly) döredýär.

Bir gazetde biri-biri bilen bäsleşýän bildirişler çap edilýär. Egerde şeýle bäsdeş bildirişler bir sahypada ýerleşdirilen bolsa kemçilik has-da güýçlenýär.

Olaryň haýsydyr birine ünsi güýçlendirmek üçin bildirişniň göwrüm-möçberini ulaltmaly, ol bolsa reklama bereniň çykdajysyny artdyrýar, ýa-da bildirişniň düzümine illýustrasiýany goşmaly, ýa-da reňkler bilen tapawutlandyrmaly. Okyjynyň has tapawutlanýandan az tapawutlanýana üns ugruny hasaba alyp, üns berme elementleriniň bolmagy gerek. adaty okyjylar ilki suratlara, soňra sözbaşy, onsoň tekste seredýärler. Şonuň üçin maketleşdirilende gowusy ýokarda illýustrasiýany, aşakda sözbaşyny, olaryň aşagyndan teksti ýerleşdirmeli. Şeýle ýerleşdirmeklik garaýyşyň kadaly bolmagyna – ýokardan aşak – ýardam edýär. Ýöne gazetlerde köp ýagdaýlarda illýustrasiýany tersine, sözbaşynyň ýa-da sloganyň aşagynda ýerleşdirilýär. Fotografiýany ýa-da çekme suraty düşündirmeklik ulanylmaýar, dogrusy ol ýazgylary adamlaryň köpüsi bildirişniň tekstinden öň we köp okaýarlar.

Şekil we tekst – bular çap reklamasyny döretmek üçin iki esasy element, iki guraldyr. Ine, aýdalyň, «Folkswagen» awtomobil konserniniň bildirişi. Ol kem-kemden daşlaşýan awtomobilleriň aýry alty şekilden ybarat. ol suratlaryň her biri degişli sahypanyň sag ýokary burçunda ýerleşdirilen we sahypanyň dörtten bir ýerine eýeleýär. Her şekiliň astynda ýazgy, olar kem-kemden kiçelýän harp bilen ýazylan: «Ol okdurylyp, okdurylyp barýar». Bularyň bary okyjyny maşynyň ygtybarlylygyny ynandyrmak üçin niýetlenen. Wanna üçin, geliň, reklamasynda: «Wannadan hemişe päkligiň ysy geler ýaly» diýen tekstiň täsiri suratyň kömegi bilen köp esse güýçlenýär: keýik misli «Göwnüme bolmasa, men tokaýda ýaly» diýýän ýaly wanna otagynyň açyk penjiresinden seredýär. Betonyň reklamasynyň ine, ýene-de iki görnüşi:

- 1) Şekil – beton köpri, tekst – «Beton – bu ygtybarlyk»; 2) Şekil iki erkek adam beton oturgyçda otyrlar, otyrgyjyň aşagynda it. Teksti: «Men arkaýyn. Bu - beton». Elbetde bu görnüşleriň hersiniň hili başga. Gazet sahypasynyň maketi meýilleşdirilende, üç esasy talaby hasaba alynsa: balansirlemeklik – «agyr» şekil elementi (Pahna prinçiti boýunça) «ýeňil» bilen sazlaşdyrylsa, merkezden daşda ýerleşdirilse; 2) proporsionallyk, haçanda dürli goňşuçylykdaky bildirişniň biri-birine 2:3, 3:5, 4:3 meýdan derejesinde

ýerleşdirilse, (baryp-ha gadymy grekler iki uçastkanyň üstüni ýakumly sazlaşdyrypdyrlar, egerde biriniň meýdany beýlekiniň 2-den 2/3 meýdanyna deň bolsa); 3) kontraslyk – iri ýygňalan sözbaşy, eger-de uşak harpda ýygňalan sözbaşy bilen ýanaşyk bolsa ünsi çekijiligi we reklamany okamaklygy güýçlendirýär we uly harplar bilen, şeýle-de esasy pikiri, esasy sözi, slogany tapawutlandyrmak

Gazetlerde köplenç ýagdaýda mahabatlandyryş materiallarynyň lineýka, ramak, arasy açyk goýulýan, “howasy köp” ýaly şekillendiriş elementleri ulanylýar. Käbir mahabat berijiler gazetiň tutuş sahypasyny şol sahypanyň haýsydyr burçunda ýa-da aşagynda “Smirnow aragy mahabata mätäçlik çekmeýär” görnüşli bir jümläni bermek üçin satyn alýarlar (şunuň ýaly usul ilkinji gezek belli aragy öndüriji P. Smirnow ulandy).

“Prokter end Gembl” firmasy belli sazanda Mstislaw Rostropowiçiň hemaýatkärleriniň biri bolup durýandygyna guwanýar. “Prokter end Gembl” firmasy 150 ýyl mundan ozal ABŞ-da esaslandyryldy, “Prokter end Gembl” firmasy häzirki günde giňden sarp edilýän harytlary öndürýänleriň arasynda öňdebaryjylaryň biri bolup durýar. “Prokter end Gembl” firmasynyň wekilhanalary dünýäniň 140 ýurdunda bolup, olarda 79000-dan gowrak adam zähmet çekýär. Belkäm, siziň köpüňize bu firmanyň öndürýän önümleri eýýäm tanyşdyr, olar köplenç ýagdaýda GDA-nyň ýurtlarynda hem satuwa çykarylýar. Olaryň arasynda “Alo” kir ýuwujy serişdesi, “Kameý” sabyny, “Krest” we “Blend-a-med” diş ýuwujy serişdeler bardyr. Bular firmanyň öndürýän we бүтін дүнйә ýaýradýan önümleriniň diňe bir käbir görnüşleridir. “Prokter end Gembl” firmasy biziň ýaşaýan we zähmet çekýän ýerimizde jemgyýetçilik we medeni ösüşiň ýardamçysynyň gadymy däplerine hem eýedir. Sowet Soýuzynda saz söýüjileriň maestro Rostropowiçiň konsertinde uly lezzet aljakdyklaryna biz tüýs ýüregimizden ynanýarys. “Prokter end Gembl” firmasy Siz bilen bu sazyň lezzetini we ruhlandyryjy güýjüni paýlaşmaga şatdyr”.

Firmanyň alty gezek ady agzalan we onuň öndürýän esasy önümleriniň käbiriniň ady sanalyp geçilen şu bildiriş gazet sahypasynyň sagky ýokary böleginde ýerleşdirildi. Onuň sahypanyň dörtten bir bölegini eýeländigini, gazet sahypasynyň galan böleginiň boş galandygyny bellemek gerek. Okyjylaryň bar ünsi şol mahabatda boldy, diýmek, täsir etmek netijeli boldy.

Maket (tekstiň kompozisiýasy, suraty, illýustrasiýasy, sözbaşy, bogunlar, haryt nyşanlary we logotip nyaşnlary) — bu çapçy üçin özboluşly “iş çyzgysy”.

Haçanda mahabat bildirişlerinde surat bolmasa bezegiň baş elementiniň orny şriftlere (gazet sahypasyndaky harplaryň görnüşi) ýüklenilýär. Şriftleriň kömegi bilen esasy sözlere okyjylaryň ünsüni jemlemek, harplaryň aşagyny çyzmak bilen gerekli assosiasiýalary okyjylaryň aňynda oýarmak bolar. Adamlar setir harplary bilen ýazylan kitaplary we gazetleri okamaga öwrenişendirler, gysgaldylan sözler okamagy haýalladýar. Eger-de sözbaşyny surata ýerleşdirsek, hawa, üstesine hem onuň soňunda nokat goýsak şunuň ýaly negatiw (ýaramaz) netijäni alarys (nokatlar okyjynyň garaýşyny özüne çekýär, sonuň üçin gazet we žurnal materiallarynyň sözbaşylarynda nokadyň goýulmaýandygy tötänlik däldir). Bildirişlerde bir görnüşli harpy (şriftiň suratyny) ulansaň gowy bolar, ýogsam-da logotipi ýa-da basyş jümlesini başga, orginal şriftler (harplar) bilen ýygsaň gowudyr, bildirişiň esasy tekstini sekiz punktdan kiçi bolan harplar bilen çap etmegiň geregi ýokdur, “petitden” (çap harpynyň görnüşi) kiçi şriftde bolan tekst eýýäm kyn ýagdaýda okalýar. Emma tekstiň harplaryny dürli hili etjek bolup çap harplaryny — kegleri dürli hili lineýkalarda ýa dürli harplarda bermeli däl, bu ýagdaý käbir gazetlerde göze ilýär, şeýle ýagdaý mahabat bildirişini okyjylaryň ahyryna çenli okamaga bolan höwesini gaçyrýar. Şol bir wagtyň özünde şriftler (harplar) näçe uly boldugyça, mahabat edilýän haryt hem ygtybarly bolup görünýär. Şriftiň grafikasy, mahabat obýektiniň şekili sazlaşyksyz bolmaly däldir (yük göterýän başnýa kranyň iş bitirişini nagys ýa-da aýlawly harplar bilen ýazmagyň geregi ýokdur). Okyjynyň ünsüni çekmäge sahypanyň meýdanyndaky ýa-da tekstiň abzaslarynyň arasyndaky dürli belgiler (ýyldyzjyklar, dörtburçlyklar, romblar we özboluşly belgijikler), şeýle hem aşagy çyzylan setirler kömek edýärler.

Gazetdäki mahabatyň netijeliligine beýleki faktorlar hem täsir edýärler. Hünärmenleriň käbiri mahabatyň birnäçe gezek gaýtalanyp berilmeginiň möhümdigini nygtaýarlar, olar şunda mahabat bilen birinji tanyşlyk pursatyndan başlap harydy satyn alýança okyja bu mahabatyň azyndan ýedi gezek täsir etmelidigini aýdýarlar. Beýleki bir hünärmenler bildiriş gazetiň tutuş bir sahypasyny eýelese ýarym sahypalyk bildirişe garanynda iki esse ýarym, gazet sahypasynyň sekizden bir bölegini eýeleýän bildirişiň sahypanyň dörtde bir bölegini eýeleýän bildirişden iki esse däl-de, eýsem, ýedi esse täsirliedigini belleýärler. Netijede, mahabatyň möçberiniň, onuň gazet sahypasyna düşmeginiň ýygylgy we belli bolmagynyň koeffisiýentiniň arasynda şunuň ýaly baglylyk peýda bolýar.

Telewideniýedäki we radiodaky reklama

Telewideniýe her ýyl 30 müň mahabat roliklerini çykarýar ýa-da tomaşaçylaryň dykgatyna ýetirýär. Ukyply alyjylaryň 10-syndan 9-sy bir günün dowamynda şol mahabatlary görýär. Tanyşdyrmagyň netijeliligine eýe bolmak bilen telewideniýe şol bir wagtyň özünde firmanyň, kompaniýanyň abraýynyň meşhurlygyny döredip, harytlaryň we hyzmatlaryň eýeleýän orunlaryny açyp görkezmäge ýardam berýär.

Eger-de metbugatda mahabat delillendirmeler we ynandyrmalar bilen döredilýän bolsa, onda telewideniýede biz täsir etmegiň ýa-da suggestiýanyň netijeli täsirini görýäris. Bu ýagdaý giň ýaýbaňlandyrylan seljermä, baha bermäge talap bildirilmeýän mazmunyň täsir edişiniň kabul edilmeýän halatynda düşünjeliligiň we tankydyň peselmegi bilen baglanyşykly adam akylyna täsir edýär. Täsir etmegiň güýji maglumatlaryň görnüşlerine, elýeterligine, obrazlygyna we çeper beýan edilişine baglydyr. Tele tomaşaçylaryň isleglerine we bähbitlerine laýyklykda täsir edişiň netijeliligi artýar.

Täsir etmegiň (ynandyrmagyň) geň-taňlygy birnäçe faktorlar bilen baglanyşyklydyr. Birinjiden, bu suggestoryň — ynandyrylan adama ýokary durmuş

statusy we derejesi, intellektual we häsiýetli artykmaçlygy, özüne bolan ynamy, merdemsiligi, geljege oňat garaýşy, özüne çekijiligi, düşbülige, ýiti paýhaslygy ýaly häsiýetler mahsusdyr. Ikinjiden, suggerentiň — täsir etmäniň (ynandyrylmanyň) gönükdirilen adama ynamsyzlyk, başagaýlyk, çekinjeňlik, özüne pes baha bermek, özüne bolan kem baha duýgusy, ýokary täsir galyjylyk, ahyrky seljermä gowşaklyk, ýeterlik tanyş bolmazlyk we ygtyýarsyzlyk ýaly häsiýetler mahsusdyr, bularyň hemmesi täsir etmäni we ynandyrmany ýeňilleşdirýär. Üçünjiden, suggestor (ynandyrylan adam) bilen suggerentiň (ynandyrylýan adam) arasyndaky gatnaşykda — birek-birege ynam, abraý, baglylyk ýaly düýpli faktorlar heniz durmuş psihologiýasynda gowşak işlenilendir. Dördünjiden, mahabat habarynyň sýužetini, kompozisiýasyny, logiki we täsir ediş düzümlerini düzmegiň usuly. Dürli usullary tapýarlar. Özleri üçin adaty ýagdaýda harydy (önümi) peýdalanýan bir ýa-da birnäçe personažlary (adamlary) görkezmek bolar (maşgala “Ankl Bens” ketçupyny ýa-da sousy barlap görýär, dadyp görýär); mahabatlandyrylýan harydyň belli bir durmuş obrazyna oňat goşulyşýandygyna esasy ünsi (aksenti) bermek bolar (“Sarisyno” paýdarlar jemgyýetiniň ýarym fabrikat et önümleriniň mahabaty); firmanyň tehniki we professional tejribesini görkezmek bolar (“Bitner” balzamynyň mahabatynda onuň işlenilip taýýarlanýş usuly görkezilýär); şahadatnamany, tele tomaşaçylarda döredýän oňat duýgulary ýüze çykarýan sarp edijileriň seslenmelerini bermek bolar (“Na-na” topary — Ilona Dawydowanyň usuly boýunça iňlis dilini öwrenmek barada); ylmy häsiýetli maglumatlar (“Orbit” we “Dirol” sakgyçlary hakynda gürrüň berlende, olaryň peýdalylygy — agyz boşlugynda turşulygyň deň agramlygynyň dikeldilişiniň we dişiň çüýremeginiň önüni almagyň meseleleri aýratyn ýagdaýda nygtalýar); harydyň töwereginde owadanlygyň, söýginiň, gözelligiň obrazyny (keşbini) döretmek bolar: şunuň ýaly ýagdaýy döretmäge parfýumeriýa mahabatlary niýetlenendir. “Panadol” dermanynyň mahabaty üçin şunuň ýaly ýagdaý oýlanylyp tapyldy: kelle agyrýar we golaý ýakynda agyry üçin derman ýok, mahabatyň personažy Mariýanyň ýadyna kömek etmäge we maslahat bermäge ukyply ýürekdeş dosty düşýär.

“Imperial” bankynyň telerolikleri taryhy söýüjileriň aýratyn ýagdaýda ünsüni çekdi. Taryhy maglumatlar we gülküli deňişmeler esasynda düzülen sýužetleri seçip almaga “Wideo internet” mahabat agentliginiň senaristler topary gatnaşdy. Sýužetler taryhy faktlar we gülküli deňişmeler esasynda düzüldi. Şunda dokumental taryh ýa apokrifik ýa-da dokumentaldyr. Mysal üçin, Teýmirleň ýa-da Aleksandr Makedonskiý hakyndaky sýužetler — epiki taryhdyr, Petr I hakyndaky — watançylyk odadyr, Suworow hakyndaky — ýönekeý taryhy anekdotdyr (deňişmedir). Mahabaty döredijiler tertip-düzgün we güýçli häkimiýet barada rus halkynyň arzuwyny göz önünde tutupdyrlar — absolýut häkimiýet roliklerde oňat, mähirlilik ýagdaýynda görkezilýär. Şol bir wagtyň özünde şular ýaly wideorolikler, bir tarapdan, tele tomaşaçylaryň özlerini alyp barylarynda şa-imperatorlaryna mahsus bolan — rehimdarlyk, anyklyk, hormat, mertebe ýaly häsiýetler görmek islenipdir, beýleki tarapdan bolsa — deňişli abraýy (imiji) emele getirip, şol häsiýetleri banka hem geçirýärler.

Suggestiýanyň (özüne çekmegiň) ýene-de bir serişdesi sazdyr. Mahabatda ulanylýan sazyň ilkinji akkordlary (owazlary) eýýäm tomaşaçynyň ünsüni çekmelidir. Şadyýan we tans oýnalýan sazlar has hem gowy ýatda galýar, nusgawy (klassiki) sazlar oňyn täsir edýär, mysal üçin, Mosartyň kompozisiýasy ýa-da Bahyň sazlary. Her bir telerolik saz bilen üpjün edilendir. “Imperial” banky mahabatyny islendik tapgyrynda görkezilýän döwre laýyklykda sazy berýär. Ýekaterina II döwründe Suworow hakynda rolikde menuet (sazyň görnüşi) ýas sazy ulanyldy, ol saz Napoleonyň gaçyşy hakyndadyr.

Sözün we sazyň utgaşmagy mahabatdaky “keşpde we äheňde” psihologik roly oýnaýar. Şu äheňsiz keşbi (figurany) ýatda saklamak kyndyr, bu äheň görkezilen haryt bilen ýeňil ýagdaýda özleşdirilýär we goşulyşýar. Köplenç ýagdaýda tele mahabat mýuzikl ýaly žanrda düzülýär: onda mahabat personažlary haryt hakynda aýdym aýdýarlar we tans edýärler.

Soňky döwürlerde mahabatlarda kompýuter tehnikasynyň we animasiýalaryň (multiplikasiýalaryň) dürli görnüşli tilsimleriň mümkinçilikleri giňden ulanyp başladylar. Mysal üçin, “Orbit” sakgyjynyň ýeke-täk görnüşli

ýassykjygyny stoluň üstüne “çekýärler” ýa-da boş ýere “Troýka” firmasynyň santehnikasy “ýelmelinýär”. Ýa-da “Partiýa” söwda firmasynyň mahabatynda: haýsydyr jadygöý hyýaly degirmende bir zady “jadylaýar”, şonda, şol bada antikwar tigrileriň beýleki zatlaryň arasynda häzirki zaman orgtehnikasy peýda bolýar. Kompýuteriň mümkinçilikleri beýleki rolikde görkezilýär, ol ýerde şol jadygöý ägirt uly möçberlerdäki suratlara gabat gelýär, şonda haýsydyr bir firmanyň edara jaýyndaky ähli gadymy zatlara ellerini hereketlendirmek bilen köne harp ýygýy maşyny iň häzirki zaman printerine öwürýär. Bu mahabatyň tutuş manysy tele tomaşaçylaryň adaty bolmadyk, hyýaly zatlara ymtylyşlary nazarda tutulyp düzülendir. Zigmund Freýdiň belleýşi ýaly, “adam uly bolanda hem çagalygyna galýar, ýöne ösüşiň ýokary tapgyryndadyr”.

Mysal üçin, Moskwa şäher banky hakyndaky rolikleriň tapgyry hut şonuň üçin hem özüne çekijidir. Ekranda mawy ummanyň jümmüşi, ol ýerde pyçgybalyk hem, gylyç-balyk hem ýaşaýar (bankyň bäsdeşleri), olar ýüzüp barýan gämini (Moskwa şäher bankynyň özüni) bir görseň ýüzüp geçjek bolýarlar, bir görseň oňa aralaşjak bolýarlar, ine, kiçijik, şadyýan delfinjik (goýumçy) bolsa gämä uly söýgi bilen garaýar.

Telewideniýedäki söz hem tele tomaşaçylaryň gerekli seslenmesini döredip biler. Sesiň ýumşaklygy we güýji, äheň häsiýetnamalarynyň baýlygy, säginmeler, garaşylmaýan netijäni, täsiri peýdalanmak — bularyň ählisi sözleýşiň depginli alamatlary, olar habarlara ynamlylygy döretmäge ýardam bermelidirler. Sözleýşiň depginine sözüň tizligini we äheňini degişli etmek bolar. Ýokary intellektli adamlarda ol ýokarydyr, emma tele tomaşaçynyň eşiden zadyny özleşdirmelidigini ýatdan çykarmak bolmaz. Sesiň owazlygyna hem ýa-da sözüň tembrine köp zat baglydyr: kadryň aňyrsynda utuşly erkek sözi — bariton, pes, “mahmal”, şonda tenor hökmünde täsir galma ýüze çykýar.

Beden hereketi we görkezmesi, eger olar ýagdaýa gabat, birmeňzeş gelse, onda täsirli özüne çekme, gyzyklanma bildirme hökmünde kabul edilýär, ol ynamyň we oňaly gatnaşygyň kemala gelmegine ýardam edýär. Personažyň baş barmagyny ýokary galdyrmagy — “Mars” şokalady hakyndaky tele roligi

goldaýandygynyň nyşany hökmünde kabul edilýär; oýlanýan durnukly adamyň hereketi — gözleriniň ýumulmagy we gaşlarynyň çytylmagy — adamyň ýüzüniň paýhasly aňlatmasynyň “açyklygy” bilen çalşyrylýar, ol adam “Iskrasoft” mahabatynda linoleum düşegini saýlap alýar.

Ahyrsoňunda, tele mahabatynda diýseň möhüm orny şekillendiriş we reňkler eýeleýär. Ekranda çepden saga hereketiň sagdan çepde herekete garanynda ýeňil we amatly kabul edilýändigini psihofiziologlar belleýärler. Gyýalamak (diagonal) boýunça hereket — çepki aşaky burçdan sagky ýokarky burça hereketde nähilidir bir ähmiýetli zady ýeňip geçmegi, gazanmagy özünde jemleýär. Tersine bolan hereket haýsydyr bir orny ýitirmek hökmünde kabul edilýär. Gyýalamak boýunça sagky aşaky burçdan çepki ýokarky burça bolan hereket we onuň tersine bolan hereket düşnüksiz, ýaramaz täsirleri ýüze çykaryp biler. Kadrlaryň ýygy-ýygýdan (orta zwenodan iri zweny) çalşyrylmagy ýaramaz, oňaýsyz täsirleri döredip biler. Keseleýin we dikligine bolan liniýalar rahatlanmagy, aýanlygy we hatda saldamlygy özlerinde jemleýärler, eplenilen liniýalar bolsa mejbur bolmazlygy aňladýarlar. Kese şekilli liniýalar üzül-kesil üýtgemegi, energiýanyň tiz ýitirilmegi, güýji jemlemek ýaly täsirleri döredýär (şunuň ýaly ýagdaýda mydama ýyldyrym çakmalaryny şekillendirýärler).

Reňk barada aýdanynda, onda onuň kabul edilmegi adamyň emosional ýagdaýyna bagly bolýar, emma reňk duýgulary hem kemala getirýär. Her bir reňk ýagtylyk tolkunynyň uzynlygy bilen häsiýetlendirilýär. Iň uzyn tolkun göz bilen kabul edilýär, ol gyzyl reňk duýgusyny berýär, iň gysga reňk tolkun benewşe reňke laýyk gelýär. Gyzyl reňkiň göçgünli täsir döredýändigini mälimdir; ýaşyl, gök we goňur reňkler köşeşdiriji, rahatlandyryjy häsiýetlere eýedir, gara reňk tersine tukatlandyryýar, sary reňk oňat keýpiçaglygy döredýär. Mawy reňk täsirlenmäni togtadýar, gyrmyzy reňk ýadawlyk ýagdaýyndan we psihiki kemsidilme ýagdaýyndan çalt çykmaga kömek edýär.

Reňk döwürleri we zatlary hem aňladýar: gök - tomus, gök önümler, miweler; sary - güýz, çörek, ýylylyk; mawy we ak - gyş, sowuk, buz. Ýarym tegmil reňkler utuşlar reňkleriň serhetleriniň ýiti aňlatmasyna garanynda utuşlydyr.

Ýöne tele ekranda reňkleriň utgaşmagy, açyk, ýarym açyk we reňk şöhlesiniň köp bolmagy köp derejede gözüňe ýakymly görünýär.

Teletomaşaçylaryň telewideniýäniň gepleşiklerine bolan garaýyşlarynyň barlaglary mahabat täzelikleriniň diýseň ýiti berlişiniň ýygy-ýygydan gaýtalanmagy habarlylygyň derejesiniň ýokarlanmagyna alyp barmaýar, kä ýagdaýda bolsa mahabatyň düýp manysynyň mazmunyndan ünsüňi sowýar. Bazar maglumatlaryny telewideniýede şekillendirmegiň iň amatly usuly hökmünde kompýuter elektrik grafikasy, teletekst hasaplanylýar. Wideomanipulýator hereket edýän elementler bilen şekili, peýkamjykly grafikalary, analitik maglumatlaryň punktirleýji liniýalaryny, dollaryň belgijiklerini we ş.m. görkezmäge mümkinçilik berýär.

Mahabatda täzelik gepleşiklerinde we wajyp aktual wakalar hakynda gepleşiklerde yzygiderli çykyş edýän adamlar we olaryň sesleri peýdalanylmaly däldir. Mahabat bilen buhana gullugyndan alnyp görkeziliş, täzelikler we wajyp syýasy wakalar baradaky habarlar gepleşikleriniň, şeýle hem dowamlylygy 30 minutdan köp bolmadyk dokumental telesýužetleriň arasy kesilmeli däldir. Telewideniýedäki islendik mahabat anyk we dogry bolmalydyr, sarp edijileri aldawa salmaly däldir we olaryň bähbitlerine zyýan ýetirmeli däldir. Mahabaty teleprogrammanyň beýleki bölümlerinden optiki ýa-da akustiki serişdeler bilen bölüp aýyrmak möhümdir (däp bolşy ýaly, olar bölekler (bloklar) boýunça görkezilýär). Mahabat beriji teleprogrammanyň mazmunyna hiç-hili täsir etmek hukugyna eýe däldir.

Tele mahabatyň eýe bolan serişdeleriniň arsenalyndan (ses, şekillendiriş, reňk) radio mahabat diňe sese eýe bolup biler. Bu ýerde — üç element: söz, gopgun (ýörite effekt, täsirlendirme) we saz. Adamlaryň ünsüni çekmegiň usullary dürli hili bolup biler. Bir diktor beýlekä harydyň gabyndaky ýazgyny okap berýär ýa-da harydyň (hyzmatyň) artykmaç tarapyny düşündirýär; diktor mahabatlandyrylýan harydyň detalyny (bölegini) nädip çalyşmalydygyny sorap, abatlaýyş ussahanasyna jaň edýär ýa-da harydyň instruksiýasyny okaýar; diktor haryt hakynda maglumat almak üçin firma jaň edýär; dükanyň bölüm müdiri täze

işe alnan satyja düşündiriş berýär; okuwçy mugallymyň sowalyna jogap berip, haryt hakynda gürrüň berýär; iki sany kompýuter demir sesleri bilen özaralarynda gürlüşýärler; robot haryt hakyndaky sowallara jogap berýär; itler konserwalar hakynda gürlüşýärler. Başga usullar hem bar: harydyň artykmaçlygyny görkezmek üçin oňa mahsus bolan sesi (mysal üçin, işläp duran kofe üweýjiniň sesini), onuň gelip çykyşy bilen baglanyşykly simwolikany (spagettini (italýan iýmitini) italýan äheňindäki ses bilen mahabatlandyrylýar) ýa-da birden aýdylýan gürrüňi (syýahatçylyk firmalarynyň mahabatynda artistleriň her biri ol ýa-da beýleki ýurda wekilçilik edip, ol ýurt barada güýçli äheňde gürrüň berýärler) peýdalanmak bolar.

Mahabatyň görnüş-i, ýüzlenmäniň manysy, bir tarapdan, mahabat piramidasynyň basgançaklaryna bagly bolýar: bilmezlik - habarly bolmak – bilmek- amatly ýerleş-i- artykmaçlyk bermek- satyn almak – gaýtadan satyn almak; beýleki tarapdan bolsa harydyň durmuş toplumynyň haýsy tapgyrynda durýandygyna bagly bolýar (birinji tapgyrynda - bazara ornaşdyrmaga iterýän mahabat hereket edýär, ikinji we üçünji tapgyrlarynda - ösüş we kämillik - nesihat bermek, dördünji tapgyrynda – bazardan gitmek – ýatda galyjylyk). Ahyrsoňy, mahabatyň psihologiki täsir ediş ugruny göz önünde tutmak gerek, şeýle hem bu täsir ediş-i: üns – bähbit – isleg – hereket ýaly formulalaryny göz önünde tutmak gerek (AIDA: attention – interest – desire – action). Bu esasy formulalardan başga hem herekete bolan sebäpleri, delilleri, höwesleri, has dogrusy, harydy (hyzmaty) satyn almagyň sebäbini göz önünde tutmak möhümdir. Barlagçylaryň (hünärmenleriň) käbiri sebäpleri birinji we ikinji toparlara bölýärler. Satyn almagyň birinji sebäplerine şular degişlidir: doýmak we suwsuzlygyňy gandyrmak islegi, töwereginiň amatly we rahat bolmagyny üpjün etmek, agyrydan we howpdan dynmaga bolan ymtylyş, töweregiňdäkileriň goldawyna eýe bolmak, oýna bolan höwes, käbir halatlarda – töwekgelçilik we ş.m. Ikinji sebäplerine şular degişlidir: owadanlyga, peýda, tygşytlylyga, ygtybarlyga, bilesigelijilige we beýlekilere bolan ymtylyş. Hünärmenleriň beýlekileri sebäpleri adamlaryň häsiýetleri we ukyplary bilen baglanyşdyrýarlar, adamlary täzelikçiller we konserwatorlar, aram täzelikçiller we aram konserwatorlar, aňrybaş täzelikçiller we

aňrybaş konserwatorlar ýaly toparlara bölýärler. Beýleki bir hünärmenler sebäpleriň baş görnüşini tapawutlandyrýarlar:

a) utilitar (peýdakeş, nepkeş) (esasy zat, haryt ygtybarly, uzak wagtlap peýdalý we tygşytly bolmaly);

b) estetiki (harydyň dizaýny, reňki we formasy, gaplanyşy ähli zatdan ileri tutulýar);

w) abraý sebäbi (täjir (kommersant) baý bolup, durmuşyň täze derejesine kybapdaş bolmaga çalyşýar, arzan maşynyň ýerine gymmat we aňrybaş maşyny satyn alýar we ş.m.);

g) meňzeş bolma sebäbi (adam öz halaýan artistiniň, meşhur sportsmeniň mahabatlandyrýan harydyny satyn almakçy);

d) dāp-dessurlaryň ýa-da watansöýüjiligiň sebäbi (diňe öz ýurdunda öndürilen harydy satyn almaga bolan islegi).

Mahabatda individual we köpçülikleýin aňa täsir etmegiň usullary hökmünde dürli psihologiki täsir edişler ulanylýar. Hususan-da ýakor tehnikasyny ulanýarlar. Mysal üçin, telewideniýede şampunyň mahabatynda ýakorlaryň yzygiderli çalyşmagy peýdalanylýar: ilki başda owadan saçly gözel zenan görkezilýär, soňra şampunly çüýşejik görkezilýär, ine ýene-de gözel zenan şu şampun bilen saçyny ýuwýar, çüýşejik bolsa gapdalynda dur, ýene-de gözel zenan, ol saçyny silkýär, onuň gapdalynda ýene-de şampunly çüýşejik (göwnüňe bolmasa zenanyň saçyny her silkmesinden soň, onuň saçy köpeliýän ýaly). Şeýlelik bilen, dükanyň tejesinde duran bu şampuny gören zenan maşgala, ol şampun bilen birlikde owadan ýüzi bilen owadan saçlaryny göz önüne getirjekdigi gutulgysyzdyr.

Ýakor tehnikasyny metbugatda çap edilýän mahabatda hem ulanmak bolar. Mysal üçin, kanun çykaryjy edaranyň deputatlygyna islenilmeýän dalaşgäriň (kandidatyň) suratyny metbugat sahypasynda zir-zibilleriň, weýrançylygyň, harby hereketleriň suratlary bilen bilelikde, islenilýän dalaşgäriň (kandidatyň) suratyny bolsa – haýsydyr bir özüneçekiji fotomodeliň, owadan tebigatyň, harytdan doly tekjeleriň, gülüp duran çaganyň suratlary bilen bilelikde çap etmek bolar. Suraty

surata düşen adama dahyly bolmadyk tekstli material bilen bir sahypada ýerleşdirip bolar. Şunda islenilmeýän kandidaty „Kyn durmuş“ görnüşli sözbaşy bilen, islenilýän kandidaty bolsa „Gowulyga bolan umytlar“ ýaly sözbaşylar bilen baglanyşdyryp bolar. Şunuň ýaly ýagdaýy harytlaryň suratlarynda hem ulanyp bolar.

Ýaýradýjy tehnika giňden ulanylmagyna eýe boldy (başgaça atlandyrylyşy – guralýan habarlaryň tehnikasy). Onuň manysy täsir ediş tekstini düzmekden we soňra ähmiýetli sözleri haýsydyr bir usul bilen belläp, ony haýsydyr bir gürrüňiň bitarap manysynda „dargatmakdan“ ybaratdyr (täsir edişiň tekstiniň esaslaryny). Habarlary tapawutlandyrmagyň usullaryna şulary degişli etmek bolar: 1) gürrüň sözleri — gürrüňiň äheňini üýtgetmek (gaty-ýuwaş); gürrüňiň badyny üýtgetmek (çalt - haýal, säginme); heňi üýtgetmek (ýokarlanýan - aşaklaýan); sesiň tembrini üýtgetmek (berk, „demir ses“, ýumşak, gykylykly); 2) wizual (daşyndan görmek) — yşarat, beden hereketi (mimika), göwräni üýtgetmek (gyşarmak, öwrülme), elleriň, eliň barmaklary bilen yşarat etmek, hereketiňi üýtgetmek ýaly yşaratlara häsiýetli zatlar; 3) ylalaşmak — elleriňi gysmak, egnine, arkasyna kakmak, ýönekeý galtaşmak; 4) garyşyk — gürrüňdeşiňe çenli aralygy üýtgetmek (golaýlaşmak – daşlaşmak, gürrüňdeşiň göwresine tarap gyşarmak – gürrüňdeşiňden arany açmak), kelläni öwürmek bilen gürrüňdeşlik etmek.

Dilden aýdylýan sözlere (söz düzümlerine) görä, dilden aýdylmaýan duýduryşlar özlerinde habarlary baş esse köp saklaýarlar. Eger-de duýduryşlar anyk bolmadyk halatynda, has dogrusy, yşaratlar bilen gabat gelmeýän bolsa, onda adamlar dilden aýdylmaýan habarlara bil baglap, onuň söz düzümine artykmaçlyk berýärler. Mysal üçin, eger mahabat personažy harydy şatlykly ýagdaýda hödürleýän bolsa, ýöne şunda „goranyş ýagdaýyny“ kabul eden bolsa, onda tomaşaçylarda başgaça täsir döredýär – özüni aldaýar diýen täsir döredýär. „Snikersden“ gowy hiç zat ýok“ – diýip ekranda belli derwezeçi Igor Dobrowolskiý çykyş edýär we şadyýanlyk bilen öwrülýär – şuňa meňzeş mahabata her bir öňýeten ynanyp barmaýar.

Islendik hat üsti bilen berilýän habar ýaýradyjy tehnikanyň kömegi bilen gizlin instruksiýa alnyp bilner, munuň üçin sözi: şriftiň başga möçberi, başga reňki, şriftiň beýleki görnüşi (kursiw, has ýogyn, uly harplar, aralaryny açmak we ş.m.), bitewi abzas (gürrüňdäki säginmä meňzeş), aýratyn belgijik bilen tapawutlandyrylýar. Telegepleşige gizlin instruksiýany „özi geçýän setirleriň“ kömegi bilen, sýužetdäki kadrlary tiz-tizden gezekleşdirmek bilen girizmek bolar.

Kino zalynda adaty kino gidip dur. Kino tomaşaçylarynyň hiç biri hem kino filmiň görkezilişiniň dowamynda bir sekundyň ýigrimi baş bir böleginiň içinde iki kadryň — çölde suwsyzlykdan ejir çekýän adamyň we haýsydyr bir içginiň şekillendirilişiniň birnäçe gezek görkezilendigini bilmeýär. Olaryň hiç biri hem şu film görkezilip bolandan soň hut şol içgi bilen özleriniň suwsuzlygyny gandyrmak isleýändigleriniň sebäbini bilmeýärler. İçgi satýan dükanyň satyjysy hem şu filmden soň bu içgä islegiň üç esse artandygyna diňe geň galar.

Günbatarda 60-njy ýyllarda mahabaty filmler ýaýratmak tejribesi meşhurlyga eýe boldy (olary sublimasiýa geçirilen ýa-da sublimirlenilen diýip atlandyrylýardylar). Emma BMG ahlaksyzlyk hökmünde mahabatyň şunuň ýaly usulyny gadagan etmek gerek diýip hasaplady, şondan soň şeýle tejribeleri geçirmek bes edildi.

„Mahabat hakyndaky“ federal kanun, şeýle hem „Köpçülikleýin habar beriş serişdeler hakyndaky“ kanun (4-nji madda) ýörite wideowstawkalarynda we kino önümlerinde sublimirlenilen mahabaty peýdalanmagy gadagan edýär.

Reklama işiniň guralyşy

Reklama işini başlamak üçin, ilkinji nobatda üç element zerurdyr: satyjylar (harytlary ýa-da hyzmatlary öndürijiler), maglumatlary ýaýratmagyň töleg serişdeleri (mahabat serişdeleri) we sarp edijiler, olaryň ünsüni mahabat eýelemelidir. Satyjy mahabat habarlarynyň çeşmesi hökmünde mahabat ýaýratmak üçin ony habar beriş serişdelerine ugradýar. Ol ýerde (gazet

sahypasynda ýa-da radio – telewideniýede) ol beýleki habarlaryň - “gopgunlaryň”, şol sanda mümkin bolan bäsdeşleriniň täsir etmegine sezewar edilýär. Mundan başga hem, sarp edijiniň kellesinde, onuň nukdaý nazaryndan artykmaç, “boş” habarlardan ony goraýan özboluşly galkan bardyr. Diýmek, netijeli mahabatlary döredijileriň sarp edijileriň şol mahabata ünsüniň gönükmegi üçin, beýleki köp sanly mahabatlaryň içinde diňe şoňa artykmaçlygyň berilmegi üçin we şeýlelik bilen kabul edişiň galkanyň döwmek üçin ähli täsir ediş serişdelerini peýdalanmagy möhümdir.

Täjirçilik bölümleriniň işine möhüm wezipe – reklama berijileri gözlemek, tapmak-da girýär, çünki hut reklamadan gelýän girdejileriň hasabyna-da gazet maliýe tarapdan garaşsyz bolmak hökmünde ýaşap-hereket edip bilýär. Olar şeýle-de abunaçylary çekmek, gazetiň neşir sanyny artdyrmak bilen-de meşgullanýarlar, ätiýaçlyk töleglerine we salgytlary goşmak bilen buhgalter hasabyna-da ýöredýärler.

Ahyrky netijede, mahabatyň netijeliligi mahabat işiniň guralyşyna hem baglydyr, onda, däp bolşy ýaly, esasy üç gatnaşyjy çykyş edýär: mahabat beriji, mahabat agentligi we mahabaty ýaýradyjy serişde. Mahabat beriji — bu tölege ukyply mahabaty buýryjy we onuň guramçysy. Mahabat agentligi — bu gurama – mahabat berijiniň buýurmasy boýunça mahabat önümlerini döretmek, işläp taýýarlamak bilen baglanyşykly döredijilik we ýerine ýetirijilik işi amala aşyrýan, şeýle hem toplumlaýyn mahabat kampaniýasynyň we aýry-aýry mahabat çäreleriniň amala aşyrylmagy bilen meşgullanýan ýerine ýetiriji we şonuň üçin mahabat berijiden, şeýle hem mahabatyň ýaýradylmagynyň serişdelerinden komission görnüşde hak alýan tarapdyr. Mahabat işinde mahabaty ýaýradyjylar bolup neşirler, gazetleriň redaksiýalary, tele we radio studiýalar, ýöriteleşdirilen firmalar (mysal üçin, daşky mahabaty ýerleşdirmäge ýerleri bolan firmalar; kino prokat nokatlary; “direkt meýl”- göni poçta ugradyşyň salgylaryna eýe bolanlar we ş.m.) çykyş edýärler. Mahabatda tekst düzüjiler, hudožnikler, psihologlar, dizaýnerler, poligrafçylar we beýleki hünärmenler işleýärler. Köp sanly köpçülikleýin habar beriş serişdeleri özleriniň redaksiýalarynda hususy mahabat

gulluklaryna eýedirler. Bu gulluklaryň esasy wezipesi — mahabata buýurmalary almakdan we olary ýerine ýetirmekden ybarat. Mahabat habarlaryny ýaýradyjy serişdeler mahabat bilen baglanyşykly döredijilik işlerini hem ýerine ýetirip bilerler, mysal üçin, telewideniýe we radio özleriniň harytlarynyň (hyzmatlarynyň) meşhurlygynyň ösüşi bilen gyzyklanýanlary, hemaýatkärleri çekmek bilen mahabat şowhunlaryny, konkursalaryny we beýleki gepleşikleri taýýarlap bilerler.

Mahabat beriji (mahabaty buýrujy ýa-da mahabat habarlarynyň çeşmesi) özüniň buýurmasy boýunça mahabaty ýaýradyjy serişdelere gös-göni çykyp biler ýa-da oňa mahabat agentliginiň araçysynyň üsti bilen hem ýüz tutup biler.

Mahabat işiniň guralyşy firma we onuň harydy hakynda, harydyň sarp edijilik aýratynlygy hakynda satyn alyjylaryň habarlylygyny ýokarlandyrmaga ýardam berýän çäreleriň meýilleşdirilmegi bilen başlanýar. Şonda alyjylarda hut şol firmanyň önümlerine bolan gatnaşygynda artykmaçlygy döretmek, şol önümi satyn almaga alyjyda islegi döretmek we şol önüme alyjynyň ynamyny gazanmak hem göz önünde tutulmalydyr. Şunda harydyň bazarda başdan geçirýän durmuş toplumynyň tapgyrlaryny hem göz önünde tutmak gerek.

Tejribäniň görkezişi ýaly, meýilleşdirmegiň tapgyrlary şu aşakdakylardan ybarat:

1. İşjeň we mümkingadar alyjylara habar bermek üçin mahabatyň obýekti (haryt ýa-da firma) we beriljek habarlaryň mazmuny saýlanylyp alynýar.
2. Mahabatyň subýekti we adresaty, has dogrusy, sarp edijileriň (alyjylaryň) topary ýa-da satyn almak hakynda gelnen karara täsirini ýetirýän taraplar kesgitlenilýär, şol topara bildiriş bilen ýüz tutulýar.
3. Mahabatyň sebäbi anyklanylýar — haryda alyjylaryň ünsüni çekmek üçin mahabat ýüzlenmesinde nämä esasy äheňi (aksenti) bermeli.

4. Mahabat serişdeleriniň görnüşleri saýlanylyp alynýar we olaryň toplumy we özara gatnaşygy kesgitlenilýär (ýüz tutmalary ýaýradyjy kanallar).
5. Mahabat ýüzlenmesi taýýarlanylýar – sözbaşy goýulýar, teksti düzülýär, suratlar saýlanylýar, personaž, mahabat geçirijiler we ugurdaş sazlar saýlanylyp alynýar (radio we telewideniýe üçin).
6. Mahabat çykyşlarynyň grafigi düzülýär – çäreler wagt bilen (aýlar, hepdeler, günler, sagatlar, minutlar we sekundlar boýunça), mahabatyň we onuň ýaýradyjy serişdeleriniň görnüşi boýunça tertipleşdirilýär.
7. Mahabat çärelerine çykdaýylaryň smetasy – umumy summa we aýry-aýry statýalar boýunça düzülýär.
8. Deslapdan mahabatyň netijeliligi kesgitlenilýär – göz önünde mahabat kompaniýasy netijesinde alnan, ýerleşdirilen mahabatlaryň artykmaçlygy sanalynýar.

Mahabat kompaniýasy deň bolup biler (köpçülikeýin habar beriş serişdelerinde bildirişleriň birmeňzeş möçberligi we döwürleýinligi), has artýan mahabat (orta tiražly gazetler peýdalanylan soň täsir edijiligi güýçlendirmek üçin täze, has abraýly neşirler, şeýle hem telewideniýe we radio çekilýär), pese düşýän mahabat (haçanda amnardaky harytlaryň sanynyň azalmagynyň derejesi boýunça mahabat çäreleriniň gerimi hem peseldilýär).

Geliň, şu ýerde aýry-aýry mahabat kompaniýalarynyň iş ýüzündäki tejribelerine garap geçeliň.

„Sankt-Peterburg“ haryt-çig mal biržasy Russiýanyň öňdebaryjy biržalarynyň ilkinji onlugyna girýär, onda müňden gowrak brokerler (dellallar) we beýleki hünärmenler işleýärler. Emma, biržanyň ýolbaşçylarynyň boýun almagyna görä, mahabat babatynda bu ýerdäki syýasat ýeterlik oýlanyşykly düzülmändir, jikme-jik işlenilip taýýarlanylýan maksatnama yzygiderli çemeleşme ýola goýulmandyr.

Haryt-çig mal biržasynyň ýolbaşçylary özleriniň guramasynyň keşbini umumy rus bazarynda ygtybarly we gurply hökmünde emele getirmek we pugtalandyrmak, täze müşderileri (satyjylary we alyjylary) çekmek kararyna geldiler, eýýäm biržanyň kemala getirilen sarp edijilik bazaryna geljekki ýöriteleşdirilen bölümlere (tokaý, demir, energiýa serişdeleri, дәne) potensial (mümkinçiligi bolan) agzalary çekmäge ýardam bermek hem göz önünde tutuldy. Bu wezipeleriň çözülmegine mahabat kompaniýasy ýardam bermelidir, ony guramak işi biržanyň marketing bölümüne tabşyryldy. Şunda mahabata çykdaýylary köpeltmek we onuň netijeliligini ýokarlandyrmak belenildi.

Umumymilli mahabatyň esasy serişdesi hökmünde telewideniýe (birinji we ikinji kanallary) saýlanylyp alyndy, Russiýanyň ähli çägene ýaýradylýan döwürleýin metbugat („Rossiýskiýe westi“, „Raboçaýa trubina“, „Selskaýa jizn“ gazetleri) herekete girizildi. „Sankt-Peterburg“ biržasynyň maksatlaýyn bazarlary bolup durýan sebitleriň gazetleri hem üns merkezinde saklanyldy.

Düýpli netijäni diňe bir gös-göni çap edilýän mahabatlar дәl-de, eýsem dar görnüşdәki – gytaklaýyn mahabat hem berip başlady. Şu maksat bilen şu aşakdakylary bellediler:

a) biržanyň işi hakyndaky maglumat - analitiki hasabatlary öňdebaryjy ykdysady neşirlerde — „Ekonomika i jizn“, „Kommersant-deýli“, „Delewoý mir“, „MN-biznes“ („Moskowskiý nowosti“ gazetiniň goşundysy) ýerleşdirmek;

b) şeýle hem „Interfaks“ maglumatlar agentliginiň goýberilişinde hem hasabatlary ýerleşdirmek;

w) „Kommersant-deýlide“ we „Sankt-Peterburg wedomostlarynda“ kotirowkalary (biržada harytlaryň bahalarynyň kurslary hakyndaky habarlary) çap etmek;

g) gazetlerde „Sankt-Peterburg“ biržasynyň ýolbaşçylary bilen söhbetdeşlikleri (interwýulary) we umumy (maglumatlar) häsiýetli materiallary çap etmek;

d) telewideniýäniň informasion programmalarynda birža hakynda wideosýužetleri görkezmek;

e) „Sankt-Peterburg“ biržasy hakynda baş minutlyk tanyşdyryjylyk filmini döretmek we ony telewideniýe boýunça görkezmek.

Mahabatyň gös-göni we gytaklaýyn görnüşleriniň utgaşmagy mahabatyň has maksada gönükdirilen we netijeli bolmagyna mümkinçilik berer, umumy rus bazarynda özüniň oňyn ýüzüni, abraýyny (imidjini) pugtalandyrmak maksady bilen biržanyň mahabatynyň baş ugry şundan hem ybarat boldy. Mahabat kompaniýasyna çykdaýlary amatlaşdyrmak üçin gös-göni poçta ibermelerini („direkt meýl“) işjeň ýagdaýda peýdalandylar, bir gezekleýin bildirişlerden boýun gaçyrdylar (özüniň tiz ýatdan çykyjylygy boýunça netijesizlerden), mahabat „hüjümlerini“ birleşdirmek görnüşinde mahabatlary bermegiň hereket ediji grafigini (tertibini) ulandylar (wagt döwrüniň çäklerinde ýüz tutmalaryň deň däl ýagdaýda ýerleşdirilmegi). Şol bir wagtyň özünde birža jemgyýetçilik bilen gatnaşyklar boýunça („pablik rileýşnz“) programmalar hakynda hem alada etdi, onuň maksady – birža hakynda oňaýly pikiri döretmek we pugtalandyrmak.

Mahabat kompaniýasy dört tapgyrdan ybaratadyr.

Birinji tapgyr — taýýarlaýyş tapgyry (1993-nji ýylyň iýul-awgust aýlary). Bu tapgyrda döredilýän ýöriteleşdirilen seksiýalaryň nomenklaturasyna girýän birža harytlaryny (tokaý, agaç, metal, galla, energiýa serişdeleri) öndürijileri kesgitlemek boýunça maglumat-seljeriş barlaglary geçirildi; „Sankt-Peterburg“ biržasynyň işine olaryň has işjeňlerini çekmek üçin beýleki biržalaryň dellalçy (broker) edaralarynyň sanawy düzüldi. Mahabatyň baş ugry, mahabat kompaniýasynyň üç görnüşli işlenilip taýýarlanyldy, olaryň her biri boýunça mahabat býujeti hem taýýarlanyldy. Poçta mahabatyna uly üns berildi: seksiýalaryň potensial

agzalary üçin we beýleki firmalaryň broker edaralaryna çekmek üçin informasion hatlar (bir maşyn ýazgysyndaky sahypada) taýýarlanylady. Şol bir wagtda birža hakynda wideoklip (wideoşekil) döretmek boýunça işlere giň gerim berildi we gazetlerde mahabat bildirişlerini ýerleşdirmek üçin ýerler öňünden belenildi, telewizion mahabat wagtyna zaýawkalar berildi.

Ikinji tapgyr — köpçülikleýin täsir etme tapgyry (1993-nji ýylyň sentýabr-oktyabr aýlary). Ol ilkinji mahabat „hüjümi“ bilen başlandy: 1-nji sentýabrdan başlap täjirçilik esasda irden 8 sagat 10 minutda rus telewideniýesiniň meşhur „Wremýa delowyh lýudeý“ diýen gepleşiginde gytaklaýyn mahabat berilip başlandy, hepďäniň sişenbe we penşenbe günleri boýunça „Biržewyýe kotrowki“ bölümünde „Sankt-Peterburg“ biržasynyň anyk harytlarynyň teklipleriniň we islegleriniň bahalary hakynda gürrüň berildi, „Kommersant-deýli“ gazeti bolsa ýörite bölümünde her gün umumy tablisanyň kotrowkalaryny çap edip başlady, oňa beýleki biržalar boýunça hem maglumatlar girýärdi. 15-nj sentýabrdan başlap bolsa „direkt meýl“ işe girizildi: informasion (maglumat) hatlary potensial müşderilere, geljekki seksiýalaryň agzalaryna, beýleki biržalaryň broker edaralaryna iberilip başlandy.

Gytaklaýyn mahabatdan başga („Wremýa delowyh lýudeý“ gepleşiginde) göni mahabat „Täzelikler“ (21 sag.) we „Habarlar“ (20 sag.) teleprogrammalaryň öňünden berildi, her kanalda üç gezek „Sankt-Peterburg“ biržasy hakyndaky mahabat görkezildi. Mahabatyň ýatda galmagy üçin azyndan üç gezek mahabat ýüzlenmesiniň ýerleşdirilmeginiň talap edilýändigini tejribe görkezýär. Göni tele mahabat diňe wideoklipi görkezmek bilen çäklenýär. Birža haryt nyşany „Täzelikler“ we „Habarlar“ programmalarynyň öň ýanynda sagadyň siferblatynda ýerleşdirmekden boýun gaçyrdy, ýogsam-da mahabatyň bu görnüşi örän gymmat bolup çykdy (telekampaniýanyň täjirçilik direksiýasy bu mahabat üçin birnäçe esse tölegi talap edýär).

14-nji oktýabrdan başlap, mahabat bildirişleri rus we sebit metbugatlarynda çap edilip başlandy: döwlet kärhanalarynyň ýolbaşçylarynyň arasynda has meşhurlyga eýe bolan milli gazetlerde çap edildi. Eger umumymilli metbugat özüniň abraýy we uly „urgy güýji“ sebäpli has gymmat bolsa, sebit metbugaty auditoriýasynyň has oňat laýyk gelýän kontingentini gurşap alýar we okyjylar köpçüliginiň has-da az „peýdasyzlarynyň“ paýyna eýedir, munuň özi maksatlaýyn sebit bazarlaryny mahabat bilen oňat üpjün etmäge mümkinçilik berýär.

Gytaklaýyn mahabat hem çap edilýär: gündelik kotировkalar „Kommersant deýli“ we „Sankt-Peterburg wedomostlarynda“, söwdalar hakyndaky hasabatlar „Interfaks“ agentliginiň „Birža täzelikleriniň“ goýberilişinde, her aýlyk-informasion-seljeriş synlary „Kominfo“ agentliginde çap edilýär.

Üçünji tapgyr — „Sankt-Peterburg“ haryt-çig mal biržasynyň işi hakynda yzygiderli habar bermek: ikinji mahabat „hüjümine“ taýýarlyk, bu tapgyryň dowamlylygy 20 güne (1993-nji ýylyň 10-30-njy noýabry) barabar boldy. Köpçülikleýin habar beriş serişdeleri bildirişleri çap etmegi dowam etdirdiler, mundan başga hem, bu tapgyrda geljekki seksiyalaryň ygtybarly agzalaryna maglumat beriş habarlary ibermegiň täze poçta ugry ýola goýuldy, dördünji tapgyryň başynda telewideniýede görkezmek üçin tanyşdyryş filmini taýýarlamaga başladylar.

Dördünji tapgyr — mahabatyň täsir etmeginiň gaýtadan ýaýbaňlandyrylmagy (1993-nji ýylyň dekabry – 1994-nji ýylyň ýanwary).bu tapgyr tanyşdyrylyş filminiň telewideniýede görkezilmegi bilen başlandy, filmde „Sankt-Peterburg“ haryt-çig mal biržasynyň ýüze çykyşy, onuň işi we geljegi hakynda gürrüň berilýär. Ikinji mahabat hüjümi geçirildi – oňa göni we gytaklaýyn mahabatyň ähli serişdeleri – telewideniýe, gazetler, „Maýak“ radiostansiýasy gatnaşdylar. Täze seksiyalaryň agzalarynyň esaslandyryş ýygnağynyň bir hepde öň ýanynda (ony döretmek kompaniýanyň iň esasy

maksatlarynyň biridi) birža „Täzelikler“ programmasynyň öň ýanynda wideoklip bilen ýene-de özi hakynda ýatlatdy.

Geçirilen mahabat kompaniýasy netijesinde „Sankt-Peterburg“ biržasynyň abraýy işewürler dünýäsinde ep-esli artdy, onuň agzalarynyň sany 30 göterim artdy, önümleriň täze görnüşleri bilen işlemek boýunça seksiyalar peýda boldy.

Täjirçilik firmasy öz işini firma stilini guramak bilen başlaýar, ýogsam-da bu firmanyň keşbini, abraýyny emele getirmekte esasy serişdedir, bu sarp edijiler tarapyndan özüne bolan gatnaşygy gowulandyrmaga mümkinçilik berýär, harydyň hiliniň kepili hökmünde kabul edilýär, mahabatyň netijeliligini üzül-kesil ýokarlandyrýar, ahyrsoňunda puly tygşytlamaga mümkinçilik berýär. Firma stili — bu reňkleriň, grafikanyň, söz düzümleriniň, tipografiýanyň, dizaýneriň hemişelik elementleriniň (konstant) toplumydyr, olar firmanyň harytlarynyň ýa-da hyzmatlarynyň, firmadan gaýdýan ähli habarlaryň, onuň içerki we daşarky bezeginiň görüş we many bütewiligini üpjün edýärler. Bu elementleriň ählisi dürli hili utgaşyklarda firmanyň mahabatynda, önümleriniň, edara jaýlarynyň, önümçilik we beýleki jaýlarynyň bezelişine hemişe gatnaşmalydyrlar. Firma stiliniň merkeziniň möhüm elementi bolup haryt nyşany durýar. Resmi taýdan kabul edilen adalga (termin), ol bellenen tertipde hasaba alnan çeper şekillendirişi aňladýar, harytlary, firmalary ýa-da olaryň mahabatlaryny tapawutlandyrmak üçin hem hyzmat edýär. Nyşanyň söz düzümi bölegini logotip diýip atlandyrýarlar. Haryt nyşany logotip bilen birlikde firma toplumyny emele getirýärler, oňa firmanyň poçta we bank rekwizitleri (resminamalary), düşündiriş ýazgylary (mysal üçin, harytlaryň ýa-da hyzmatlaryň sanawy), slogan (şygar) hem goşulyp bilner.

Ýaş, diňe ýaňy döredilen firma üçin mahabat agentligi mahabat kompaniýasyny meýilleşdirip, çäreler toplumyny ýerine ýetirýär, şol sanda: 1) firma stiliniň orginal-maketini taýýarlaýar: haryt nyşanyny, logotipi, firma

blankalaryny, konwertleri, wizit kartoçkalaryny taýýarlaýar; 2) firma stiliniň elementleriniň hukuk goraglygyny guraýar, munuň üçin ýuristleri hem çekýär; 3) metbugat mahabatynyň materiallaryny taýýarlaýar (listowkalaryň tekstini, „direkt meýl“, press-reliza üçin hatlary we ş.m.), olary maketkleşdirýär we çeper bezegini amala aşyrýar; 4) „direkt meýl“ we sergiler üçin çaphanada listowkalary çykarýar; 5) poçta ýollamalary üçin salgylaýyn sanawy (spisogy) taýýarlaýar; 6) „direkt meýl“ işiniň özünü amala aşyrýar; 7) fotomateriallary taýýarlaýar: metbugat mahabaty üçin — giň slaydlary, sergide görkezmek üçin — çäýe slaydlary, press-relizler we serginiň stendlerini bezemek üçin dürli möçberdäki reňkli we gara-ak suratlary; 8) mahabaty gazetde we ýöriteleşdirilen žurnalda ýerleşdirýär; 9) firmany ýöriteleşdirilen sergä gatnaşmaga taýýarlaýar. Agentlik her bir çäre boýunça onuň takmynan bahasyny, ýerine ýetirijini we ýerine ýetirmegiň möhletlerini kesgitleýär.

Eger-de firmanyň saldamly üstünlikleri bar bolsa we maýa (pul) gazanan bolsa, ol firma mahabata goşmaça serişdeleri hem goýberip biler we mahabat kampaniýasynyň meýilnamasyna radio mahabatyny, çap önümleriniň täze görnüşlerini (bukletleri, kataloglary) hem goşup biler, press-relizler ýygy-ýygydan täzelenilýär, owadanlaşdyrylýar, köp sanly redaksiýalara iberilýär. Mahabat býujetleriniň köp bolan halatynda giň mümkinçilikler açylýar: kino we tele mahabat, daşky mahabat we söwda bolýan ýerlerindäki, ulagdaky mahabat, daşary ýurtlardaky we halkara sergilerindäki mahabatlar. „Pablik rileýşnz“ üçin has netijeli çäreler bolup firmanyň ýyllyk hasabatyny redaksiýalar boýunça ibermek, hemaýatkärlik, ynsanperwerlik çärelerine gatnaşmak durýar. Bir gazet sahypasynda ýerleşdirilen bildiriş firmanyň harytlarynyň (hyzmatlarynyň) abraýyny galdyryp hem biler, tersine şol abraýy düşürüp hem biler. Şonuň üçin mahabat berijiniň „goňşularynyň“ ýerleşişini görmek üçin maket bilen tanyşmagy möhümdir.

Köpçülikleýin habar beriş serişdelerinde mahabat ýüzlenmeleri ýerleşdirmegiň ähli halatlarynda mahabatlaryň netijeliliginiň ýylyň döwrüne baglydygyny göz önünde tutmak gerek. Mysal üçin, tomsuna adamlaryň köpüsi zähmet dynç alyş rugsadynda bolýarlar, gazetleri hem az okaýarlar, telewizora köp seredýärler, radio diňleýärler. Tersine, baýramçylyklaryň oňňanynda mahabata bolan isleg ýokarlanýar, täjirler täze, özüne çekiji harydy gözleýärler, ilat bolsa ownuk-lomaý harytlaryň toparynda özleriniň süýşürtingilerini tygşytlamaga çalyşýar. Bu pursatlary göz önünde tutmak üçin, möwsümleýin faktorlary we garaşylýan konýunktur üýtgemeleri nazara almak bilen ýylyň dowamynda mahabat serişdelerini peýdalanmagyň tertibini (grafigini) düzmek möhümdir. Eger ol ýa-da başga harydyň ýerleşdirilişi özüniň iň ýokary derejesine barýp we martda aşak düşýän bolsa, onda satyjy dekabrdan başlap mart boýunça mahabaty yzygiderli berip biler. Ol tomus döwründe harydy ýerleşdirmegiň ösüşini gazanmak üçin mahabaty maý-iyunda hem berip biler. Diýmek, belli bir döwrüň çäklerinde mahabaty netijeli ýerleşdirmek kada laýyk däl. Eger bir ýylda mahabaty 52 sapa çap etmek meýilleşdirilen bolsa, onda olary hepdede bir gezek bermek bolar, ýöne olary jemlenilen „dabaralandyrmak“ görnüşinde bermek bolar. Mahabatyň netijeliligine hepdäniň günleri hem uly rol oýnaýar. Sankt-Peterburg üçin şunuň ýaly amatly günler bolup, hepdäniň penşenbe we anna günleri durýar (aýratyn hem gazet telegepleşigiň hepdelik programmasyny berýän halatynda), ol günlerde harytlara köpçülikleýin isleg artýar, hepdäniň duşanbe, sişenbe, çarşenbe günleri önümçilik ähmiýetli harytlara isleg artýar (şonda dynç günleri dükanlaryň tekjelerini harytlardan doldurmak gerek).

Syýasy mahabatda hem elektoratyň maksatlaýyn toparlary üns berýärler, emma harydyň durmuş tapgyryna üns berilmeýär-de, başga tehnologiýalar ulanylýar. Hususan-da, eger saýlaw partiýa sanawynda mähimligiň dürli derejesindäki adamlar bar bolsa, onda şular ýaly strategiki usullary ulanmak bolar, bat alyş strategiýasy (az belli bolan dalaşgär hakynda materiallar saýlaw kampaniýasynyň başynda we saýlawlaryň edil

öň ýanynda çapn edilýär); tiz finala ýetmegiň strategiýasy (belli dalaşgär hakyndaky ähli materiallar saýlawlaryň öň ýanyndaky iň soňky hepdede çap edilýär); uly wakanyň strategiýasy (dalaşgär hakyndaky habar belli syýasy işgäriň şähre gelyän güni ýa-da başga bir wakanyň bolup geçýän wagty gazetlerde çap edilýär); gämi tizligi (belli dalaşgär hakyndaky wagyz (agitasiýa) metbugat bir derejede, bir depginde gidýär). Şular ýaly tehnologiýalary saýlaw kampaniýasynyň wagtlaýyn metbugat gullugyny guramak üçin partiýanyň sebit bölümine çagyrylan awtor Sankt-Peterburgyň Kanunçykaryjy ýygnağyna saýlawlar halatynda iş ýüzünde ulanmaga synanyşdy.

Kampaniýanyň barşynda syýasy marketinge anyk eýermek möhümdir, ol özünde sowatly, tertipli we maksada gönükdirilen ýüze çykmalary, nygtamalary we liderlige dalaşgäriň hut şol sypatlaryny we artykmaçlygyny saýlawçylaryň dürli durmuş we milli toparlaryna görkezmegi jemleýär, olara şol toparlar aýratyn gyzyklanma bildirýärler.

Mahabat — bu žurnalistikanyň gurluşy bilen baglanyşykly bolan žurnalistikanyň esasy gatlagydyr. Şonuň üçin mahabat we žurnalistikanyň beýleki gatnaklary žurnalistikanyň düzgün-kadalaryna we kanunalaýyklygyna tabyn bolýar. Diýmek, „netijelilik“ düşünjesini bu ýerde hem „täsirlilik“ we „täsir edişi“ ýaly utgaşmada açyp görkezmek bolar.

Täsir ediş — mahabat berijiniň işleriniň ýagdaýyna mahabatyň täsirini (haryt dolanyşygynyň, harytlary ýerleşdirmegiň artmagy, haryda islegiň ýokarlanmagy) dürli usullar bilen anyklamak bolar. Mysal üçin, şu aşakdaky usullar bilen kesgitlenilýär:

a) mahabat kampaniýasyndan soň geçen döwrüň içinde haryt dolanyşygynyň sap ösüşiniň möçberi;

b) harydyň söwdasynyň möçberiniň sap ösüşiniň onuň mahabatyna edilen çykdajylaryň möçberine gatnaşygy;

w) mahabat kampaniýasyndan soň alnan girdejiniň sap artyşynyň mahabat çykdajylarynyň möçberine gatnaşygy;

g) haryt dolanyşygynyň umumy möçberinde mahabat çykdaýlarynyň derejesiniň depgini;

d) mahabatyň ähli görnüşleri boýunça täsir etmäge sezewar edilen 1000 sarp edijä düşýän mahabat çykdaýlary;

e) mahabatyň şu serişdesi bilen täsir etmäge sezewar edilen 1000 sarp edijä düşýän mahabat çykdaýlary;

j) harydyň mahabaty we beýlekiler netijesinde şol harydyň satyn alnyşynyň sany.

Aýry- aýry firmalar harydyň (adatça täze harydyň) satuw möçberlerini iki şäher boýunça — mahabatyň giden şäheri we mahabatyň gitmedik şäherleri boýunça deňeşdirýärler. Gazetiň tiražyny göz önünde tutup, 1000 okyjy hasabynda mahabatyň bahasyny seljermek bolar, formulany peýdalanyp, ol ýerde sanawjy – neşiriň mahabat polosasynyň (gazetiň bir sahypasynyň) bahasy, 1000 okyjy köpeldijisi, tiražy bolsa maýdalawjysy.

„Islendik mahabat habary ýuridiki taýdan kemsiz, amatly, hakyky we dogruçyl bolmaga borçludyr“ diýlip, 1987-nji ýylda Parižde Halkara söwda edarasynyň kabul edilen mahabat işiniň Halkara kodeksinde ýazylandyr. Kodeks bu „öz-özüňi tertipleşdirmegiň guralydyr“, ýöne ol şonuň bilen birlikde sowal-jogap materialy hökmünde kazyýet işinde peýdalanmak üçin hem niýetlenendir. „Mahabat hakyndaky“ Russiýanyň Kanuny – möhüm hukuk resminamasydyr.

„Mahabat — biziň döwrümiziň möhüm meselesi. Mahabat — bu häzirki zaman söwdasynyň we senagatynyň häkimidir. Mahabatsyz halas bolmak ýokdur. Emma mahabat – bu diýseň ýeňil bolmadyk, uly kanagaty talap edýän sungat. Bu işjeň durmuşyň hereketiniň ilkinji başlaýjylary (pionerleri) örän gödek usullary ulanypdyrlar, depleriň söweşi we toplaryň oklarynyň sesleri köpçüligiň ünsüni çekipdirler. Bize, indi başgaça ýagdaýda köpçüligiň ünsüni çekmek gerek – ilki başda ony geň galdyrmaly, soňra bolsa ynandyrmaly. Mahabatyň sungaty her bir haryt üçin ýeke-täk dogry usuly tapmakdan hem düzülýär“.

Bu sitata Gi de Mopassanyň „Mont-Oriol“ romanyndan alyndy. Fransuz ýazyjysynyň XIX asyrdan bu sözleri özüniň gündelik manysyny XXI asyrdan hem ýitirenok.

Redaksiýanyň reklama syýasaty: Reklama syýasaty redaksiýanyň maliýe binýadyny pugtalandyrmakda barha uly ähmiýete eýe bolýar.

Reklama häsiýetli bildirişleriň çap edilmegi gazet redaksiýalarynyň köpüsiniň esasy girdeji çeşmesine öwrüldi. Ol gazetiň redaksiýasynyň girdejileriniň 80-90 % düzýär.

Redaksiýanyň reklama syýasatynyň özeninde mazamlamanyň çeşmeleri, çap edip, ony çykarmagyň ulgamy, mazamlamanyň optimal girdejiniň nyrhy we ony neşir etmekden geljekden girdejiniň meýilleşdirilişi durýar.

Şeýle hem ýurduň reklama bazaryndaky emele gelen ýagdaý, mazamlama bolan islegiň we teklibiň özara gatnaşygy hem mynasyp ähmiýete eýedir.

Gazetiň görnüşine we derejesine görä, menejer mazamlamanyň dürli görnüşlerini, çeşmelerini peýdalanmaklyga özişjeňligini gönükdirýär. Uly bolmadyk raýon we şäher gazetleri üçin hususy reklama berijileriň çekilmegi örän möhüm ähmiýete eýedir. Köp tiraž bilen çykýan iri gazetleri üçin mazamlama agentleri bilen işleşmeklik bähbitlidir. Redaksiýa olaryň kábiri bilen şertnama baglaşyp, gazete üznüksiz mazamlama akymynyň üpjün edilmegi üçin reklamanyň bahasyna belli bir indirimleri göz önünde tutup biler.

Köplenç reklama agentliginiň özi, redaksiýadan gazetiň belli bir ölçegdäki meýdany satyn alýar we ony öz mazamlamalary bilen doldurýar. Redaksiýanyň mazamlama boýunça menejeri her bir işgär üçin reklama çekmek we ony işlemek bilen öz bölüminiň işini guraýar.

Reklamanyň okyjylara edýän täsiri onuň diňe bir görümine, bezegine we başga häsiýetlerine däl-de, gazet sanyna berliş ulgamyna hem baglydyr. Gazet sanýnda, adatça, ýörite reklama sahypalarynda berilýär, ýa-da, žurnalistik materiallarynyň ýanynda ýerleşdirilýär. Mazamlamaçylar reklamalaryň ýöriteleşdirilip berilmeginiň belli bir haryt, hyzmat boýunça tematiki toparlara

bölünmeginiň bir sahypanyň ýüzünde her dürli harytlaryň, hyzmatlaryň garym-gatym edilip hödürlenmeginden has netijelilidigini blýärler.

Redaksiýanyň reklama syýasatynyň netjeliligi, köplenç, mazamlamanyň kesgitlenilen optimal nyrhyna baglydyr, Ol mazamlama bazarda emele gelýän konýuktura baglylykda özgerýär. Reklama beirjileriň köpüsi köplenç, mazamlama üçin gazet sahypasyny telewizion mazamlamadan diňe arzanlygy üçin ileri tutmaýarlar. Olar gazett sahypasynyň reklama materialynyň uzak wagtgap saklamaga mümkinçilik berýändiginden ugur alýarlar.

Olar öz mazamlamalary üçin has giň çäge ýaýradyp, onuň has köp okyjylaryň ünsüni özüne çekip, omijini has ýokary göterjek köptairažly gazetleri satyn alýarlar. Elbetde, reklama üçin satyn alynýan o diýen uly bolmadyk muzdy hem kem görenoklar. Gazedäki reklamalaryň nyrhy mazamlama berijileri ürküzmeli däl. Şol bir wagtyň özünde hem çendenaşa pesem bolmaly däl, ýagny, redaksiýa girdeji getirmelidir. Ahyrky netijede gazetdäki mazamlamanyň nyrhy iki tarap üçin „Ne çiş köýsün, ne-de –kebab“ diýleni bolmalydyr. Ol hem, redaksiýany, hem, reklama berijini kanagatlanmalydyr.

Iki tarap üçin hem bähbitli şeýle geleşige gelmäge, gazet mazamlamany çap etdirmek üçin nasenkalar hem-de indirimler ulgamy ýardam edýär. Nasenka- redaksiýa tarapyndan reklama berijä teklip edilýän hyzmatlar mazamlama berijiniň reklama bildirişiniň göwrümi, onuň reňkililigi we ş.m. baglanyşykly islegleriniň, isleg-arzuwlarynyň kanagatlandyrylmagy goýulýar.

Indirimleriň berilmegi, sahypadaky mazamlama materialynyň meýdanyny ulaltmak, ony dürli sanlarda gaýtalamak we ş.m. belleniýär.

Şeýle ulgam reklamanyň optimal nyrhy, onuň üýtgemegi ýaly redaksiýanyň menejeri tarapyndan kesgitleniýär.

Bu nyrh redaksiýanyň nobatdaky maliýe ýyly üçin maliýe syýasatynyň meýilleşdirilmeginiň formirleniliş prosesinde kesgitleniýär. Munda ähli harajatlaryň möçberi hasaplanylýp çykarylýar we ähli çykadajylar maddalary boýunça redaksiýanyň býujetine salynýar. Şondan soň redaksiýanyň

mazamlama çap etmekden başga ähli çeşmelerden gelyängirdejileriň ululgy kesgitlenilýär. Eger redaksiýanyň harajatlary girdejilerden artyk gelyän bolsa, onda, girdejileriň sumasyny çykdaýylaryň summasyndan aýyrýarlar. Netije defisiti görkezýär. Bu ululyk hem mazamlama arkaly gelyän girdeji bilen ýapmaly summany ýüze çykarýar.

Şundan soň gazet sanynyň formatyna laýyklykda mazamlama çap etmek üçin meýdan kesgitlenilýär. Russiýa federasiýasynyň Habar beriş serişdelerihakyndaky kanuna laýyklykda ol tutuş gazet sanynyň 40 % -inden ýokary bolmaly däl. Reklama meýdanynyň göwrümi inedördül santimetrde kesgitlenilýär, çünki, mazamlama inedördül santimetrde ölçelýär. Emele gelen ululyk maliýe ýylynyň dowamynda gazetleriň sanyna köpeldilýär. Netijede, redaksiýanyň bu döwürdesatyp bljek reklama meýdanynyň umumy göwrümi kesgitlenilýär. Defisit summasyny gazetiniň umumy mazamlama meýdanyndaky inedördül santimetriň möçberine bölmek bilen bir santimetriň möçberine bölmek bilen bir santimetriň bahasyny bilýärler. Ýöne düşewüntililigini gazanmak-girdejiniň harajatlaryň girdejiden artyk bolmagyny gazanmak üçin mazamlamanyň bahasyny hem redaksiýany, hem mazamlama berijini kanagatlandyran ýaly derejedäki optimal nyrha çenli ýokarlandyryýarlar.

Reklama berijileriň ony gazetde ýerleşdirmegiň nyrhlary we olary üýtgetmeler bilen ýygiderli habarly edilip durulmagy, redaksiýa tarapyndan girdeji almagyň iň möhüm çeşmesi hökmünde mazamlama çap etmegiň möhüm şertleriniň biri bolup durýar. Menejerler neyrhy kesgitlemekde hem bäsdeş neşirlerde alnyp barylýan nyrh syýasatyny, hem , mazamlama berijileriň tölege ukyplylygyndan ugur alýarlar.

Redaksiýanyň goşmaça girdeji çeşmesi hökmünde gazetde hususy bildirişleriň çap edilmegi hyzmat edip biler. Bary-ýogy birnäçe sözden ýa-da sözlemeden ybarat bolan şeýle bildirişler köp okyjy üçin gyzykly boljak habardan ybaradyr. Şolaryň bir dürli dürli harytlary we hyzmatlary teklipe edip, olar setir mazamlamasy diýlip atlandyrylýar. Başga görnüşleri bolsa raýatlaryň şahsy durmuşy bilen baglanyşykly bolmak bilen, täjirçilik däl habarlardan-

geljekki ýubileý, toý, ýygnak, dabara, duşuşyk, maslahatlar bilen we ş.m. ybarat. Ýene bir bölegi bolsa lukmanlara, mugallymlara minnetdarlyk, poçta markalaryny, edebiýatlary çalyşmak we ş.m. özünde jemleýärler. Ýöne bu bildirişleriň ählisi olaryň awtorlary arkaly tölenýär. Redaksiýa bular üçin ep-eslije pul serişdesini edinýär.

Bu girdeji çeşmesi iri mazamlamalary almaga mümkinçiligi bolmadyk ýerli gazetlerde aýratyn ähmiýete eýdir. Hususy bildirişleriň çap edilmegi bolsa, üznüksiz dowam edipi, tutuş gazet sahypalaryny eýeläp biler.

Redaksion menejere bolsa olaryň redaksiýada olaryň kabul edilip alynmagyny guramak we çap edilýän bildirişleriň olaryň göwrümine, başga häsiýetlerine görä, optimal nyrhyny kesgitlemeklik galýar.

Köp redaksiýalaryň menejerleri goşmaça girdejileri gazanmaklygyň mümkinçilikleriniň özlerinden sowa geçmezligini gazanmak neşirýatwe täjirçilik işiniň dürli görnüşlerini ulanýarlar. Bu ugruň ilkinjileriniň hatarynda kitap edebiýatyny we öz gazetleriniň goşmaçalaryny çykarmaklygy guraýarlar. Kitaplardyr broşýuralary çykaryp, , soňra olary kitap bazarynda ýerleýän redaksion neşirýaty ýa-da bölümi döredýärler. Elbetde, munuň özi köp möçberdäki başlangyç maýa goýumyny talap edýär. Olar redaksion býujetde döredilýän gaznada jemlenilýär.

MAZAMLAMA TEKSTLERI

Türkmen dilinde “reklama” sözi reklama işiniň dürli iki tarapyny görkezmek üçin: Köpçülikleýin habar beriş serişdesinde dürli şekillerde amala aşyrylan köpugurly reklama teksti bolup göz önünde tutulýan 1) reklamalar adamzat işiniň çägi hökmünde we 2) taýýar önümiň reklamalary hökmünde ulanylýar

Reklamalar gazet, žurnal, teleýaýlymlary arkaly beýan edilýär. Tekst köpçülikleýin habar beriş serişdelerinde dil üsti bilen, grafiki bezeg arkaly beýan edilýär.

Milli Liderimiziň ýolbaşçylygynda Hazar deňziniň kenarýakasynda ägirt uly taslama “Awaza” milli syýahatçylyk zolagy bilen baglanyşykly reklamalar giň gerimler bilen ýýabaňlandyryldy.

“Siziň üçin arzuwlar hakykata öwürüler”;

“Täsinlikler dünýäsi bolan Awaza geliň!”;

“Biziň saglygymyz biziň elimizde” we ş.m.

Türkmenistanda reklama berijiler hökmünde diňe bir daşary ýurtly şereketler bolman, eýsem ýurdumyzyň telekeçileri hem işjeň çykyş edýärler.

Reklama teksti nusgalaryň kömegi bilen bolşy ýaly, diliň kömegi bilen hem reklama edilýän önümiň aýratynlyklary ilata ýetirilýär. Mysal üçin gymmat bahaly atyryň reklamasy adat bolşy ýaly, näzik we täsirli bolsa, ulaglaryň reklamasynyň stili tizlik we täsirlilik duýgusyny döretmäge gönükdirilýär, ýa-da aýdaly, çay önümiň reklamasy bolsa – hoş-tämiz rahatlygyk ýagdaýynyemele gertirmegi göz öňünde tutýar.

“Aýsberi doňdurmasyn hemmelerem halaýar

Ony söýýär kosmanawtlar, sirkiçler

Eli ýeňil lukmanlaram, daga çykýan alpinistem,

Futbolçudyr, artistler

Okuwçy hem talyplar, hat-da wezipeli adamlar”.

Şeýle hem reklamalar ýetginjeklere, ýaş aýallara, işewür adamlara we ş. m. degişli auditoriýalara niýetlenilýär. Ýaş barjamly aýallar üçin niýetlenen reklama gymmat kosmetika, atyrlarda, döwrebap egin-eşikler ýaly udurlary öz içine alýan bolsa,, aýallar üçin kosmetika we atyrlaryň reklamasy köp halatlarda tekste aýratyn ses, anyk söz düzümi we täsirliliğiň beýleki ulgamlary bilen tapawutlanýar. Metbugatda bolsa ,

HAS gözel boluň! Özüňiz üçin ÝOKARY ÇYDAMLYLYKLY makiýaz ALMAY açyň!
Bu diňe Siziň ýüzüňiziň OWADANLYGY däl-de, eýsem SAGLYGYŇYZDYR! diýen ýaly
äheňde berlip bilner.

Reklamany gazet-zurnal,tele-radiýo we internet ulgamyndaky reklamalara
bölýärler.

Reklama tekstleriniň toparlara bölünmegi reklamany öwrenmek üçin media
alamatlardan başga-da HBS boýunça reklama saklaýyja auditoriýanyň sanyna görä
alynmagy, kesgitli metbugat usullary ýa-da bütin auditoriýa ýetmek
programmalary, şeýle hem her bir aýry HBS-de reklamanyň metbugat we
ýaýbaňlanmagynyň bahalary ýaly wajyp ýagdaýlary bahalandyrýar. Şeýlelikde,
reklamanyň gazetdäki üstünlügi – bu kiçi çykdaýjylarda uly auditoriýanyň özüňe
çekilmegi. Ýörite žurnalda ýerleşdirilen, belli bir okyjylaryň belli bir sanyna
niýetlenen reklama, bütinleý talap edilen auditoriýa ýetýär. Radiodaky reklama
ýokary ýygylgy bilen özünde bütin auditoriýa ugryny jemleýär. Netijede,
telewideniýedäki reklama köpçülikleýin auditoriýa täsir edip bilijilik
mümkinçilikleri bilen has täsirli we gymmat hasaplanýar.

Sýujet ýa-da dramalaşdyrylan reklama köplenç telewideniýede ulanylýar,
çünki telewideniýäniň mümkinçilikleri reklama manysyny takyk sýujete geçirip
“dramalaşdyrýar”, mysal üçin: rus telewideniýesinde bu iňlis şokolady „Twix“
(gütürdili twiks jübüdi) reklamalarynda ulanylandyr.

Meşhur adamlaryň gatnaşmagyndaky reklamanyň komunikatiw baş ýörelgesi,
alyjylar üçin ýyldyzlaryň haryt hili baradaky şaýatlygyna, şeýle hem ol ýa-da
beýleki abraýly şekile öýkünmeçligine esaslanandyr. Mysal üçin, “Jeýms Bondyň
roluny ýerine ýetirýän edermen Pirs Brosnanna meňzejek bolsaň gymmat şwesar
“Omega” sagadyny dakýň”. Beýle reklamanyň terjimesi, bu sagatlaryň reklamasy
edilen döwletlerdäki köpçülikleýin alyjylarynyň milli aýratynlyklaryny göz önünde
tutmalydyr. Ýönekeý alyjynyň şaýatlyk etmeginde esaslandyrylan reklama hem
esasy reklama tekstiniň düzülmegi üçin täsirlidir we köplenç komunikatiw baş
ýörelge hökmünde ulanylýar.

Türkmen milli telewideniýesinde belli reklama rolige bolan “Aýsberi” doňdurmasyň reklamasydyr:

Aýsberi doňdurmasyň hemmelerem halaýar,
Ony söýýär kosmonawtlar, sirkiçler, eli ýeňil lukmanlaram,
Daga çykýan alpinistem, futbolçudyr, artistler,
Okuwçudyr, talyplar hat-da wezipeli adamlar.
Aýsberi-çagalyk döwrümiziň doňdurmasy!

Reklamanyň täsir ediş ýollary

„Reklama intensiw konsentriřlenen täsiri öz maksady edip, ähli dilleriň derejesinde täsir edijilik usullaryň baý spektri ulanylýar“, diýip Dobroslonskaýa T. G. öz „Media tekstleri öwrenmegiň meseleleri“ diýen dissertasiýasynda ýazýar. Bu bütinleý dogry. Allegoria, metafora, deňeşdirme, paralılellik, gaýtalamagyň dürli görnüşleri, alliterasia, onomatopeýa, işligiň imperatiw şekliniň konsentrasıýasy we konnotatiw sypatlar – bularyň ählisi reklama tekstlerinde giňden görkezilendir. Mysal üçin, iňlis awtory D. Daýer reklama diliniň aýratynlyklaryny şeýle häsiýetlendirýär:

Hakykatda, reklama tekstleriniň köpüsi metaforadyr. Mysal üçin Ç. Çaplinde „Täze zamanda“ metafora „Bagtyň gözleginde ylgaýan eke-täk başarnyklyk we adamçylyk barada hekaýat“ sözbaşyly filmiň adynda jemlenendir.

MTS – bu Siziň saýlanyňyz! «Üznüksiz gijeler hyzmaty!; «minudyna 10 sent töläp, mugt gürleşiň!». „ALT kompýuterler we noutbuklar amatly we ýokary hilli“.

Deňeşdirmäniň emeli synpyny döredýän reklama, potensial alyjynyň aňynda diňe deňeşdirilýän wagtynda aktualaşdyrýar we reklama edilýän harydyň hakyky bäsdeşleri bolan markalary ýadyndan „ýatdan çykardýar“. Beýle usullaryň güýji şondadyr we reklama tekstiniň terjimesinde ol göz önünde tutulýar. Onda-da, deňeşdirmäniň emeli synpyny döretmek hakykatyň aşagynda gizlinlik, sypaýy deňeşdirmedir. Beýle reklamada biz etiki we hakyky bahalandyрма degişli bolan

dil manipulýasiýasynyň usullary bilen iş salyşmalydyrys. Köp halatlarda deňeşdirme dil manipulirlenmeginiň ulgamy bolup çykyş edýär. Dil manipulýasiýasy – bu diliň aýratynlyklarynyň we gepleýän ugrunda gerekli adresata gizlin täsir etmek maksady bilen onuň prinsipleriň ulanylmagydyr; gizlin –adresat tarapyndan akyl ýetirilmeýän diýmekdir. Beýle ýagdaýda, dil manipulýasiýasynyň gözegçileriniň biri R. Blakaryň şowly aýdanlaryndan „Dil sosiýal hökümetiň guralydy hökmünde ulanylýar“. Munuň bilen baglylykda, telewizion wideo görnüşdäki daýhanyň hiç hili süýt bermeýän sygyry bazarda satyşy görkeziji bolup hyzmat edýär. „Sygyr näçeräk süýt berýär?“ soragyna, ol: „Biz entek süýt görmedik“ diýip dogry jogap beripdir. Elbetde bu sygyry hiç kim almandyr. Oňa „reklama“ etmegiň inçe syrlaryny bilýän adan kömek etmekçi bolupdyr. Şol bir soraga ol başgaça jogap tapypdyr : „Bir günde sagyp hem gutaryp bilmersiň, eliň ýadar“ diýipdir. Ol şol bir wagtyň özünde hem hakykaty aýdypdyr hem aldapdyr. Onuň aýdan hakykatyny eýesiniň jogaby ýaly näçe sagsaň da süýt çykmaz düşünmek bolýar. Şonuň bilen birlikde ol bilgeşleýin sözlemi başgaça düşüňler ýaly edip düzüpdür: sygyr şeýle köp süýt berýär welin, ony günün dowamynda-da sagyp gutarar ýaly däl. Bu hem dil manipulýasiýasynyň adaty usullarynyň biri – sözlemiň köpmanylygyny ulanmak. „Alyjylar“ bu ýerde hiç zada şübhelenmän, teklipe edilýän sygyr örän amatly diýip pikir edipdirler. Diliň manipulirlenmeginde köplenç adamyň howlukmaç netije çykarmasyna islegi işledilýär. Reklama bolan ynamsyzlyga garamazdan, adamlar käwagtlar dürli reklama mekirliklerine üns bermeýärler. Diňe şonuň üçin, köp ösen döwletleriň etiki kodeksleriniň we kanuny aktlaryň esasy bolan (Pariz, 1987), reklama terjibesiniň Halkara kodeksinde alyjyny aldamak gadagandyr, şonuň bilen birlikde dili manipulýasiýa maksatlarynda ulanmak hem gadagandyr. Onuň bilen birlikde, dil adamyň hakykaty dürli beýan etmekligine mümkinçilik berýän şeklinde ýerleşdirilendir. Adam hem bu mümkinçiliklerden her gün peýdalanýar. Şol bir dil usullary käbir ýagdaýlarda gowy ýalňyşdyrmak üçin, käbir ýagdaýlarda bolsa, kabul edilmedik habaryň derejeligini ýumşatmak ýa-da habary has täsirli etmek, oňa tizlik bermek üçin hyzmat edýär. Mysal üçin, ýygnağa gijä galdym sözünü

ýumşatmak üçin „gijä galdym“ sözünü „saklandym“ sözüne çalyşmagymyz tassyklamadyr; Sygyry satnmakda ulanylan manipulatiw usuly hökmündäki köp manylylyk oýny, köp gülkileriň we „zyýansyz“ reklama kalamburlarynyň esasyndadyr, mysal üçin: Gowy öý bikeleri Losky halaýarlar. (Telewizion wideo görnüşiň duýuş arkaly kabul edilýän bu sözlemi köpmanylydyr: öý bikeleri kir ýuwýan „Losk“ poroşogyny ýa-da arassaçylyk – losky halaýarlar). Arassaçylyk – arassa Taýd. Gurak deri – bagtly körpe. Ýelim Moment – Momentiň gadryny bil. Diliň hökümi. Sözüň güýjüdur – bu onuň terjimesinde oňa guwanmaga, howatyrklanmaga we aýratynlyklaryny hasaba almaga mynasypdyr. Adaty adamyň her gün durmuşynda ulanýanlaryny we biziň belli oratorlaryň sözlerine guwanýanlarymyzy reklamaçylara gadagan etmek geňdir. Ýöne, satyn almak, pul harjamak, açyk göwünli bäsdeşligiň ýörelgeleri baradaky reklamada çäklendirmeler bolmalydyr. Çäklendirmeler belli bir lingwistik usullara degişli bolman, olaryň ulanylyşyna degişli bolmalydyr. Terjimeçilere, reklamaçylara we reklamanyň hukuk we etiki mümkinçiligi barada söz çykarýanlara hut olaryň özleriniň manipulýatiw täsir bolup hyzmat edýänlikleri sebäpli, lingwistik usullara barlag geçirmekligi hökman bilmelidirler.

Reklama tekstleriniň mowzugynyň terjimesi bilen baglylykda bu töwerege gabat gelmeňän daş keşbini, tutýan ornyna gabat gelmeýän hereketini, daş keşbine gabat gelmeýän hereketini, edýän hereketleriniň ölçegleriniň deň gelmezligini öz içine alýar.” muňa mysal, 1997-nji ýylda Altyn ýolbarsyň laureaty we şol bir wagtyň özünde “Alkogolsyz içgiler” nominasiýasynda Epica-97 ýewropa bäsleşiginde ýeňiji bolan reklama wideo görnüşi hyzmat edýär. Onuň awtorlary – Londonyň Hower Henry agentligi. Ol “Mukaddes Georgiý” diýlip atlandyrylýar. Gürriň Brend Tango barada barýar. Munuň manysy şeýle. Haýsydyr bir talypdan içginiň tagam hili barada hatyny alan şereketiň ýolbaşçysy, kabinetinden çykyp gidip barýarka üstindäki egin-eşiklerini çykaryşdyrmaga başlaýar. Olary töwereginde seredip duran köpçülik işgärleri tutup başlaýarlar. Şol wagt hem topar şäher daşynda töweregi okeanly dag depesinde bolýar. Bu umuman epiki peýzaj. Bu ýerde ring bolmalydyr we oňa baryp ol öz göze görünmeýän garşydaşyny

çagyrrar. Ol bu bäsleşikde öz garşydaşyny Tango içgisiniň abraýy we ady üçin ýeňmäge çalyşar. “Ähli bu gara bilen aga ýazylanlaryň manysy ýokdur” - bu "Guinness" reklama kompaniýasynyň gadymy mowzugydyr. Hut gara bilen agyň utgaşmagy olaryň reklama aksiýalary üçin dăpdır.

Reklama tekstinde iň bir halanmaýan täsirleriň biri ol hem semantik üýtgemäniň netijesinde komik ýaňlanmanyň reklama garşy rezonansyň emele gelmegidir. Şonuň bilen birlikde ol asyl nusga meňzeýär, awtorlar hem “hakykatda” hereket edip şondan umyt edipdiler. Ýene-de Ilf we Petrow öz “On iki oturgyç” we “Altyn göle” meşhur filmlerinde reklama tekstleriniň şuna meňzeş şekillerine gülüşipdiler: özüňi syla. Kawkazy syla. Bizi syla. Bize gel! (restoranyň reklamasy). Jynaza edarasy “Hoş geldiňiz”. Dellekçilik edýäris Kozlow we Baranow Penzadan (Kozlow we Baranowyň dellekhanasynyň reklamasy). Odessa publiçny artel “Moskwa kökleri”. gark bolýanlary halas etmek – gark bolýanlaryň öz işidir (“Suwdakylary halas edýän gurama” ýörelgesi). “Lobzik” myhmanhanasy. “Fantaziýa” naharhanasy. Dellekçileriň birleşigi “Sinaýa boroda”. Odekolon “Çrewo Parija” (Fransiýanyň paýtagtynyň merkezindäki et bazary şeýle atlandyrylýardy). Iňlis dilinde beýle reklama görnüşleri gabat gelmeýärdi.

Aragatnaşyk ulgamynyň haklara sergi forumy

Türkmenistanyň aragatnaşyk ulgamy ýurdumyzyň ykdysady – durmuş ösüşlerinde mynasyp paýynyň bardygyny bellemek gerek.

Türkmenistanyň Aragatnaşyk ministrligi we Türkmenistanyň söwda-senagat edarasy tarapyndan Aşgabat şäherinde geçirilýän „Telearagatnaşyk, telemetriýa, habar beriş tilsimatlarynyň we teleýaýradyş enjamlarynyň halkara sergisiniň we ylmy- amaly maslahaty bu ulgamyň ýeten belent sepgitlerini aýdyň beýan edýär.

Mähriban Diýarymyzy durmuş- ykdysady , ylym- bilim, medeni ugurlarda täze belehtliklere çykarjak möhüm wezipeleriň üstünlikli durmuşa geçirilmegi

ýurdumyzyň aragatnaşyk ulgamynda işleriň talaba laýyk alnyp barylmagyna hem köp derejede bagly bolup durýar.

Türkmenistanyň Aragatnaşyk ministrliginiň tagallalary bilen 2007-nji ýylyň Baýdak aýynda paýtagtymyz Aşgabatda, soňra bolsa ähli welaýatlarymyzda hem, internet-kafeleriň açylandygyny we häzirkizaman maglumat beriş kommunikasiýa tilsimatlaryny ornaşdyrmak babatda möhüm ädim ädilendigini belläp geçmek ýakymlydyr. Hormatly Prezidentimiziň Türkmenistanyň XIX Halk Maslahatynda eden çykyşynda : „ Öýjükli telefonlaryň, internet aragatnaşygy ulgamynyň ner bir raýat üçin elýeterli bolmagyny üpjün ederis” – diýen sözlerini öz işlerinde maksatnamalaýyn ýörelge hökmünde kabul eden aragatnaşykçylarymyz tarapyndan halkara internet ulgamynyň döwrebap hyzmatlaryndan ähli welaýatlarymyzyň, şäherjerimiziň, etraplarymyzyň ýaşaýjylarynyň hem peýdalanyp bilmekleri üçin zerur bolan işler gyzgalaňly dowam etdirilýär.

Döwletimiziň telekommunikasiýa infrastrukturasynyň, poçta aragatnaşygynyň, tele hem-de radioýaýlymlarynyň ösüşi we ulanylyşy-da ýurdumyzyň ykdysadyýetindäki şu möhüm pudagyň ýolbaşçylygynda amala aşyrylýandyny bellemek gerek. Aragatnaşyk pudagynyň halk hojalygynyň ähli ugurlaryny baglanyşdyrýandygyny, şeýle hem ýurdumyzyň ilatynyň şu ulgam arkaly telefon aragatnaşygyny saklaýandygyny, habar- maglumatlary alyşýandygyny hem göz öňünde tutsak, onda, gürrüňi edilýän ulgamyň ykdysadyýetimiziň ösüşlerindäki ilatyň durmuşyndaky ähmiýetiniň näderejede möhümdigine göz ýetirmek kyn bolmasa gerek.

Mälim bolşy ýaly, milli garaşsyzlygymyza eýe bolmagymyz bilen, ýurdumyzyň dünýä bileleşigine barha işjeň goşulyşýan şertlerinde täze sanly tehnikasyna daýanmak arkaly, telekommunikasiýalaryň üzüň kesil kämilleşdirilmegi talap edipdi.

Türkmenistanyň „993” belgili halkara koduna eýe bolmagy bilen, dünýäniň islendik nokadyndan halkara stansiýasyna göni çykmaga mümkinçilik döredildi.

Türkmenistanyň teleradio ulgamynda audio we wideo ýazgylar hem-de ýaýlymlara goýberiş professional enjamlarynyň döwrebaplaşdyrylyşy, Türkmenistanyň Aragatnaşyk ministrliginiň „Türkmenpoçta” döwlet kärhanasynyň depginli ösüşleri, bu ministrligiň hem-de onuň şahamçalarynyň halkara guramalarynyň agzalary hökmünde halkara derejesindäki barha ösýän bähbitli hyzmatdaşlygy barada hem sergide giňişleýin gürüň berildi

TÜRKMENDEL- ýokary tehnologiýalaryň sergisi

Şu günki günde Garaşsyz baky Bitarap ýurdumyzyň dünýä derejesindäki telekommunikasiýa ulgamynyň ähli görnüşlerine eýedigini belläp geçmek gerek. Hormatly Prezidentimiziň tabşyrmagy bilen Türkmenistanyň Aragatnaşyk ministrliginiň wekilleri dünýäniň ösen tehnologiýalaryny öwrenip, olary ýurdumyzyň telekommunikasiýa ulgamyna ornaşdirmek bilen, edara- kärhanalara, raýatlara döwrebap hyzmatlary amala aşyrmak işlerini alyp barýarlar. Halkymyz diňe bie adaty telefonlaryň hyzmatyndan peýdalanmak bilen çäklenmän, iň kämil tehnologiýalaryň, kompýuter ulgamynyň hyzmatlaryndan hem peýdalanyp bilýärler.

Paýtagtymyzda we welaýat merkezleimizde gurnalan internet – kafeleriň hyzmatyndan ildeşlerimiz giňden peýdalanýarlar. Elektron poçtany kömegi arkaly dünýäniň islendik aralykdaky adma elektron habarnamalary iberip hem-de kabul edip bilýärler. Wagtyň geçmegi bilen ýurdumyz ösen internet ulgamly döwlete öwrüler.

Hormatly Prezidentimiziň kararyna laýyklykda Milli Garaşsyzlygymyzyň 16-ýyllygy mynasybetli türkmen radiosynyň IV kanaly işegiriziler. Onuň tehniki derejesi we hili döwrüň talabyny doly ödär.

„Türkmentel” halkara sergilerinde Awstriýadan, Azerbeýjandan, Belgiýadan, Belarusdan, Beýk Britaniýadan, Germaniýadan, Eýrandan, Hetaýdan, Koreýadan, Niderlanddan, Russiýadan, Sloweniýadan, ABŞ-dan, Türkiýeden, Türkmenistandan, Ýzbegistandan, Finlýandiýadan, Şweýsariýadan we Ýapaniýadan bolan kompaniýalar, firmalardyr kärhanalar bu sergide hem-de

maslahatda degişli ugurlar boýunça öz giň mümkinçilikleri barada täsirli gürrüň berdiler, pikir alyşdylar.

GDA-nyň nyň ýurtlaryndan we beýleki daşary ýurtlardan Aşgabat sergisine gelen telekomunasion aragatnaşygyň pudaklarynyň wekilleri bilen birlikde bu abraýly halkara çäresine „ADWIS”, „IMDAT”, „ALT” ÝO PJ , „Türkmen akaba”, „Altyndurmuş”, „Sypaýy” „AGA Birleşik”, „Sitkom”, „Zman-Akaba”, „TM Mobile ynamdar hil”, „Serdar” , „Göni ýol”, „Hasabat”, „Säher”, „Intek”, „Arna” , „Aragatnaşyk- Aziýa” ýaly erli hususy kompaniýalardyr telekeçileriň, şeýle hem Türkmenistanyň minisetrlikleridir pudaklaýyn dolandyryş edaralarynyň hem işjeň gatnaşyp, baýрмаçylyk ruhy höküm seren bu sergide özleriniň mynasyp orunlaryny eýeländikleri guwandyrýjydyr.

Türkmenistanyň Aragatnaşyk ministrliginiň kärhanalarynyň we guramalarynyň uly möçberli ekspozisiýasy tomaşaçylary we gatnaşyjylary bu pudagyň soňky gazananlary bilen tanyşdyrmak bilen , ösüşiň baş ugurlary, öňde durýan wezipeler barada gürrüň berýär. Bu daşary ýurt kompaniýalarydyr kärhanalaryna ýurdumyzyň telearagatnaşyk bazary bilen hyzmatdaşlyk etmegiň ýollaryny giňeltmäge mümkinçilik berer.

Serginiň çäkleride geçýän ylmy-amaly maslahatda aragatnaşyk we kommunikasiýa ulgamynyň ýolbaşçylary we hünärmenleri, alymlar çykyş edip, özara arkalaşykly işlemekhem-de iş tejribeleri barada alyşýarlar, geljekki maýa goýum taslamalaryny we mümkinçilikleri kesgitlediler.

Belent başymyzyň buýsanjy, Aşgabat

Gündogaryň täze merjeni adyny alan gözəl şäherimiz Aşgabat bu gün özüniň köpsanly ajaýyp şaýollary, kaşaň ýaşaýyş jaýlary, belentden –belent sport we medeni - durmuş ähmiýetli binalary, ymaratlarydyr desgalary, serhowuzlary bilen her göreni özüne maýyl edýär. Eziz paýtagtymyzy mundan bu ýana hem hemme taraplaýyn ösdürmegi göz önünde tutýan giň göwrümlü taslamalaryň ençemesini durmuşa geçirmek häzir aşgabatlylaryň önünde wajyp wezipe bolup durýar.

Türkmenistanyň Prezidenti Gurbanguly Berdimuhamedowyň Karary bilen geçirilýän „Ak şäherim-Aşgabat” atly köpugurly Halkara sergisi uly meşhurlyga eýedir.

Dogrudanam, munuň hut şeýledigini ildeşlerimiz bilen bir hatarda lowurdap duran ajaýyp paýtagtymyza gadam basýan her bir daşary ýurtly hem goý ol talypdyr diplomat ýa-da döwlet işgäri bolsun, telekeçidir sungat işgäri ýa-da dünýäniň ýurtlaryna aýlanyp çykan täjirdir jahankeşe- syýahatçy bolsun, parhy ýok, olaryň ählisi-de biragyzdan paýtagtymyzyň älemde haýran galdyryjy iň ajaýyp şäherleriň biridigini hygtaýarlar.

„Ak şäherim- Aşgabat” atly Halkara sergisinde „Türkmenhaly” döwlet paýdarlar korporasiýasynyň. „Türkmengeologiýa” döwlet konserniniň, Türkmen döwlet neşirýat gullugynyň, Türkmenistanyň döwlet ätiýaçlandyryş guramasynyň, Türkmenistanyň energetika we senagat ministrliginiň , Türkmenistanyň saglygy goraýyş we derman senagaty ministrliginiň , Türkmenistanyň söwda we akyjylar birleşmeleri ministrliginiň we başgalaryň bu ýere getiren harytlarydyr önümleri, eksponatlarydyr ekspozisiýalary köpleriň göwnünden turýar.

Dokma pudagyna ägirt uly möçberde maýa goýumlary gönükdirilip, ýurdumyzda dokma toplumlarynyň onlarçasy işe girizildi. Dünýäniň iň ýokary öndürijilikli tilsimatlary bilen ypjün edilen şol toplumlar egirme,örme, dokma, boýag we tikin ýaly fabriklerden ybaratdyr.Bu kärhanalarda ýurdumyzda ozal öndürilmedik, jins, trikotaž, nah matalar şeýle hem olardan öndürilen önümleriň münlerçe görnüşiniň önümçiliginiň ýola goýulmagy, şeýle hem bu pudagyň öndürýän harytlarynyň dünýä bazarynda uly islegden peýdalanýandygy örän begendirýär.

Dürli halkara çäreleriniň geçirilýän ojağyna öwrülen myhmansöýer paýtagtymyza gelip görmäge höwes edýänleriň sanynyň günsaýyn artýandygy-da öz-özünden düşnüklidir. Indi oňat däbe öwrülen we paýtagtymyzyň durmuşynda möhüm waka öwrülen„Ak şäherim- Aşgabat “ atly halkara sergisine Diýarymyzda iş alyp barýan daşary ýurt kompaniýalarydyr firmalarynyň ençemesiniň wekilleri

gatnaşýarlar. Olaryň arasynda germaniýaly, hindistanly, eýranly, gazagystanly, gyrgyzystanly, orsýetli, ukrainaly, latwiýaly we başga ýurtlardan gelenler hem köp. Olar özleriniň her dürli önümlerini, tehnikadyr tehnologiýalaryny we oýlap tapýşlaryny- eksponatlardyr ekspozisiýalary ajaýyp Sergi köşgüne gelen aşgabatlylara we onuň köpsanly myhmanlaryna tanyşmak üçin höwes bilen hödürleýärler.

Halkara sergisinde gurluşyk, binagärlik, gurluşyk materiallary, nebitgaz gurluşygy, nebitimiýa, senagat, kommunikasiýa, aragatnaşyk, enjergika, elektrik üpjünçiligi, awtoulag, tehnika we enjamlar, kompýuter tisimaty, saglygy goraýyş, sanitariýa, sport, daşky gurşawy goramak, ýeňil, azyk we gaýtadan işleýän senagat, neşirýat, öý hojalygynda ulanylýan harytlar giňişleýin görkezýärler. Russiýanyň senagat tehnologiýalaryny, mehanizmlerini, enjamlaryny öndürýän, rezin- tehniki önümleri öndürýän kärhanalary öz harytlaryny giňden tanyşdyrdylar.

„Çuwaştorgtehnika” Açyk paýdarlar jemgyýeti 45 ýyldan bäri söwda-tilsimat enjamlary bazarynda üstünlik gazanyp gelýär. Jemgyýetçilik iýmiti üçin enjamlary, elektrik peçler, nahar we çörek bişiriji şkaflar, nahar bişiriji gazanlar, elektrik saýlar, iýmit paýlaýjy ugurlar, önümçilik stollary we hammamlar, tekjeler gelşikli edilip, bu jemgyýetiň kärhanalary tarapyndan halkara hil ölçeglerine laýyklykda öndürilipdir. „Çelýabinskiý traktornyý zawod-uraltrak” Jogapkärçiligi çäklendirilen jemgyýet bolsa agyr maşyngurluşyk pudagynda oňat netijeleri gazanyp gelýär. Ol ýokary hilli zynjyrlý ýol gurluşyk tehnikasyny: traktorlary, buldozerleri, turba goýujylary, kiçi traktorlary, kuwwatly traktorlary, zynjyrlý we tekerli ýükleýjileri, dizel hereketlendirijilerini, dizel- generator enjamlaryny, ähli önümler üçin ätiýaçlyk şaýlaryny köpadamly sergide mahabatlandyrdylar. Gurluşyk industriýasy üçin täze materiallary, enjamlary öndürýän, „Negar Seram” (Eýran, keramika, plitka), „Jain Granit”, (granit, gurluşyk materiallary) „Asylzada”(gurluşyk materiallary) kompaniýalarynyň bölümleri hem köp adamly bolýar. Gazagystandan „Sarybaý” kompaniýasynyň esasy barada aýdylanda bolsa, onuň iş görnüşleriniň biri „Sarybaý” we „Tobol Agro” söwda kysymly unlaryň üç

görnüşini hem-de bugdaý kepegi öndürmekdir. Bu önümler dünýäniň on iki ýurdyna iberilýär.

Sergide Garaşsyz ýurdumyzyň syýasy, dolandyryş, senagat, medeni we ylmy merkezi bolan paýtagtymyzyň ýokary depginli ösüşleri giňden beýan edildýär. Senagat babatdaky ösüşler önümçiligiň döwrebaplaşdyrylmagynyň hem- de zähmet öndürijiliginiň ýokarlandyrylmagynyň hasabyna gazanylýar.

- Biz baky Bitarap ýurdumyzyň paýtagty bolan ak mermerli ak şäherimiz Aşgabadyň binagärlik, medeni hyzmat ediş, dynç alyş ugurlary boýunça dünýäde iň ajaýyp döwrebap şäherleriň birine öwrülmegi üçin ýene-de köp işleri durmuşa geçireris--- diýip nygtaýan hormatly Prezidentimiziň ak şäherimiziň günsaýyn gözelleşmegi ugrunda yzygiderli alada edýändigini belläp geçmek gerek.

Mälim bolşy ýaly, iň häzirkizaman Arçabil şaýolunuň ugrunda häzirki wagtda paýtagtymyzyň täze işewür we medeni merkezi döredilýär. Şaýolunyň gyrasynda telekommunikasiýa diňi, täze stadion, iri myhmanhana toplumlary hem-de kaşaň ýaşaýyş jaýlary gurlar. Emeli köl hem-de ýoluň gyrasynda ajaýyp tokaý zolagy—da peýda bolar. 60 gektara golaý meýdany eýelejek kölli ýerdäki 5 adanyň birinde beýikligi 220 metrden ybarat Altyn asyr binasy gurlar. Ajaýyp paýtagtymyzyň görküne görk goşjak gymmatly taslamalaryň bulardan başga hem birgideni amala aşyrylar.

Belent basymyzyň buýsanjyna öwrülen gözelligiň nemunasy Aşgabadyň dünýä ýüzüne saçýan ýalkymynyň aýnasy bolan „Ak şäherim- Aşgabat” Halkara sergisiniň oňa gatnaşyjylardyr myhmanlar üçin-de, tomaşa etmäge baranlar üçin-de bähbitli hem-de täsirli bolýandygy ikuçsyzdyr.

„Türkmenistanyň dokma senagaty we haly sungaty” halkara sergileri

Garaşsyzlyk ýylarynda döräp, barha ýaýbaňlanýan dokma pudagyna ägirt uly möçberde maýa goýumlary gönükdirilip, ýurdumyzda dokma toplumlarynyň onlarçasy işe girizildi.

Beýik Galkynyşlar we ösüşler zamanamyzda ýurdumyzyň iň kuwwatly, ýerli çig malda işleýän industriýanyň kuwwatlylygyny artyrmak, eksport pudaklaryny has kämilleşdirmek we döwrebaplaşdyrmak ugrunda yzygiderli tagallalaryň edilýändigini bellemek gerek. Hut şu ýylyň özünde hem Hormatly Prezidentimiziň gol gezen Kararlaryna laýyklykda geljegi uly bolan bu pudagyň täze kärhanalarynyň gurluşygyna başlanýar.

Hormatly Prezidentimiziň „Türkmenistanyň dokma senagaty we haly sungaty“ atly halkara sergisine we ylmy maslahatyna gatnaşyjylara Ýüzlenmesinde:

-Dokma senagatyna we haly sungatyna bagyşlanan halkara sergisiniň we ylmy maslahatynyň dokmaçylygy ösdürmekde ýetilen belent sepgitleri halkymyza doly aýdyňlygy bilen bilen görkezmekde hem-de tutuş ýer ýüzine ýaýmakda uly ähmiýete eýe boljakdygyna berk ynanýaryn – diýip nygtaýşy ýaly, bu uly ähmiýetli halkara bu babatda uly ähmiýete eýe boldy.

Türkmen gazy dünýä ýylylyk paýlaýar

Dogrudan-da, tebigy baýlyklaryň uly gorlaryna eýe bolup durýan

Türkmenistanyň bu babatda dünýäde iň özüne çekiji döwletleriň hataryna goşulandygy bu gün jedelsiz hakykatdyr. Gymmatly çig mal bolan bu tebigy baýlygymyz bilen baglanyşykly ýurdumyzda we daşary ýurtlarda geçirilýän forumlar hem muny aňryýany bilen subut edýär. Paýtagtymyz Aşgabatda yzygiderli geçirilýän halkara sergiler we ylmy maslahatlar dünýäniň iň öndebaryjy kompaniýalarydyr firmalarynyň ençemesini ýygnaýar. „Tütkmengaz“ we „Türkmennebitgazgurluşyk“ döwlet konsernleriniň, „Türkmengeologiýa“ döwlet korporasiýasynyň we Türkmenistanyň Göwda-senagat edarasynyň bilelikde 2008-nji ýylyň mart aýynyň 27-sine Sergi köşgünde açylan „Gaz ýataklarynyň we mineral serişdeleriniň gözleg-agtaryşy we özleşdirilişi“ atly halkara sergini we maslahaty muňa mysal getirmek bolar. Oňa daşary ýurtlaryň 15-sinden kompaniýalarydyr firmalaryň 50-den gowragy gatnaşyp,

dünýä bazarlaryny gaz bilen üpjün etmegiň diwersifikasiýasyny ileri tutýan ýurdumyzyň ýangyç-energetika toplumynyň infrastrukturasyny has döwrebaplaşdyrmak, kämilleşdirmek bilen baglanyşykly iň häzirki zaman tehnikalaryny, tehnologiýalaryny görkezdiler, öz tekliplerini aýtdylar, ösüşleriň perspektiwalary barada giňişleýin pikir alşyldy.

Hormatly Prezidentimiziň başlangyjy bilen Türkmenistanyň hökümetiniň howandarlygynda Angliýanyň paýtagty Londonda geçirilen „Türkmenistanyň nebiti we gazy -2008“ atly konferensiýanyň hem ýurdumyzyň ägirt uly energetika potensialy bilen tanyşdyrmakda, bu babatdaky hyzmatdaşlygyň daşary ýurtly işewürler üçin bähbitli şertlerini giňden açyp görkezmekde örän ähmiýetli boldy. 150 sany daşary ýurt kompaniýalarynyň gatnaşmagynda geçirilen bu uly forumda ýurdumyzyň 45,4 mlrd. tonna şertli ýangyja barabar bolan gorlarynyň halkara hyzmatdaşlygy üçin giň perspektiwalarynyň bardygyny, açylan 150-den gowrak nebit, gaz we gaz kondensat ýataklarynyň häzir diňe 3-den bir böleginiň işlenip taýýarlanylýandygyny belgilenildi. Olaryň galanlarynda bolsa iş alyp barmaklyk öňde durýar.

2008-nji ýylyň 9-njy sentýabrynda Azerbaýjanyň paýtagty Bakuda açylan „Azerbaýjanyň we Türkmenistanyň nebit we gaz mümkinçilikleri: energetika, ykdysadyýet, ekologiýa. Hyzmatdaşlygyň baş ugry“ atly bilelikdäki sergi we konferensiýa hem ýurdumyzyň nebit-gaz ulgamynyň ägirt uly potensiala eýedugunu we bu ugurda hyzmatdaşlygyň örän uly geljeginiň bardygyny bütin dünýä ýene-de bir gezek äşgär etdi. Dünýäniň dürli künjeklerinden meşhur kompaniýalaryň, belli alymlaryň we hünärmenleriň gatnaşan uly çäresiniň ähmiýetli barada habar beriş serişdeleri giňden beýan etdiler. Bu bilelikdäki forumyň dünýäniň bu ulgama gyzyklanma bildirýän taraplarynyň köp gyzykly maglumatlary almaklarynda, ýangyç-energetika babatda iki dostlukly goňşy döwletiň bilelikdäki hyzmatdaşlygyny pugtalandyrmakda uly ähmiýeti boldy.

Dünýä ykdysadyýetiniň ösüşi energiýa serişdeleri bilen üpjünçilige köp derejede bagly bolup durýar. Türkmenistanyň nebitgaz pudagynyň düýpli ösdürilmegi ýurdumyza energiýa serişdeleriniň dünýä bazarlarynda mynasyp ornuny tapmagyna mümkinçilik berer.

Dünýäde tebigy gorlara in baý ýurtlaryň biri bolan Türkmenistanyň barha döwrebaplaşdyrylýan nebitgaz ulgamynyň ynamly ösüş ýolundadygy ildeşlerimizde uly ruhbelentlik döredýär. Ýurdumyzyň ykdysadyýetinde möhüm orun eýeýleşýän bu pudagy ösdürmek, türkmen gazyny, nebitini we nebit önümlerini dünýä bazarlaryna ugratmagy amala aşyrmak ugrunda düýpli we tutanýelri tagallalaryň edilýändigini bolsa aýratyn guwandyrýjydyr.

Hormatly Prezidentimiziň ykdysadyýetimizi döwrebaplaşdyryp ösdürmek syýasatynda tebigy serişdeleri dünýä bazarlaryna ugratmagyň diwersifikasiýasyna uly orun berilýär. Döwlet Baştutanymyz ýurdumyzyň Hökümetiniň 2009-njy ýylyň mart aýynyň 27-sine geçirilen mejlisinde:

-Ýangyç-energetika ulgamynda özara bähbitli halkara hyzmatdaşlygy Türkmenistanyň daşary syýasy doktrinasynyň möhüm ugry bolup durýar-diýip bellemek bilen, bu wajyp ugurda öňde durýan wezipeleri durmuşa ornaşdyrmak boýunça anyk çäreleri amala aşyrmagy, hususan-da, häzirki zaman gaztransport infrastrukturasy döretmek, bar bolan ulgamy döwrebaplaşdyrmak, şeýle-de täzelerini gurmak hakynda görkezme berdi. Bu ýurdumyzyň çäginde gazyň netijeli hereketini üpjün edýän ýerüsti infrastrukturany hem döretmek bilen, türkmen tebigy gazynyň ugurlaryny diwersifikasiýalaşdyrmak, şeýle hem türkmen energiýa serişdelerini halkara bazarlaryna çykarmagyň ygtybarly we durnykly ulgamyny döretmek ugrundaky ynamly ädim bolup durýar. Munuň özi ýurdumyzyň örän uly tebigy baýlyklaryny, geosyýasy taýdan amatly ýagdaýyny, ykdysady mümkinçiliklerini diňe bir türkmen halkynyň abadançylygynyň hatyrasyna däl-de, sebitiň, tutuş adamzadyň bähbitlerine has doly derejede peýdalanylmagyna gönükdürilen parasatly, uzakdan görüjilikli syýasatdyr.

Türkmenistanyň tebigy gaz gorlaryna örän baýdygyna, halkara transmilli gaz geçirijiler taslamalaryny ýeterlik möçberlerde tebigy gaz bilen üpjün etmäge ähli mümkinçilikleriniň bardygyna ähli hyzmatdaşlarymyz bu gün aýdyň göz ýetirýärler.

Hormatly Prezidentimiziň ýurdumyzyň strategiki önümlerimiziň, şol sanda nebitgaz ulgamynyň harytlarynyň hem marketingini, mahabatlama çärelerini has kämilleşdirmek we giňeltmek barada öňde goýýan wezipelerini durmuşa geçirmek bilen, bu ugurda ähmiýetli işleriň geçirilýändigini-de bellemek gerek.

Türkmenistan ýangyç-energetika babatda gurply döwlet hökmünde dünýä jemgyýetçiliginde barha uly gyzyklanma döredýändigini guwandyrýar. Bu „Gaffney Gline & Associates“ kompaniýasy tarapyndan Amyderýanyň basseýninde geçirilen audit barlaglarynyň netijelerinden soň has-da aýdyň ýüze çykdy. Daşary ýurtlardan gelýän ýokary derejedäki resmi adamlaryň, bu ugurda iş alyp barýan işewürler toparlarynyň Türkmenistanyň Nebitgaz senagaty we mineral serişdeler ministrliginde, Türkmenistanyň Prezidentiniň ýanyndaky Nebitgaz serişdelerini dolandyrmak we peýdalanmak baradaky döwlet agentliklerinde ýygý-ýygýdan bolup, özara hyzmatdaşlyk babatda gepleşikleri geçirýänligi-de muňa mysaldyr.

Ýurdumyzda nebitiň hem gazyň ägirt uly gorlarynyň bolmagy, onuň geografiýa taýdan amatly ýerde ýerleşmegi uglewodorod serişdeleriniň dünýä bazarlarynda ynamly syýasat alyp barmaga mümkinçilik berýär. Türkmenistan- Hytaý transmilli gaz geçirijisi, Türkmen–Eýran gaz geçirijisi, Hazarýaka halkara gaz geçirijisi, Hazarüsti gaz geçirijisi, Türkmenistan –Owganystan-Päkistan-Hindistan halkara gaz geçirijisi bu günki gün türkmen tebigy gazyny daşary ýurtlara ibermek boýunça göz önünde tutulýan esasy taslamalardyr.

Türkmenistan- Hytaý gaz geçirijisi ykdysadyýetimizi has-da güýçli depginde ösdürmäge uly ýardam eder. Mälim bolşy ýaly, 2007–nji ýylyň iýul aýynda Hytaýda Türkmenistanyň Prezidenti Gurbanguly Berdimuhamedow we HHR-iň Başlygy Hu Szintao tarapyndan „Dostluk we hyzmatdaşlyk gatnaşyklaryny mundan beýläk-de pugtalandyrmak we ösdürmek hakynda” Türkmenistan bilen Hytaý Halk Respublikasynyň arasyndaky Bilelikdäki Jarnama gol çekildi, Hytaýa türkmen gazyny ibermek baradaky anyk taslamanyň çaltlandyrylmagy baradaky möhüm meselä garaldy. Geçen ýylyň tomsunda bolsa Hormatly Prezidentimiziň Lebap welaýatyna iş sapary mahalynda dünýä jemgyýetçiliginiň ünsüni özüne çeken asyrlara ýaň saljak ajaýyp waka bolup geçdi, ýagny, Döwletbaştutanymyz Amyderýanyň sag kenaryndaky „Bagtyýarlyk” iri gaz konedensatly ýatagyň çäginde Türkmenistan- Hytaý gaz geçirijisiniň gurluşygyna ak pata berdi. Milli Liderimiziň geçen ýylyň tomsunda HHR-de bolanynda, 2009-njy ýylyň ahyryna çenli Türkmenistan- Hytaý gaz geçirijiniň gurluşygynyň tamamlanyp, ozal meýilleşdirilen 30 mlrd. kub metr gaza derek, her ýylda 40 mlrd. kub metr tebigy gaz ugratmaga mümkinçilik boljakdygyny belledi.

Dört döwletiň çäçinden geçip 7 müň kilometre golaý uzalyp gidýän bu taryhy desganyň gurluşygynyň 188 kilometri Türkmenistanyň, 530 kilometri Özbegistanyň, 1300 kilometri Gazagystanyň we 4500 kilometri bolsa Hytaý Halk Respublikasynyň çäklerine deňişdigi hem belenilmegine mynasypdyr.

Hormatly Prezidentimiziň tutanýerli tagallalary netijesinde bu halkara ähmiýetli asyryň desgasy baradaky iňňän uly möçberli taslamanyň durmuşa geçirilmegi ugrunda biziň ýurdumyzda hem tutanýerli iş alnyp barylýdy. „Türkmengaz” döwlet konserniniň buýurmasy boýunça Russiýanyň „Stroýtransgaz” kompaniýasy „Malaý-Bagtyýarlyk” gaz geçirisiniň 40 kilometrden gowragyny gurdu we onuň gurluşygyny 2009-njy ýylyň ahyrynda amamlanyp ulanylmaga berildi.

Bu taryhy desga türkmen halkynyň durmuşyny öňkünden-de gowulandyrmak bilen bir hatarda, türkmen- hytaý dostlugynyň has-da pugtalanmagyna, şeýle hem gaz geçiriji çäğinden geçýän ýurtlaryň ykdysadyýetiniň ösüşine hem mazaly itergi berer.

Ozal metbugatda habar berlişi ýaly, Türkmenistanyň daşary ykdysady gatnaşyklarynda Russiýa Federasiýasy öňde baryjy örne eýeleýär. Russiýa Federasiýasy bilen 2008-nji ýylda 2007-nji ýyldaky garanda özara söwda-ykdysady gatnaşyklarynyň möçberi 42,4 göterim artdy we ol mlrd. amerikan dollaryna golaý boldy. Döwletara ykdysady gatnaşyklarynda ýangyç-energetika ulgamyna uly orun deňşlidir. Mälim bolşy ýaly, Türkmenistan bilen Russiýa Federasiýasy ýangyç energetika ulgamynda Merkezi Aziýa- Merkez gaz geçirijisi arkaly türkmen gazyny ugratmak, şol ulgamy döwrebaplaşdyrmak, Hazarýaka halkara gaz geçirijisiniň gurluşygy baradaky taslamanyň durmuşa geçirilmegi babatda özara bähbitli hyzmatdaşlyk edýär.

Döwletbaştutanymyzyň uly tagallalary netijesinde kabul edilen Hazarýaka gaz geçirijisiniň halkara taslamasynyň durmuşa geçirilmegi Ýewropa bazarlaryny tebigy gaz bilen üpjün etmekde uly ähmiýete eýe bolar. Bu asyryň taslamasy hem oňa gatnaşýan döwletleriň ykdysadyýetiniň ösüş derejelerine düýpli täsir eder. Ozal bar bolan gaz geçirijisiniň durkunyň täzelenmegi hem-de Hazarýaka gaz geçiriji magistralynyň gurluşygynyň amala aşyrylmagy Ýewropa ugradyljak tebigy gazyny ýyllyk möçberini artdyrmaga ýardam eder. Şeýle-de, türkmen tebigy gazyny dünýä

bazarlaryna ugratmak boýunça beýleki wajyp taslamalaryň hem örän uly ähmiýeti bolar diýlip hasap edilýär.

Bu günki gün ýangyç-energetiki üpjünçilik meselesiniň tutuş dünýäde iňňän ýiti durýandygy, bu ugurdaky harytlara bolan islegiň barha artýandygy onuň diňe bir ykdysady mesele bolmak bilen çäklenmän, eýsem syýasy mesele bolup hem durýandygy ykrar edilen hakykatdyr. Hut şonuň üçin-de milli Liderimiziň taransmilli turbageçirijiler infrastrukturasyňyň howpsuzlygyny üpjün etmek baradaky iňňän derwaýys meseläniň öňyn çözgüdiniň tapylmagy ugrunda alyp barýan ýadawsyz tagallalary dünýäde giň goldawa eýe bolýar. Milli liderimiz Gurbanguly Berdimuhamedow 2008-nji ýylyň mart aýynyň 24-25-ne Moskwada döwlet saparynda bolan mahaly RF-nyň Prezidenti D. Medwedew bilen ýokary derejedäki duşuşyňyň barşynda strategik ýangyç-energetika ulgamyna degişli gepleşikler hem geçirip, Türkmenistan tarapyndan energiýa çig malyny dünýä bazarlaryna üstaşyr geçirmegiň howpsuzlygy baradaky mesele boýunça giň halkara hyzmatdaşlygyna başlamak baradaky teklibiň Birleşen Milletler Guramasyna girizilendigi kanagatlanmak bilen belenildi.

Mälim bolşy ýaly, Milli Liderimiziň başlangyjy esasynda BMG-niň Baş Assambleýasynyň 63-nji mejlisinde „Energiýa serişdeleriniň ygtybarly we durnykly üstaşyr geçirilmegi hem-de durnukly ösüşi we halkara hyzmatdaşlygy üpjün etmekde onuň hyzmaty“ atly Rezolýusiýanyň kabul edilmegini BMG-niň Howpsuzlyk Geňeşiniň Hemişelik agzalary bolan Russiýa, ABŞ, Beýik Britaniýa, Hytaý, Fransiýa ýaly kuwwatly döwletler tarapyndan ruruwbaşdan goldanylandygyny aýratyn bellemek gerek. Çünki häzirki döwürde dünýä ykdysadyýetiniň ösüşi, esasan, energiýa serişdeleri bilen üpjünçilige baglydygy jedelsizdir. „Türkmenistan+57“ ady bilen uly meşhurlyga eýe bolan bu möhüm resminama dünýäde barha uly gyzyklanama döredýär Milli Liderimiz Türkmenistanyň Ministrler Kabinetiniň şu ýuluň 15-nji ýanwaryndaky mejlisinde:

-BMG-niň Baş Assambleýasynyň „Energiýa serişdeleriniň ygtybarly we durnukly üstaşyr geçirilmegi hem-de durnukly ösüşi we halkara hyzmatdaşlygy üpjün etmekde onuň hyzmaty“ atly Rezolýusiýany kabul etmegi halkara bileleşiginiň energiýa

serişdelerini ygtybarly daşalmagyna ýokary derejede gyzyklanýandygyny we halkara hukugynyň umumylykda kabul edilen kadalaryna daýanyp, bu ugurda tagallalary birleşdirmäge taýýardygyny görkezdi- diýip belledi. Döwlet Baştutanymyzyň başlangyjy boýunça geçiriljek we bu babatda ýörite halkara Konwensiýasynyň kabul edilmegine itergi berjek halkara forumyny geçirmäge uly taýýarlyk görülyär. Milli Liderimiziň başlangyjy bilen ýakynda Aşgabatda geçiriljek halkara forumynyň türkmen tebigy gazyny dünýä bazarlaryna ygtybarly ugratmak, ýurdumyzyň ykdysady kuwwatyny pugtalandyrmak, halkymyzyň ýaşaýyş-durmuş derejesiniň has-da ýokarlandyrmakda , halkara turba geçirijileriniň infrastrukturasynyň howpsuzlygyny üpjün edilmegini gazanmakda möhüm ädim bolar. Bu halkara forumy arkaly global energiýa müşgillileriniň oňyn çözülmegi ugrunda uly tagallary edýän Milli Liderimiz Gurbanguly Berdimuhamedowyň azaby ýerine gowşar diýip umyt edýäris. Dünýä ýangyç-energetika ulgamynda özüniň münasyp ornuny eýeleýän Türkmenistanyň tebigy gazy, nesip bolsa, dünýä halklarynyň ojaklaryna ýylylyk paýlar, ýangyç-energetika babatdaky müşgillikleri ýeňip geçmäge uly ýardam eder.

Gurýan döwlet-kuwatly döwlet

Hormatly Prezidentimiziň gurmak, döretmek syýsaty dabaralanýar Milli Liderimiz Gurbanguly Berdimuhamedowyň karary bilen Türkmenistanyň gurluşyk ministrligi, Gurluşyk materiallary senagaty ministrligi, „Türkmenawtoýollary” döwlet konserni hem-de Türkmenistanyň söwda-senagat edarasy tarapyndan ýokary derejede geçirilen „Türkmengurluşyk-2009“atly halkara sergisini hem-de „Täze galklynys eýýamynda Türkmenistanyň gurluşyk senagatynyň ösüşi“ atly halkara ylmy maslahaty düzmegiň, gurmagyň-bina etmegiň, döretmegiň gözden geçirilişi, baýramçylygy hökmünde uzak wagtlap saklansa gerek. Aşgabadyň Sergi köşgünde 2009-njy ýylyň 20-22-nji awgustynda gurmak, döretmek, halal-agzybir ýaşamak ýaly mukaddeslikleri baýdak edinip, öz bagtyýar geljegini ynamly gurýan türkmen halkynyň beýik Galkynys eýýamyna

laýyk hakyky toý-baýramçylyk ruhy höküm sürdi. bu ýere gelen köpsanly adamlar gurluşyk industriýasynyň köpugurly mümkinçilikleri , her dürli gurluşyk tehnikalary, ýörite enjamlar, beton, kerpiç zawodlarynyň modelleri bilen tanyşdyryldy.

Gurluşyk ulgamynyň ýeten sepgitlerine we onuň perspektiwalaryna, daşary ýurt kompaniýalary bilen özara bähbitli hyzmatdaşlygyny pugtalandyrmaga bagyşlanylýp, şular ýaly iri halkara forumynyň geçirilmeginiň örän uly ähmiýete eýedigini aýratyn nygtap geçesimiz gelýär. Çünki, gurluşyk ulgamy ýurdumyzyň ykdysadyýetiniň ileri tutulýp ösdürilýän pudaklarynyň biridir.

Hormatly Prezidentimiziň Halkara forumyna gatnaşyjylara Ýüzlenmesinde:

-Aşgabat şäherinde açylýan şu halkara sergisi we ylmy maslahaty Türkmenistanyň dünýä döwletleri bilen peýdaly hem-de özara bähbitli gatnaşyklaryň yzygiderli ösýändigini görkezýän möhüm wakadyr.-diýlip belleniýär. Bu halkara forumyna Beýik Britaniýa Fransiýa, Türkiýe, Günorta Koreýa, Hytaý, Arap ýurtlary, Özbegistan, Polşa, Eýran, Wetnam, Ýaponiýa, Germaniýa, Orsýet, Belarus, Gazagystan ýaly döwletleriniň 20-sinden Türkmenistana örän uly gyzyklanma bildirýän kuwwatly kompaniýalaryň 100-den gowragynyň gatnaşmagy bu aýdylanlary doly tassyklaýar. Munuň özi ýurdumyzyň ykdysady hem-de gurluşyk babatdaky potensialynyň we perspektiwasyynyň örän ýokarydygyny aýdyň subutnamasydyr. Daşary ýurtly gatnaşyjylaryň içinde içinde uly gurluşyk meýdanyna öwrülen ýurdumyzda abraýly işläp, paýtagtymyzyň lowurdap duran şähre, tutuş ýurdumyzyň jenneti mekana öwürlmegine uly goşant goşup adygan „Buig“ „Polimeks“, „Komatsu“, „Itoshu“ ...ýaly dünýäde ykrar edilen kompaniýalaryň birnäçesi bar. Şonuň bilen birlikde, sergi-maslahata gatnaşan myhmanlaryň 50 töweregi bolsa, Diýarymyzda gurluşyk babatda ikinji sapar işewürlik aragatnaşyklaryny ýola goýmaga isleg bildirýän geljekki daşary ýurtly hyzmatdaşlardyr. Bu elbetde, guwandyrýjydyr, milli Liderimiziň alyp barýan netijeli daşary ykdysady syýasatynyň dabaralnamasynyň aýdyň alamatydyr. Batha kuwwatlanýan ýurdumyzyň durnukly syýasy ýagdaýy we ykdysady ösüşi, oýlanyşykly daşary ýurt maýa goýum syýasaty, daşary ýurt maýadarlaryny barha

özüne çekär. Sergi köşgünde söhbetdeş bolan daşary ýurtly maýadarlarymyzyň ählisi-de hut şu pikiri nygtadylar.

Ýeri gelende, 2009-njy ýylyň sentýabr aýynyň 2-4-ne Aşgabadyň sergi köşgünde Türkiýe Respublikasynyň 80 töweregi kompaniýalarynyň hem-de kärhanalarynyň gatnaşmagynda eksport haytlarynyň halkara sergisiniň geçirilendigini-de belläp geçmek gerek. Mälim bolşy ýaly, türkiýeli hyzmatdaşlaryň işjeň gatnaşmagynda Türkmenistanda nebitgaz, energetika, gurluşyk senagatlary, ýokary amatlykly ýaşaýyş jaýlary, sagaldyş merkezleri, medeni desgalar, dolandyryş edaralary we başga ymaratlar gurulýar.

Dogrudan-da, hormatly Prezidentimiziň örän ýerlikkli belleýşi ýaly, ... gurmak, döretmek kuwwatly döwlete mahsus aýratynlykdyr.

Bu günki gün beýik Galkynyşyň aýdyň alamatlary her ädim-de ýüze çykyp, gurply ýurdumyzyň durmuşyna ajaýyp öwüşgin çaýýar. Ol ykdysadyýetimiziň ösüşinde has-da aýdyň duýulýar. Durnukly makroukdysady ösüşler biziň adaty ajaýyp ýörelgämize öwrüldi.

Bu günki gün eziz Diýarymyzyň ýokary depginlerde ösýän döwletdigini halkara derejesinde ykrar edilendir. Türkmenistanyň Ministrler Kabinetiniň 15-nji awgustdaky mejlisinde Haklara Pul Gaznasynyň Ýerine ýetiji direktorlarynyň geňeşiniň mejlisiniň şol gaznanyň wekilleriniň biziň ýurdumyza bolan iş saparynyň jemleri babatdaky hasabatyny makullandygy barada habar berildi. Resminamada biziň ýurdumyzda durmuşa geçirilýän ykdysady we maliýe reformalaryna, şeýle hem global çökgünliginiň milli ykdysadyýetimize täsirini peseltmek maksady bilen görülýän çärelere ýokary baha berildi. Halkara derejesinde uly abraýdan peýdalanýan Gaznanyň ekspertleri ýurdumyzyň ýokary ykdysady görkezijileri gazanýandygyny nygtap, Türkmenistanyň mundan beýlägem gyşarnyksyz ösjekdigini bellemek bilen, Türkmeniastanyň maýa goýmak üçin amatly ýurtdygy hökmündäki çaklamalary öňe sürdüler.

Milli Liderimiz tarapyndan alnyp barylýan maliýe-ykdysady özgermelerine dünýä derejesinde ýokary baha berilmegi, ýurdumyzyň mundan beýläkki belent depginli ösüşleri babatdaky potensialy hakynda buýsandyryjy çaklamalaryň orta

atylmagy Türkmenistanyň saýlap alan ýolunyň dürsdüdini ýene-de bir gezek subut edip, göwünleri galkyndyrýar, Döwlet Baştutanymyzyň, uly galkynyşlara beslenýän Diaýrymyzyň dünýädäki abraýyny has-da pugtalandyrýar.

Türkmenistanyň Merkezi bankynda ýurdumyzyň maliýe-ykdysady toplumynyň hem-de halkara maliýe guramalarynyň wekilleriniň gatnaşmagynda hem ýakynda geçirilen maslahatda bular barada durlup geçildi

Ykdysadyýetimiziň diwersifikasiýalaşdyrylyp ösdürilmegi, hormatly Prezidentimiziň başlangyjy bilen Durnuklaşdyryjy gaznanyň döredilmegi, şonuň bilen bir hatarda ýurdumyzda maliýe reformasynyň talabalaýyk geçirilmegi (milli manadyň denominasiýasy, milli manadymyzyň daşary ýurt walýutasyna bolan ýeke-täk hümmetiniň kesgitlenmegi) iňňän möhüm ähmiýete eýe bolup, dünýä krizisiniň ýurdumyzyň ykdysadyýetine ýetirmegi ähtimal zyýanly täsiriniň önüni almaklygy üpjün edýär. Makroykdysady görkezijilerimiz guwandyrýar. Osüş depginimiz durnukly, ýagyny ol 20 göterimden artyl derejedowam edýär. Döwlet Býujetiniň girdejileri çykdajysyndan has artyk gelýär. Ýurdumyz dünýäde iň kuwwatly ýangyç-ehergetiki döwletleriň hatarynda tanalýar. „Gaffneý Gline & AssoCiates“ iňlis auditor kompaniýasynyň ýurdumyzyň gaz gorlaryna beren bahasy muny ýene-de bir gezek tassyklady. Hormatly Prezidentimiziň tebigy gazy daşary ýurtlara ibermegiň diwersifikasiýasy baradaky syýasaty (Türkmen-Hytaý, Eýran, Türkmenistan-Owganystan-Hindistan-Päkistan, Türkmenistan Orsýet-Ýewropa ugurlary) dabaralanýar. Milli Liderimiziň „Energiýa serişdeleriniň ygtybarly we durnukly üstaşyr geçirilmegi hem-de durnukly ösüşi we halkara hyzmatdaşlygy üpjün etmek baradaky baahasyna ýetip bolmajak gymmatly tagallalary dünýäde gyzgyn goldaw tapýar. Türkmeniň buýsanjyna öwrülen we depginli gurulýan „Altyn Asyr“ Türkmen köli, „Awaza“ milli syýahatçylyk zolagy, Demirgazyk-Günorta gaz geçirijisi...döwletimiziň ýokary ykdysady kuwwatyndan habar berýär. Kuwwatly ykdysadyýetimiz hormatly Prezidentimiziň ilatyň ýaşaýyş-durmuş şertlerini has gowulandyrmak, ykbal ähmiýetli gurluşyk maksatnamalaryny güýçli depginde alyp barmak babatda giň perspektiwalary açýar.

Hormatly Prezidentimiziň Maliýe çökgünligi zerarly arzanlaýan harytlaryň satyn alnyşyny has köpeltmek barada beren görkezmesi boýunça daşary ýurtlardan getirilýän harytlaryň esasan, gurluşyk, önümçilik enjamlaryndan ybaratdygyny bellesek, onda gurluşyk we önümçilik binalarynyň sanynyň has hem artjakdygy düşnükli. Dürli maksatly binalaryň has köp gurulmagy milli ykdysadyýetimiziň has çalt ösmegine itergi berer.

Hormatly Prezidentimiz Gurbanguly Berdimuhamedow:

-Ýurdumyzy jenneti Diýara öwürüp, ony ýer ýüzüniň ykdysady taýdan ösen döwletleriniň derejesinde saklamak üçin ähli çäreleri amala aşyrarys-diýip belleýär.

Döwletleriň siwilizasiýa babatda ýeten derejelerine baha berlende, ozaly bilen oba bilen şäheriň ýaşaýyş derejesiniň ýakynlaşyş derejesi nazara alynýar.

Hormatly Döwletbaştutanymyz obalaryň, şäherçeleriň, etraplardaky şäherleriň we etrap merkezleriniň ýaşaýyş -durmuş derejesini gözeltmek we paýtagatymyzyňka kybaplaşdyryp, Ýewropa standartlaryna ýakynlaşdyrmagy maksat edinýär.

Mälim bolşy ýaly, „Türkmenistany ykdysady, syýasy we medeni taýdan ösdürmegiň 2020-nji ýyla çenli döwür üçin Baş ugry „Milli Maksatnamasynda bu maksatlar bilen gurluşyklaryň uly toplumy göz önünde tutulandyr.

“Türkmenistanyň Prezidentiniň obalaryň, şäherçeleriň, etrapdaky şäherleriň we etrap merkezleriniň ilatynyň durmuş-ýaşaýyş şertlerini özgertmek boýunça 2020-nji ýyla çenli döwür üçin Milli maksatnamasyny durmuşa geçirmeklik 3 tapgyrda amala aşyrylar.

Milli maksatnamanyň birinji tapgyryny amala aşyrmak üçin döwlet tarapyndan 4 milliard amerikan dollary möçberinde maýa goýumyny goýmak bellenen bolsa, şol serişdeleriň özleşdirilmegi bilen, bu tutumly maksatnamada bellenenleri durmuşa ornaşdyrmak üçin ýene-de uly möçberdäki serişdeler gönükdiriler.

Welaýatlaryň we Aşgabat şäheriniň durmuş -ykdysady ösüşiniň 2008-2012-nji ýyllar üçin Konsepsiýalary ýaly möhüm ykbal göteriji resminamalarda nebitgaz pudagyny ösdürmegiň 2030-njy ýyla çenli maksatnamalaryna laýyklykda oba

gurluşygy, senagat gurluşygy, önümçilik ähmiýetli desgalaryň gurluşygy, ýaşayyş jaý binagärçilik gurluşygy giň gerim bilen dowam edýär.

Beýik Galkynyş eýýamynda diňe bir aýry-aýry iri obýektler däl-de etraplaryň, şäherleriň gurulýandygyny buýsanç bilen aýtmak gerek! Esenguly, Ruhubelent, Altyn sähra, Döwletli etraplary beýik Galkynyş eýýamyny alamatlandyrýan täze döwrebap etraplardyr. Milli Liderimiziniň geçen hepdäniň içinde Balkan welaýatynda täze Türkmenbaşy şäheriniň taslamasyna seredendigini-de şu ýerde býsanç bilen belläsimiz gelýär.

Häzir obalarda , şäherçelerde, etrapdaky şäherlerde , şäherlerde , etraplaryň we welaýatlaryň merkezlerinde Türkmenistanyň gurluşyk kadalaryna laýyklykda 2 gatdan ýokary bolmadyk jaýlary gurmaklyk dowam edýär. „Türkmenistanyň raýatlaryna gozgalmaýan emläk üçin karz bermekligi özgertmekligiň usullary hakynda” Türkmenistanyň Prezidentiniň Karary esasynda ýurdumyzyň ygtyýarly edilen banklary tarapyndan karz ugurlary açylyp, hususy ýaşayyş jaýyny gurmak üçin karz serişdeleri göýbermeklik bellendirildi.

Guwandyrjy zat, öň gozgalmaýan emläk üçin berilýän ipoteka karzlary diňe 15 ýyla çenli möhlet bilen berlen bolsa, çuňňur hormatlanylýan

Döwletbaşutanymyzyň ynsanperwer durmuş syýasaty netijesinde, indi 30 ýyl möhleti bilen karzlar bermek göz önünde tutulandyr. Berilýän karzlar boýunça esasy bergi babatda gozgalmaýan emläk üçin karz şertnamasynyň baglaşylan gününden 5 ýyla çenli ýeňillikli döwür hökmünde kesgitlenilýär.

Karz alyjynyň satyn alan jaýy gozgalmaýan emläk üçin karzyň girewi bolup durýar we raýatdan başga hiç hili girew talap edilmeyär.

Türkmenistanyň Ministrler Kabinetiniň 2009-njy ýylyň 4-ne geçirilen mejlisinde Hormatly Prezidentimiziň ilatyň ýaşayyş jaý üpjünçiligini has-da gowulnadyrmak maksady bilen, Aşgabat şäheriniň, welaýatlaryň, etraplaryň, we şäherleriň häkimliklerine öz çägindäki şäherlerde, etrap merkezlerinde we şäherçelerde dört gatly köp öýli ýaşayyş jaýlaryndan öýleri satyn almaga isleg bildirýän raýatlaryň deslapky ýüztutmalary esasynda gurluşyk kärhanalary bilen şertnamalary baglaşmaga ygtyýar berilýändigini baradaky karara gol çekmegi-de ýaşayyş

jaýlarynyň gurluşygynyň mundan beýläk hem has ýokary depginlerde dowam etdiriljekdiginiň aýdyň mysalydyr.

... „Türkmengurluşyk-2009“ halkara sergisine gelenler täsin ekspozisiýalar, eltkton wideo tehniklar arkaly Türkmenistanyň gurluşyk ulgamynyň ýeten sepgitleri, onuň geljegi baradaky gyzykly maglumatlar bilen uly höwes bilen giňişleýin tanyşdylar.

Binagärlik, şäher gurluşygy, seýsmologik işler boýunça döwlet syýasatyny durmuşa geçirýän Türkmenistanyň gurluşyk ministrliginiň medeni-durmuş binalarynyň, ýaşaýyş jaýlarynyň, dürli maksatly desgalaryň gurluşygy bilen baglanyşykly bitirýän işleri örän özüne çekiji. 2005-nji ýyl bilen deňeşdirilende, 2008-nji ýylda potratlaýyn işleriň 4,2 esse artandygy belenilmäge mynasypdyr. Oba ýerlerinde gurulýan döwrebap mekdepler, çagalar baglary, hassahanalar, medeni merkezler iň häzirki zaman enjamlary bilen enjamlaşdyrylandyr.

Türkmenistanyň gurluşyk materiallary senagaty ministrligi gurluşyk materiallarynyň berk maddy-tehniki binýadyny döretmek, olaryň görnüşlerini köpetmek hem-de hilini ýokarlandyrmak maksady bilen tutumly işleri alyp barýar. Pudagyň garamagyndaky senagat kärhanalarynda magdan däl materiallar, sement, asbest-sement önümleri, aýna, diwar materiallar-keramika kerpiji, gurnama demir-beton we jaý gurluşygynyň iri panel önümleri, şeýle hem başga gurluşyk materiallary öndürilýär. Ministrlik boýunça 2008-nji ýylda önüm öndürmekde 166,2 göterim ösüş depgini gazanylypdyr.

„Goý, ähli Türkmenistan gurluşyk meýdançasyna öwrülsin” diýýän hormatly Prezidentimiz Gurbanguly Berdimuhamedow beýik Galkynyş eýýamynda ýurdumyzyň gurluşyk toplumyny ýerli çig mal bilen üpjün etmek baradaky wajyp wezipäni öňde goýýar. Munda demir önümlerine uly orun degişlidir. Ahal welaýatynyň Ruhabat etrabynda täze işläp başlan Metallurgiýa zawody taslama kuwwatlygy 160 müň tonnna bolan bu kärhananyň doly güýjüne işläp başlamagy bilen, ýurdumyzyň kärhanalarynyň demir önümlerine bolan islegi öz wagtynda we ýokary derejede kanagatlandyrar. Ozal daşary ýurtlardan demir önümlerini satyn almak üçin harçlanan gyzyk pul tygşytlanylýar. Diýarymyzdaky

gurluşyklaryň özüne düşýän gymmaty ep-esli peseler, bu bolsa ahyrky netijede ildeşlerimiziň ählisi üçin-de örän bähbitlidir.

Milli Liderimiziň öňde goýýan wezipelerine laýyklykda, pudagyň maddy tehniki binýady barha pugtalanar. Amederýanyň iki tarapyny birikdirýän demirýol köprüsiniň ulanmaga taýýar edilendigi barada ýakynda ýaýran hoş habar biziň hemmämiziň depämizi gök diredi. Ol gurluşyk mteriallarynyň has köp öndürilmegine hem uly ýardam eder. Hormatly Prezidentimiz geçen hepdede Lebap welaýatynda iş saparynda bolanynda, Köýtendag etrabynda ýene-de bir sement zawodynyň guruljakdygyny hem habar berdi.

„Türkmenawtoýollary“ döwlet konserniniň taýýarlan ekspozisiýalary arkaly sergä gelen köp sanly aşgabatlylar we paýtagtymyzyň myhmanlary ýurdumyzdaky awtomobil ýollarynyň hem-de olaryň ugrundaky emeli desgalaryň taslamalarynyň düzülişi, olaryň gurluşygy we durkunyň täzelenişi bilen ýakyndan tanyşmaga mümkinçilik aldylar.

Hormatly Prezidentimiz ykdysadyýetimiziň köp pudaklaýyn ösdürilmegine uly üns berýär , şol sanda, telekeçiligiň has giňden ýaýbaňlandyrylmagy ugrunda hem köp tagallalary edip, telekeçiligi ösdürmek üçin gerek bolan şertleri döretmek ugrunda möhüm işleri durmuşa ornaşdyrýar. Hususy telekeçileriň ykdysadyýetimizde mynasyp paýynyň bardygy mälimdir. Olar gurluşyk ulgamynda hem öz goşantlaryny goşýarlar. Serginiň işune gurluşyk bilen ýakyndan meşgullanýan hususyýetçiler hem gatnaşdyrlar.

Türkmenistanyň Prezidentiniň 2008-nji ýylyň 21-nji iýulynda Aşgabatda we Ahal welaýatynyň Abadan şäherinde 4 gatly, 40 öýli döwrebap ýaşaýyş jaýlarynyň 35-sini gurmak barada ýerli we daşary ýurt firmalary hem-de döwlet edaralary bilen şertnama baglaşmaga Aşgabat şäheriniň häkimligine ygtyýar berildi. Häzirki zaman döwrebap ýaşaýyş jaýyny gurmak boýunça jogapkärli wezipe ynanylan guluşuk kärhanalarynyň arasynda ýerli „Doganlar“ „Ak tam“ hususy kärhalary hem bar. Mukaddes Garaşsyzlygymyzyň 18 ýyllygynyň baýramçylygy günleri abadanlylaryň birnäçe bagtyýar maşgalasy bu kärhanalaryň gurup berjek dünýä ülnülerine laýyk gelýän toýly jaýlaryna girerler. „Ajaýyp bina“

hususy kärhanasy, „ Arwana“ hojalyk jemgyýeti, telekçiler Gurbanmuhammet Mämmedow, Arslanmyrat Seýitgulyýew dagy hem gurluşyk ulgamynyň işine ynamly girişýärler.

Hormatly Prezidentimiziň ýakynda gol çeken „Kiçi we orta telekçiligi döwlet tarapyndan goldamak hakynda“ Türkmenistanyň Kanunyň güýje girmeginden ruhlanan hususy telekeçilkeriň iş keýpi has-da ýokary. Bazar gatnaşyklarynyň wajyp şertleriniň biri bolan hususy eýeçiligiň giňden ýaýbaňlandyrylmagynda bu kanunyň uly ähmiýetiniň bardygy aşgärdir. Munuň üçin telekçiler milli Liderimize uly Taňryýalkasyn aýdýarlar.

Hawa, Adamyň mertebesini beýgeldýän beýik Galkynyş eýýamynda ykdsadyýet adama hyzmat edýär. Hormatly Prezidentimiz Gurbanguly Berdimuhamedowyň ýolbaşçylygynda eziz Diýarymyz ykdysadyýetde, şol sanda, gurluşyk ulgamynda hem özüniň ösüşli ýoluny ynamly dowam etdirip, „Döwlet adam üçindir!“ diýen ynsanperwer ýörelgämiz barha rowaç alýar, günbe-günden kuwwatlanýan Türkmenistan öz halky üçin eşret mekanyny gurýan döwlete öwrülýär. Gurluşykçylaryň Aşgabat halkara forumy muny ýene-de bir gezek aýdyň görkezdi.

Halkara maýa goýumlary- ösüşleriň kepili

Hormatly Prezidentimiziň daşary syýasy-ykdysady gatnaşyklar babatdaky döwebap syýasaty halkara jemgyýetçiligi tapyndan uly goldaw tapýar. Ministrler Kabinetiniň mejlisinde 2009-njy ýylda milli Liderimiziň ýolbaşçylygynda ýurdumyzyň hökümet wekilýetiniň 15 gezek daşary ýurtlarda saparda bolandygy, daşary ýurtlaryň döwlet we hökümet ýolbaşçylarynyň baştutanlygynda döwlet we hökümet wekiliýetleriniň hem 15-isiniň Garaşsyz Diýarymyzda bolandygy we dürli derejedäki daşary ýurtlaryň, halkara guramalarynyň ýolbaşçylary bilen duşuşyklaryň geçirilendigi nygtaldy. Bilşimiz ýaly Türkmenistan Halkara derejsinde geçirilýän iri forumlaryň mekanyna öwrülip,

ýygy-ýygydan dünýäniň işewür adamlarynyň, maýadarlarynyň, bilermenleriňiň ünsüni özüne çekip durýar. 2009-njy ýylda daşary söwda dolanyşygy artyp, 16,8 milliard ABŞ-nyň dollaryna barabar bolandygy-da milli Liderimiziň „Syýasat ykdysadyýete hyzmat etmelidir“ diýen öňdengörüjilikli parasatly ýörelgesiniň öz miweleini berýändiginiň aýdyň mysalydyr..

Hormatly Prezidentimiziň beýik başlangyçlary bilen durmuşa geçirilýän uly tutumlaryň aňrasy-bärisi ýok. Ajaýyp wakalaryň, şowly işleriň, beýik başlangyçlaryň, dost-doganlyk gatnaşyklarynyň rowaç alan 2009-njy ýylynda eziz Dýarymyzyň iň ösen döwletleriň hataryna çalt deňleşmegi ugrunda hormatly Prezidentimiziň tutumly işleriniň hatarynda uly maýa goýumlaryny talap edýän Türkmenistan–Özbegistan-Gazagystan-Hytaý transmilli gaz geçirijisini, „Türkmen-Eýran“ gaz geçirijisini, giň gerimler bilen gurluşygy alnyp barylýan „Awaza“ milli syýahatçylyk zolagyny, ulanylmaga berlen Atamyrt–Kerkiçi demirýol köprüsini, Gyzyлгаýa-Bereket-Etrek-Gürgen halkara demirýol geçelgesiniň gurluşygyny, „Altyn Asyr“ Türkmen kölüni we başgalary görkezmek bolar.

Türkmenistanda ýokary depginde dowam edýän ykdysady özgertmeleri halkara derejesinde hem örän ýokary baha mynasyp bolýar. Halkara pul gaznasynyň, Bütindünýä bankynyň, Ýewropa abatlaýyş we ösüş bankynyň ykdysady potensialy babatda hut şeýle oňat pikirdedirler.

Halkara derejesinde iri maliýe-ykdysady guramalarynyň, kompaniýalarydyr firmalarynyň 50–sinden wekilleri bu tutumly foruma gatnaşyp, onda ýurdumyzyň durmuş-ykdysady ugurda durnukly ösýändigini bellenildi, Garaşsyzlyk ýurdumyzyň maýa goýum babatda dünýäde iň amatly döwletleriň biridigi barada ygtybarly aýdyldy. Ýurdumyzdaky syýasy taýdan asudalyk, döwletimiziň Birleşen Milletler Guramasy tarapyndan resmi taýdan berlen baky Bitaraplyk statusy, durnukly durmuş-ykdysady ösüşimiz, daşary ýurt maýa goýumlarynyň ygtybarlylygynyň kanun taýdan kepillenditilmegi, milli walýutamyzyň hümmetiniň durnuklylygy, häzirki zaman ulag aragatnaşyk infrastrukturanyň üpjün edilmegi, maýadarlary höweslendirmek üçin döredilýän salgyt, gümrük we beýleki ýeňillikler Hormatly Prezidentimiziň halkara maýa goýum syýasatynyň rowaçlanmagyna giň ýol açýar. Bu barada halkara forumda

düýpli esalandyrylan gürrüň edilip, Halkara Pul Gaznasynyň bilermenleriniň gelen netjesi ýaly, Türkmenistany maýa goýumyny goýmak babatda ygtybarly-ynamdar, özüne çekiji ýurt hökmünde baha berildi. Bütindünýä bankydyr Ýewropa abatlaýyş we ösüş banky hem biziň maýa goýum mümkinçiliklerimize berýän bahasy-da hut şu kysmydyr.

Geçen ýylyň iýun aýynyň başynda Ýslam ösüş bankynyň Dolandyryjylar Geňeşiniň Aşgabatda geçirilen 34-nji ýyllyk duşuşygynyň netijeleri boýunça Ýslam ösüş bankynyň agza ýurtlary türkmen ykdysadyýetine täze maýa goýumalaryny çekilmek barada karar gerldi. Türkmenistanyň YÖB bilen dostlukly hyzmatdaşlygy goňşy ýurtlaryň ykdysadyýetine-de täsir edýär. Bereket-Etrek-Gürgen ugry boýunça çekilýän täze demirýol magistraly diňe Türkmenistan bilen bir hatarda Gazagystandyr Eýranyň ykdysadyýetiniň ösmegine hem oňaly täsirini ýetirer. Ýene-de bir bellemeli zat YÖB-niň Prezidenti Türkmenistanyň ykdysadyýetine serişde göýbermäge ymtylýan ähli maýadarlar bilen hyzmatdaşlyk etmäge taýýardygyny-da öz çykyşlarynda nygtady. Munuň özi hem ýurdumyzyň maýa goýumlary babatda barha abraýynyň artýandygyna doly şaýatdyr.

-Transmilli Demirgazyk-Günorta demirýol magistralynyň gurluşygy häzirki wagtda Türkmenistanda YÖB-niň gatnaşmagynda amala aşyrylýan möhüm taslamalaryň biridir. Diş Merkezini gurmak we enjamlar bilen üpjün etmek, Mollagarada 600 orunlyk palçyk bilen kesel bejeriş merkezini gurmak we enjamlar bilen üpjün etmek, Infuzion ergini öndürýän zawody gurmak we enjamlar bilen üpjün etmek, Awazada 800 orunlyk sagaldyş merkezini gurmak we enjamlar bilen üpjün etmek we synag-önümçilik merkeziniň gurluşygynyň taslamasy; Daşoguzyň howa menziline uçuşlary ýerüsti üpjün edýän enjamlary gurnamak bilen uzynlygy 3500 m. ybarat bolan uçuş-gonuş zolagynyň gurluşygynyň taslamasy; Tejen-Babadaýhan, Serdar-Magtymguly, Daşoguz-Köneürgenç, Türkmenabat-Daşoguz, Mary-Serhetabat ugurlar üçin optiki-süýümlü aragatnaşyk toruny satyn almak we geçirmek taslamasy; Awazada medeni-tomaşa merkezini gurmak taslamasy; Balkanabat şäherini we oba ýerlerini suw bilen üpjün etmek üçin Ýazga kölüniň gündogar bölegini özleşdirmek taslamasy we Türkmenistan-Gazagystan (Bekdaş gümrük posty) 225 km. Ulag ýolunyň durkuny täzelemek taslamasy; Türkmenistanyň

Bank ulgamynyň kiçi we orta kärhanalary goldamak üçin maliýeleşdirmegiň umumy ulgamy taslamasyny maliýeleşdirmek göz önünde tutuldy.

Türkmenistanyň Hökümet wekilleri bilen Utgaşdyryjy toparyň arasyndaky Duşuşyk ýazgysyna jemi ABŞ-nyň 950.0 mln. dollaryna deň bolan taslamalaryň maliýeleşdirilmegine gol çekildi. Netijede, Türkmenabadyň howa menziline giňeltmek we dörebaplaşdyrmak, “Bereket-Gyzylgaýa-Üzen” demirýol menziline habar beriji, merkezleşdirme, gabama ulgamyny, aragatnaşyk hem-de elektrik energiýasy bilen üpjün etjek enjamlary satyn almak we gurnamak, “Aşgabat-Garagum-Daşoguz” demirýol menziline habar beriji, merkezleşdirme, gabama ulgamyny, aragatnaşyk hem-de elektrik energiýasy bilen üpjün etjek enjamlary satyn almak we gurnamak, Türkmenistan-Gazagystan (Bekdaş stansiýasy) 225 km. awto ýolunyň durkuny täzelemek, Molagarada 600 orunlyk palçyk bilen bejeriliş merkezini gurnamak we enjamlaşdyrmak, Aşgabatda Diş merkezini gurnamak we enjamlaşdyrmak, Infuzion ergini öndürýän kärhanany gurnamak we enjamlaşdyrmak, Balkanabat şäherini we oba ýerlerini suw bilen üpjün etmek üçin Ýasga kölüniň gündogar bölegini özleşdirmek taslamasy we Türkmenistanyň Bank ulgamynyň kiçi we orta kärhanalary goldamak üçin maliýeleşdirmegiň umumy ulgamy maliýeleşdirmeklik bellendi.

Bilşimiz ýaly, Türkmenistan-Eýran halkara gaz geçirijisiniň açylmagy bilen baganyşykly dabaralaryň geçirilýän günleri Aşgabada gelen YÖB-niň Prezidenti Ahmed Muhammed Ali Al Madaniniň gatnaşmagynda Gyzylgaýa-Bereket-Etrek demir ýolunyň „Bereket –Etrek böleginiň gurluşygynyň taslamasyny maliýeleşdirmek hakynda Türkmenistanyň Hökümeti bilen Yslam ösüş bankynyň arasynda Istna'a Ylalaşygyna we Istna'a Ylalaşygyny durmuşa geçirmek hakynda Türkmenistanyň hökümeti bilen Yslam ösüş bankynyň arasyndaky Agentlik ylalaşygyna gol çekildi. Milli Liderimiziň Kararyna laýyklykda Demirýol ulaglary ministrligine Gyzylgaýa-Bereket-Etrek demir ýolunyň goşmaça we sowma ýollary goşmak bilen umumy uzynlygy 325 kilometr bolan Bereket-Etrek böleginiň we Bereket stansiýasynda lokomotiw deposynyň taslamasyny düzmek we olary ulanmaga doly taýýar edip gurnamak barada Eýran Yslam respublikasynyň „Pars Energy“ kompaniýasy bilen goşulan baha üçin salgyt hasaba alnanda umumy bahasy 696 million amerikan dollar bahasy bolan şertnamany baglaşmaga ygtyýar berldi.

- 2010-njy ýylda Ýangyç energeetika ulgamynyň kuwwatyny barha artdyrmak bilen, tebigy gazy daşary ýurtlaar ibermegiň diwersifikasiýasy dogrusybdaky işlerei güýçlendirmeklige aýratyn üns berler. Nebitiň çykarylyşy geçen ýyl bilen deňeşdirilende 105,2 göterime barabar bolmalydyr. Halkymyzyň guwanjyna öwrülen „Awaza“ milli syýahatçylyk zolagynyň gurluşygy ýokary depginlerde dowam etdiriler. Emeli derýanyň, deňiz suwuny süýjediji desganyň, myhmanhanalaryň, Türkmenbaşy şäherindäki halkara aeroportynyň ulanylmaga berilmegi üpjün ediler.

Mili Liderimiziň „Goý, Türkmenistan gurluşyk meýdançasyna öwrülsin!“ diýen ganatly şygary barha dabaralanar. Şu iki ýylyň içinde milli hem-de daşary ýurt serişdeleriniň hasbyna bu pudaga goýuljak maýa goýumynyň 23,6 milliard amerikan dollaryna barabar bolmagy munuň aýdyň güwäsidir. Şu ýylda ýurdumyzyň energetika kuwwatyny has-da artdyrjak Aşgabat şäherinden Demirgazyň gündogarda, „Awazada“, Balkanabat şäherinde kuwwatlylygy 254 Megawatt täze gaz turbinaly elektrik stansiýasynyň gurlup ulanylmagy bellenilen. Ulag we demirýol gurluşyk işleri, aragatnaşyk desgalarynyň gurluşyk işleri depginli dowam etdiriler. Aşgabatda telediniň gurluşygynyň dowam etdiriljekdigini, öýjükli aragatnaşyk ulgamynyň we teleýaýlymlaryň ösdüriljekdigini, kompýuter tehnologiýaalrynyň, internet ulgamynyň ornaşdyrylyşynyň has giňden ýaýabaňlangytyljakdygyny-da bellemek gerek. Ylym bilimi ulgamyny ösdürmek, medeni-sort desgalarynyň gurluşygyny ýokary depginde dowam etdiriljekdigi bolsa aýratyn-da buýsandyryjydyr... 2010-njy ýylda durmuşa ornaşdyryljak tutumly işleriň uzyn sanawyny henizem dowam etdribermeli.

... Hawa, Garaşsyz baky Bitarap ýurdumyzda gazanylýan ajaýyp üstünlikler, döredilýän ajaýyp durmuş-ýaşayyş şertleri ähli ildeşlerimiziň göwnüni göterýär. Döwlet Baştutanymyzyň sahatly işleri üçin halkyň tüýs ýürekden aýdýan alkyşly sözlerini eşideninde, şol dogaly sözler özüň hem uly höwes bilen goşulyşanyňy duýman galýarsyň! Biz şeýle sözleri ýurdumyzyň welaýatlarynda täze açylan etraplaryň bagtyýar ýaşajylaryndan-da, ipoteka karzlary esasynda döwrebap ýaşayyş jaýlaryna girip toý tutanlardan-da, döwlet satyn alyş nyralary ýokarlandyrylan gowaça, galla hasylyny ösdürip ýetişdirýän we taýýarlan bol hasyly üçin bökdençsiz hasaplaşylan babadaýhanlardan-da, dünýä derejesindäki öz kaşan ymaratlaryna buýsanýan medeniýet

we sungat işgärlerinden-de, iň häzirki zaman çagalar edaralarynyň, orta we ýokary okuw mekdepleriniň , sport desgalarynyň gujagyna dolan çagalardyr talyp-ýaşlardan-da, sportçylardan-da gül açýan Diýarmyzyň dilleri senaly buýsançly gojalaryndan-da häli-şinde eşidýäris. Ýurdumyzyň ähli künjeklerindäki, taryhy-medeni we il arasynda keramatly saýylýan ýerlere zyýarata gelen ildeşlerimizden hem şeýle buýsançdyr alkysly sözleri eşitmek miýesser edip gelýär. milli Liderimiziň belent ynsanperwerçiligi üçin halkymyzyň ähli gatlaklaryndan, dürli ýaşdaky adamlardan çar ýandan ýagýan alkyslaryny eşidenimizde hem Magtymguly akyldaryň:

-Ýagşylykda ile özün tanadan,

Alkyş alyp, derejesi zor bolar-diýşi ýaly, özüniň ýagşy işleri, beýik başlandşgyçlary, sahawaty, hemaýat–goldawlary bilen gün-günden dünýädäki derejesi-hormaty ýokarlanýan milli Liderimiz Gurbanguly Berdimuhamedowyň ähli bellenenleriň üstünkili durmuşa ornaşdyryljakdygyna doly ynanýars. Çünki, işleriň bedew bady hut şeýle netijä gelmäge doly mümkinçilik berýär. Milli Liedrimiz Gurbanguly Berdimuhamedowyň başda durmagynda 2010-njy ýylda bedew bady bilen amala aşyryljak beýik işler halkymyzyň baky bagtyýarlygynyň binýady bolar.

Ýurdumyzyň bedew bady bagtyýarlgymyzyň binýadydyr.

Yslam ösüş bankynyň Prezidenti Ahmed Muhammed Ali Al Madaniniň öz çykyşynda belleýşi ýaly, Türkmenistan hormatly Prezidenti Gurbanguly Berdimuhamedowyň ýolbaşçylygynda maýa goýumlary babatda örän aýdyň syýasat alyp barýar. Yslam ösüş banky bilen gatnaşyklar, hyzmatdaşlyklar babatda hem bu aýdyň ýüze çykýar. Dünýädäki iň iri maliýe institutlarynyň biriniň ýolbaşçysynyň nygtaýşyna görä, dünýäde dowam edýäm maliýe çökgünligine garamazdan, Türkmenistan durmuş ykdysady babatda durnukly ösüşini dowam etdirýar we bu ugurlarda oňat perspektiwalara garaşylýar. Munuň üçin bolsa ýurduň döwrebaplaşdyrylýan ykdysady potensialy, tebygy-energetiki resurslary, geografiki taýdan ýerleşşi giň mümkinçilikleri açýar. Ol milli Liderimiziň „Türkmenistan- Özbegistan-Gazagystan-Hytaý“ Asyryň gaz geçirijisi, „Türkmen-Eýran“ gaz geçirijisi, Demirgazyk-Günorta“ geçelgesi babatdaky çözgütlerini taryhy çözgüt hökmünde örän adalatly häsiýetlerndirdi. Umuman alnanda, bu

ýerde çykyş edenleriň ählisi-de eziz ýurdumyzda alnyp barylýan maýa goýum syýasatyna ýokary baha bermek bilen, şu halkara forumynyň özara ykdysady gatnaşyklary has-da pugtalandyrmakda uly ähmiýetiniň boljakdygyny nygtamak bilen, öz leriniň bu ugurdaky anyk tekliplerini-de hödürlediler.

2009-njy ýylyň 16-18-nji dekabrynda Türkmenistanyň Merkezi Banky we Türkmenistanyň Daşary ykdysady iş döwlet banky tarapyndan guralyp, Türkmenistanyň ministrlikleriniň hem-de edaralarynyň, YÖB-nyň we onuň Utgaşdyryjy Toparynyň gatnaşmagynda geçirilen “Tegelek stoluň” başyndaky duşuşygy we onuň netijeleri hem muňa anyk mysaldyr.

Türkmenistanyň hökümetiniň birnäçe ýyldan bäri bu belli maliýe guramsy bilen ysnyşykly hyzmatdaşlygy saklap gelýändigini bellemek gerek.

Türkmenistanyň ykdysady ýagdaýyny gowulandyryjak birnäçe taslamalary Diýarymyzyň ýurdumyzda amala aşyrylan durmuş-ykdysady özgertmelriniň mynasyp durmuşa ornaşdyrylmagyna öz oňaly täsirini ýetirer.

Yslam ösüş bankyndan, Abu-Dabiniň ösüş gaznasyndan, Arap ykdysady ösüşiniň Kuweýt gaznasyndan we Saud ösüş gaznasyndan we Türkmenistanyň ministrliklerinden hem-de pudak edaralaryndan, Türkmenistanyň banklaryndan wekilleriň gatnaşmagyndaky bu duşuşykda ministrlikleriň hem-de pudak edaralarynyň maýa goýum taslamalarynyň 16-sy hödürlenilip, ol taslamalar sosial sferanyň kämilleşdirilmegine, transport-kommunikasion we senagat infrastrukturasynyň, telekommunikasiýalar sektorynyň döwrebaplaşdyrylmagyna, syýahatçylyk industriýasynyň, aýratyn-da, “Awaza” milli syýahatçylyk zolagynyň, şeýle hem ykdysadyýetiň hususy sektorynyň ösdürilmegi gönüden-gönüde tutldy. Saglygy goraýyş, bilim, ulag, gurluşyk sferasynda üstünlikli durmuşa geçirilen taslamalaryň birnäçesi, şeýle hem ykdysadyýetiň hususy sektoryny ösdürmäge gönükdirilen maksatnamalar hem Türkmenistanyň Yslam ösüş banky bilen birnäçe ýyldan bäri dowam edip gelýän netijeli hyzmatdaşlygyň aýdyň mysalydyr.

Bu taslamalaryň Utgaşdyryjy toparyň agzalarynda gyzyklanma döredendigini bellemek gerek. Demirgazyk-Günorta demirýol magistralynyň gurluşygy häzirki wagtda Türkmenistanda Yslam ösüş bankynyň gatnaşmagynda

amala aşyrylýan möhüm taslamalaryň biridir, ol Pars aýlygyndaky portlara gysga ugry üpjün eder we Ýewropanyň hem-de Aziýanyň ulag ulgamlaryny birleşdirer.

Yslam ösüş banky tarapyndan Aşgabatda Diş Merkezini gurmak we enjamlar bilen üpjün etmek, Mollagarada 600 orunlyk palçyk bilen kesel bejeriş merkezini gurmak we enjamlar bilen üpjün etmek, Infuzion ergini öndürýän zawody gurmak we enjamlar bilen üpjün etmek, Awazada 800 orunlyk sagaldyş merkezini gurmak we enjamlar bilen üpjün etmek we synag-önümçilik merkeziniň gurluşygynyň taslamasy; Daşoguzyň howa menziline uçuşlary ýerüsti üpjün edýän enjamlary gurnamak bilen uzynlygy 3500 m. ybarat bolan uçuş-gonuş zolagynyň gurluşygynyň taslamasy; Tejen-Babadaýhan, Serdar-Magtymguly, Daşoguz-Köneürgenç, Türkmenabat-Daşoguz, Mary-Serhetabat ugurlar üçin optiki-süýümlü aragatnaşyk toruny satyn almak we geçirmek taslamasy; Awazada medeni-tomaşa merkezini gurmak taslamasy; Balkanabat şäherini we oba ýerlerini suw bilen üpjün etmek üçin Ýazga kölüniň gündogar bölegini özleşdirmek taslamasy we Türkmenistan-Gazagystan (Bekdaş gümrük posty) 225 km. awto ýolunyň durkuny tazelemek taslamasy; Türkmenistanyň Bank ulgamynyň kiçi we orta kärhanalary goldamak üçin maliýeleşdirmegiň umumy ulgamy taslamasyny maliýeleşdirmekligiň göz önünde tutlýandygyny-da belläp geçesimiz gelýär.

Türkmenistanyň Hökümet wekilleri bilen Utgaşdyryjy toparyň arasyndaky Duşuşyk ýazgysyna jemi ABŞ-nyň 950.0 mln. dollaryna deň bolan taslamalaryň maliýeleşdirilmegine gol çekildi. Oňa laýyklykda, Türkmenabadyň howa menziline giňeltmek we dörebaplaşdyrmak, “Bereket-Gyzylgaýa-Üzen” demirýol menziline habar beriji, merkezleşdirme, gabama ulgamyny, aragatnaşyk hem-de elektrik energiýasy bilen üpjün etjek enjamlary satyn almak we gurnamak, “Aşgabat-Garagum-Daşoguz” demirýol menziline habar beriji, merkezleşdirme, gabama ulgamyny, aragatnaşyk hem-de elektrik energiýasy bilen üpjün etjek enjamlary satyn almak we gurnamak, Türkmenistan-Gazagystan (Bekdaş stansiýasy) 225 km. awto ýolunyň durkuny tazelemek, Mollagarada 600 orunlyk palçyk bilen bejeriliş merkezini gurmak we enjamlaşdyrmak, Aşgabatda Diş merkezini gurmak we enjamlaşdyrmak, Infuzion ergini öndürýän kärhanany

gurmak we enjamlaşdyrmak, Balkanabat şäherini we oba ýerlerini suw bilen üpjün etmek üçin Ýazga kölüniň gündogar bölegini özleşdirmek taslamasy, şol sanda ýurdumyzyň bank ulgamynyň kiçi we orta kärhanalary goldamak üçin maliýeleşdirmegiň umumy ulgamyny hem maliýelşdiriler.

Mälim bolşy ýaly, 2009-njy ýylyň 2-3-nji iýunynda Aşgabatda geçirilen Yslam ösüş bankynyň Dolandyryjylar Geňeşiniň 34-nji ýyllyk duşuşygynyň netijeleri boýunça Yslam ösüş bankynyň agza ýurtlary türkmen ykdysadyýetine täze maýa goýumlaryny çekilmegini oňlady. Türkmenistan bilen Yslam ösüş bankynyň dostlukly hyzmatdaşlygynyň goňşy ýurtlaryň ykdysady ösüşine hem öz täsirini ýetirýändigini, olaryň durmuş hal-ýagdaýyny gowuladymaga ýardam edýändigini-de bellemek gerek. Mysal üçin, Bereket-Etrek-Gürgen ugry boýunça çekilýän täze demirýol magistraly diňe bir Türkmenistanyň däl, eýsem, Gazagystanyň we Eýranyň ykdysadyýetiniň ösmegine hem öz oňyn täsirini ýetirer. Türkmenistana bu taslamalaryň ýerine ýetirilmeginde möhüm orun degişlidir. Doktor Ahmad Muhammed Ali Türkmenistanyň ykdysadyýetine serişde göýbermäge meýil edýän ähli maýadarlar bilen hyzmatdaşlyk etmäge taýýardygyny nygtap gelmegi-de Türkmenistanyň maýa goýumlary babatda barha abraýynyň artýandygyna güwäsidir.

Maýa goýum syýasatynyň dabaralanmagy

Garaşsyz baky Bitarap ýurdumyzyň paýtagty Aşgabat şäheri dünýä ýene-de dünýä jemgyýetçiliginiň ünsüni özüne çekýän dünýä ähm iýetli halkara wakanyň bolup geçýän ýerine öwrüldi. Paýtagtymyzdaky kaşan ymaratlarynyň biri bolan „Mizan“ söwda-täjirçilik merkezinde şu ýaýň 15-17-ne geçirilýän Türkmenistanyň söwda-senagat edarasy we IC Energy koimpaniýasy tarapyndan guralan Türkenistanyň halkara maýa goýum forumyna dürli wajyp ulgamlar boýunça dünýäniň uly meşhurlyga eýe bolan iri maliýe-ykdysady guramalarynyň, belli kompaniýalarydyr firmalarynyň, döwlet işgärleriniň ençemesiniň wekilleri,

hünärmenleri ýygnydylar. Bulara mysal hökmünde Ýslam ösüş bankyny, Ýewropanyň Ösüş we abatlaýyş bankyny, Ýewropanyň ykdysady howpsuzlyk gurnasyny, „Exploration & Production- International- ConocoPhillips „ kompaniýasy, „Goetzpartners Management Consultants“, „Dragon oil“, „Toatl“, „Itera“, „Nokia Siemens Networks“, „Lizingowaýa korporasiýa“, „Transstroy“, „ÝGPJ“, „Total Sa“ we başgaly görkezmek bolar.

Hormatly Prezidentimiz Gurbanguly Berdimuhamedowyň Türkmenistanyň halkara maýa goýum forumyna gatnaşyjylara iberen Gutlag hatynyň bu ýerde dabaralay ýagdaýda okalmagy, bu möhüm halkara çäresine gatnaşyýykarada uly ruhubelentlik döretmek bilen, ykdysady forumyň işine has-da işjeňlik häsiýetini berdi. Milli Liderimiziň çuň mazmunly Gutlag sözünde „Türkmenistanyň Halkara maýa goýum forumynyň daşary ýurtly maýadarlara ýurdumyzda ähmiýetli taslamalary maliýeleşdirmekde, özara peýdaly we netijeli hymatdaşlyk etmegiň ýollaryny araçalyp maslahatlaşmakda uly mümkinçilikleri döretjekdigine ynanaýaryn“ diýlip bellenilýär.

Ýurdumyzda ilkinji gezek geçirilen abraýly forum hormatly Prezidentimiziň alyp barýan parasatly içeri we daşary syýasatynyň barha dabaralanýandygyny, durmuş-ykdysady ösüşlerimiziň dünýäde ykrar edilýändigini, türkmen ykdyadyýetine özara bähbitli şertlerde maýa goýumlaryny çekmek baradaky syýasatyň öz mynasyp netijelerini berýändigini eziz Diýarymyzyň dünýä işewürleriniň, daşary ýurtly maýadarlary üçin barha özüne çekiji ýurda öwrülýändigini ýene-de bir gezek aýdyňlygy bilen subut etdi. Garaşsyz ata Watanymyzda dowam edýän syýasy asudalyk, ýurdumyzyň çäksiz buýsanjymyza öwrülen Bitaraplyk derejesi, durnukly durmuş-ykdysady ösüşimiz, daşary maýa goýumlarynyň ygtybarlylygyny üpjün etmek babatdaky kanunçylyk binýadynyň goýulmagy, maýa gowumçylary höweslendirmek maksady bilen döredilýän gümrük we beýleki ýeňillikler maýa goýum syýasatynyň dabralanmagyndaky iňňän möhüm şertlerdir.

Ýslam ösüş bankynyň Prezidenti Ahmed Muhammed Ali Al Madaniniň öz çykyşynda belleýşi ýaly, Türkmenistan hormatly Prezidenti Gurbanguly

Berdimuhamedowyň ýolabaşçylygynda maýa goýumlary babatda örän aýdyň syýasat alyp barýar. Yslam ösüş banky bilen gatnaşyklar, hyzmatdaşlyklar babatda hem bu aýdyň ýüze çykýar. Dünýädäki iň iri maliýe institutlarynyň biriniň ýolbaşçysynyň nygtaýşyna görä, dünýäde dowam edýäm maliýe çökgünligine garamazdan, Türkmenistan durmuş ykdysady babatda durnukly ösüşini dowam etdirýar we bu ugurlarda oňat perspektiwalara garaşylýar. Munuň üçin bolsa ýurduň döwrebaplaşdyrylýan ykdysady potensialy, tebygy-energetiki resurslary, geografiki taýdan ýerleşişi giň mümkinçilikleri açýar. Ol milli Liderimiziň „Türkmenistan- Özbegistan-Gazagystan-Hytaý“ Asyryň gaz geçirijisi, „Türkmen-Eýran“ gaz geçirijisi, Demirgazyk-Günorta“ geçelgesi babatdaky çözgütlerini taryhy çözgüt hökmünde örän adalatly häsiýetlerndirdi. Umuman alnanda, bu ýerde çykyş edenleriň ählisi-de eziz ýurdumyzda alnyp barylýan maýa goýum syýasatyna ýokary baha bermek bilen, şu halkara forumynyň özara ykdysady gatnaşyklary has-da pugtalandyrmakda uly ähmiýetiniň boljakdygyny nygtamak bilen, öz leriniň bu ugurdaky anyk tekliplerini-de hödürlediler.

Türkmenistanyň Halkara maýa goýum forumyna gatnaşyjylaryň käbirleriniň çykyşlaryny okyjylaryň dykgatyna ýetirleýäris.

-Raýen Lans, „Exploration & Prodiction- International- ConocopiPhillips“ kompaniýasy(ABŞ):

-Biz, energoresurslaryny döredýänler ýakyn hyzmatdaşlykda bolmalydyrys. Mälim bolşy ýaly, dünýäde enrgiýa serişdelerine bolan nyrhlar üýtgäp dur,. Biz ozaly bilen, öz çykarýan önümlerimiziň özüne düşýän gymmatyny aşaklatmak baradaky tagallalarymyzy güýçlendirmegiň aladasyny etmelidiris. Nebitgaz ýataklaryny işlemekde bizde örän uly tejribe toplandy. Tehnikalar we tehnologiýa, ökde hünärmenler, bilermenler babatda giň mümkinçiliklerimiz bar. Halkara maýa goýum kapitalyna eýediris.

Häzirki wagtda deňziň aşagyndaky nebitgaz ýataklaryny işlemeklik has giň gerimlere eýe bolýar. Biz dünýäniň dürli künjelerinde şu kysmy işleri üstünlikli alyp barýarys. Munuň özi köp güýji, maliýe we tehnik seerişdeleri talap edýär. Milli kompaniýalaryna bu işiň hötdesinden gelmekde mümkinçilikler bar. Emma

halkara derejesinde şeýle mümkinçiliklere eýe bolan kompaniýalaryň tejribesinden, hyzmatyndan peýdalanmak, özara bähbitli hyzmatdaşlyk etmek häzirki döwrüň öňe süren derwaýys talabydyr. Biz dünýäniň köp ýerlerinde, şol sanda Norwegiýada we başga ýurtlarda iri taslamalaryň amala aşyrylmagyna işjeň gatnaşýarys. Hazar sebitinde iş alyp barmaklyga hem döwtalaplyk bildirýaris. Şu nukdaý nazardan bolsa, Türkmenistan tarapyndan guralan şeýle abraýly horumyň ähmiýeti örän uludyr. Biz munuň üçin Türkmenistanyň Prezidentine we hökümetine örän minnetdardyr.

DR Hans Gerd Prodol, „Goetzpartners Management Consultants“:

- Türkmenistan döwleti jemi önüm öndürmekde barha ýokary netijeleri gazanýar. Şol bir wagtda bolsa ýurduň içerki bazary uly däl. Şu ýerde önümleri daşary ýurtlara eksport etmeklik möhüm wezipa hökmünde öň boýuna galýar. Täze iş orunlaryny döretmek barada tagallalary güýçlendirmek wajyp bolup durýar. Çünki, ýurtda dowam edýän oba hojalyk özgertmeleri netijesinde obasenagat ulgamynyň dörebaplaşdyrylmagy täze iş orunlarynyň has köpeldilmegini talap eder. Nebitgaz, energetika ulgamy iş orunlaryny döretmekde oňat mümkinçilik bolup durýar. Çig mal we tebigy resurslaryň eksporty ýokarlanýar. Munda göni saşry ýurt maýa goýumlary zerur diýip hasap edýäris. Ol mundan beýläkki ösüslere oňyn itergi berer. Türkmenistanyň öňde baryjy tehnologiýalar bilen has doly üpjün edilmegi üçin daşary ýurt maýalarynyň çekilmegi maksada laýyk boljakdygy gürrüňsizdir. 2008-nji ýylda bu ugurda uly ösüleriň gzanýandygyny-da belläp geçmek gerek.

Türkmenistanyň häsiýetli aýratynlygy hömünde bu döwletiň maýa goýmak üçin öňän ygtybarly ýurtdygydyr. Reformatör Prezidentiň ýurdy dörebaplaşdyrmakda gönyden-göni hereketlendiriji güýç bolup durmagy, dörebap reformalaryň geçirilip durulmagy uly ösüleriň kepillidir. Syýasy durnuklylyk, asudalyk, endigan ykdysady ösüşler, Döwlet býujetiniň talabalaýyklygy, milli puluň durnukly hümmeti, çar tarap bilen emele gelen dostlukly gatnaşyklar, kanunçylygyň barha pugtalandyrylmagy maýa goýmlar

üçin bu ýurt bilen hyzmatdaşlyk etmek üçin daşary ýurtly maýadarlary diýseň höweslendirýär.

Ykdysady ösüşlerimiziň daýanjy

Türkmeistanyň Energetika we senagat ministriginiň hem-de Türkmenistanyň Ylymlar akademiýasynyň Söwda-senagat edarasy bilen bilelikde Aşgabatda geçiren „Türkmeistanyň energetika senagatynyň ösüşiniň esasy ugurlary” atly Halkara segisi we ylmy maslahaty ýurdumyzyň jemgyýetçilik durmuşynda möhüm waka boldy. Forumda ýurdumyzyň energetika pudagbynda gazanylan netijeler, alnyp barylýan işler bilen dünýä jemgyýetçiligini tanyşdyrmak, ýerli we daşary ýurtly alymlaryň, hünärmenleriň bu pudaga degişli meseleleri ara alyp maslahatlaşmalaryny, tejribe alyşmaklaryny üpjün etmekde giň mümkinçilik döredildi. Halkara forumynyň myhmanlary-da bu barada uly minnetdarlyk bilen aýtdylar.

Dünýäniň 18 ýurdundan halkara derejesindäki abraýly kompaniýalaryň, firmalaryň wekilleriniň gatnaşmagynda 2009-njy oktýabr 7-9-na bolup geçen halkara sergisi we ylmy maslahaty üstünlikli tamamlanmak bilen, onda pudagy mundan buýana ösdürmegiň mümkinçilikleri barada hem durlup geçildi.

Mälim bolşy ýaly, türkmen ykdysadyýetiniň бүтін dünýäde ykrar ediln ýokary depginli ösüşi elektrik energiýasynyň has köp sarp edilmegini talap edýär. Elektrik energiýasynyň sarp edilmeginiň soňky üç ýylyň içinde 16 % derejede artmagy-da milli ykdysadyýetimiziň bedew bady bilen öňe barýandygy bilen düşündürse bolar.

Ýurdumyzyň energetika kuwwatyny pugtalandyrmak ugrundaky yzygiderli tagallalr esasynda diňe soňky baş ýylyň içinde Abadan, Türkmenbaşy, Balkanabat, Aşgabat, Daşoguz şäherlerinde kuwwatly energetiki desgalar bina edildi. Beýik Galknys eýýamynda hormatly Prezidentimiziň başda durmagynda bu uguraky işler has-da giňden ýaýabaňlandyrylýandygy, täze generirileýli kuwwatlyklaryň gurulýandygy guwandyrýar. Muňa mysal edip, „Awaza“ milli syýahatçylyk

zologyndaky 254,2 mBt bolan elektrik stansiýasynyň senagat zologyny elektrik energiýasy bilen üpjün etjek gurluşygyny, täze gurulýan energetika toplumlary ýerdunyzyň günbatar sebitindäki täze nebitgaz obýektleriniň energiýa serişdeleri bilen üpjün eder.bilen bökdençsiz üpjün etjek Balkanabatdaky elektrik stansiýasynyň gurluşygyny görkezmek bolar. Aşgabat şäherinden gündogarlygyna tarap 254,2 mWt kuwwaty bolan elektrik stansiýasynyň gurulýandygyny-da nygtamak gerek.

Türkmen elektrik energiýasynyň Türkiýe, Eýran, Owganystan döwletlerine, Täjigistana ugradylýandygyny bellemeli.

Bu forumyň ýurdumyzda elektrik energiýasyny has köp öndürmek babatdaky potensialyny durmuşa geçirmekde uly ähmiýeti bolar diýip bellemek bolar. Eýsem-de bolsa,elektrik energiýasyny öndürmeklik kuwwatyny has ýokarlandyrmagyň bir möhüm ugry-da, halkara forumynda bellenilişiu ýaly, elektrik energiýasyny öndürmekligiň alternatiw çeşmerinden giňden peýdalanmakdan ybaratdyr.

Hawa, Garaşsyz ýurdumyzyň energetika kuwwatyny ösdürmegiň uzak möhletli milli maksatnamasyna laýyklykda generirileýji kuwwatlykalary barha maksada okgunly ösdürilip, 2020-nji ýyla çenli ýurdumyzda sarp ediljek elektrik energiýasynyň möçberini 20 milliard kilowat sagada, daşary ýurtlara ugradyljagyny bolsa 6, milliard kilowat sagada ýetirmeklik bellenilýär.

Milli Liderimiz Gurbanguly Berdimuhamedowyň başda durmagynda eziz ýurdumyzyň sebitde şeýle hem dünýäde energetiki taýdan iň kuwwatly döwlet hökmünde tanaljakdygyna doly ynansa bolar.Çünki, munyň üçin biziň ýurdumyzda ähli şertler bardyr. Halkara forumynda nygtalyşy ýaly, alternatiw , ýagny, gün we ýel energiýa çeşmeleriniň-de bu wajyp işde öz mynasyp ornuny eýeljekdigi gümansyzdyr.

Kitap-neşirýat

2008-nji ýylyň 8-10-njy oktýabrynda Türkmen döwlet neşirýat gullugy tarapyndan Türkmenistanda ilkinji gezek neşirýar önümleriniň sergisiniň çäklerinde halkara kitap ýarmarkasy geçirildi. Russiýa bu serginiň hormatly myhmany bolmak bilen, ol neşir önümçiligi bilen meşgullanýan we oňa gyzyklanma bildirýan neşirýatlaryň, habar beriş serişdeleriniň, ýazyjylaryň we edebiýaty öwrenijileriň wekillerini özünde jemledi. Tanyşdyrylyş dabaralarynda we „tegelek stoluň“ başyndaky söhbetdeşliklerde bu pudagyň ösüşiniň esasy meýilleri we onuň wajyp meseleleri ara alnyp maslahatlaşyldy. Sergide mekdepleriň we ýokary okuw mekdepleriniň okuw kitaplarynyň, çeper we taryhy edebiýatyň, nebitgaz senagaty, energetika, hukuk ylymlary, lukmançylyk, temalaryndaky neşir önümleriniň, sözlükleriň we ensiklopediki neşirleriň baý ekspozisiýalary görkezildi. I. Fýodorow adyndaky neşirýat kolleži, Moskwanyň metbugat uniwersiteti aýratyn stendlerde sergä çykaryldy.

Şunuň ýaly sergi-ýarmarkalarynyň biziň halklarymyzy we medeniýetimizi has-da ýakynlaşdyrmaga, Türkmenistanyň Russiýa bilen adata öwrülen ýakyn aragatnaşyklaryny pugtalandyrmaga ýardam etjekdigi şübhesizdir. Däbe öwrülen bu Halkara kitap sergi-ýarmarkasy kitaplary we neşir etmeklik hukugyny satmak we satyn almak, bazary öwrenmek maksady bilen täze gatnaşyklary ýola goýmak, dünýä halklarynyň edebiýaty bilen tanyşmak, türkmen halkynyň edebi mirasyny wagyz etmek, neşirýatlaryň, döwlet kärhanalarynyň, firmalarynyň, hususy biznesiň döredijilik, ykdysady, tehnologiýa babatdaky aragatnaşyklaryny ýola goýmak, neşirýatlaryň we neşir ediji guramalaryň, çaphanalaryň we poligrafiýa kärhanalarynyň öňdebaryjy tejribelerini ýaýratmak maksady bilen guralyp, olarda örän täsirli çykyşlar edilip, leksiýalar okaldy, dokladlar ara alnyp maslahatlaşyldy, taraplaryň sergä getiren önümleri bilen tanyşdyryldy. 2009-njy ýylda guralan kitap ýarmarkasyna-sergisine bolsa Türkmenistanyň 30 töweregi döwlet edaralarynyň we hususy kompaniýalarynyň, şeýle hem dünýäniň 22 ýurdundan kompaniýalaryň we neşirýatlaryň 60-dan gowragy gatnaşdy.

Kitap forumlary dünýäniň dürli halklarynyň köp asyrlaryň dowamynda toplan medeni we taryhy baýlyklary hakynda maslahatlaşmaga, halklaryň arasynda aragatnaşygy ýola goýmaga, umumyadamzat gymmatlyklarynyň gazananlaryny ýaýratmak boýunça tejribe alyşmaga ýardam edýär.

Halkara forumlarynyň dowamynda onuň ähli gatnaşyjylary we daşary ýurtly myhmanlar ýurdumyzyň neşirýat pudagynyň gazanan ýokary üstünlikleri bilen ýakyndan tanyşmak, medeni aragatnaşyklary ýola goýmak, özara tejribe alyşmak, türkmen awtorlarynyň eserlerini daşary ýurtlarda çap edip çykarmak, edebiýat we sungat eserleriniň awtorlyk hukugynyň goralmagynyň ýola goýluşy bilen tanyşmak, ýokary okuw mekdepleri üçin, esasanam, Türkmenistanda giňden ösen nebitgaz, energetika we lukmançylyk senagaty pudaklaryna degişli okuw kitaplaryny çap edip çykarmak üçin awtorlyk hukuklaryny satyn almak babatda doly mümkinçilik alýarlar.

Milli Liderimiziň halkymyzyň ruhy ösüşlerine, intellektual derejeleriniň ýokarlanmagyna aýratyn uly ähmiýet berýändigini diýseň guwandyrýar. Döwletbaşutanymyzyň belent sepgitlere alyp barýan nurana ýoly bilim-ylym ulgama daýanýar. Hormatly Prezidentimiz ykbal ähmiýetli uly tutumlary amala aşyrmaklyga ilkinji nobatda bilim-ylym ulgamyny dünýä standartlaryna laýyk getirmekden başlady. Täze Galkynyş we beýik özgertmeler eýýamynda kitap diýen sözüň täzedan guderatly mana eýe bolýandygyny, munuň hem hut hormatly Prezidentimiziň eiz ady bilen baglanyşyklydygyny aýratyn guwanç bilen belläp geçesimiz gelýär.

Kitap kämilliğiň gözbaşy, bilimleriň hem-de älem-jahan syrynyň açaryl ruhy güýçdür, ruhbelentliğiň çeşmesidir. Kitabyň täsin guderaty baradaky söhbeti näçe uzaltsaň uzaldybermeli. Hormatly Prezidentimiziň tagallalary bilen ýurdumyzda kitaphanalaryň kitap gaznalarynyň üstüni kitaplar we beýleki neşir önümleri bilen doldurmak maksady bilen “Galkynyş” atly kitap merkeziniň döredilendigini belläp geçmek gerek.

Hormatly Prezidentimiz tarapyndan ýakynda Mary welaýat kitaphanasynyň düýbünüň tutlmany ýurdumyzyň syýasy-medeni durmuşynda örän ähmiýetli waka

boldy.13 müň 700 inedördül metre barabar meýdany bolan bu kitaphana üç million kitaby saklamak üçin niýetlenendir.Üç gatdan ybarat ymaratda okalga zallarynyň altysy, kompýuter we we internet-zaly iň häzirki zaman enjamlary bilen üpjün ediler. Ol okyjylaryň birbada 600-sine hyzmat edip biler. Kitaphananyň gümmeziniň aşagynda asmandaky ýyldyzlary öwrenmek üçin teleskopy ýerleşdirmekligiň göz önünde tutlulmagy-da täsindir.

Milli Liderimiziň Belarys Respublikasynda resmi saparda bolan mahaly bu ýerde ýeleşýän dünýäde iň iri kitatphanalaryň birine baryp görendigini we onuň bilen uly gyzyklanma bilen tanşandygyny-da ýatlanylnda, ýurdumyzda ylym-bilimi ösdürmekde, halkyň intellektual derejesini has ýokarlandyrmakda uly ähmiýeti bolan kitaphana işiniň, kitap neşir işiniň mundan buýana has-da rowaçlanjakdygyna hem ýene-de bir gezek göz ýetirip, buýsanjyň artýar.

Eýsem-de bolsa, meşhur halkara syýasy işgär hökmünde hormatly Prezidentimiziň işi, durmuşy bilen ýakyndan gyzyklanýan daşary ýurt okyjysy üçin onuň ata-baba kitaba uly hormat goýýan neslindendigi barada okamak–bilmek hem, elbetde, gyzyklydyr. „Atalaryň arzuwyny amala aşyrýan Agtyk“ atly kitapda beýan edilýän ýatlamalaryň birinde:„...Magtymgulynyň goşgularyny ýatdan aýdardy. Lap edip aýtdygym däl, kitap bolsa oňa höregem gerek däl.“ diýlip, il arasynda uly hormatdan peýdalanan, frontçy esger Berdimuhammet aganyň Magtymguly Pyraga, kitaba uly hormat goýandygy barada gürrüň berilýär.

„Ozal akan ýerden akarmyş aryk“ diýlişi ýaly, hormatly Prezidentimiziň hem kitaba uly hormat goýýandygy, kitap neşirýat ulgamyny, metbugaty ösdürmäge uly üns berýändigini äşgärdir. Şu ýerde hormatly Prezidentimiziň Aşgabatda geçirilen„Kitap–hyzmatdaşlygyň we progresiň ýoly“ atly IV Halkara kitap sergi-ýarmarkasyna gatnaşyjylara Ýüzlenmesinde „ Kuwwatly, ösen döwletde, neşirýat ulgamy, tutuş metbugat uly güýç bolmalydyr,“ diýen parasatly sözlerini ýatlap geçmek ýerliklidir.

Hawa,bu gün milli Liderimiziň taýsyz tagallalary bilen atalaryň arzuwlary hasyl bolýar. Mähriban Prezidentimiziň parasatly syýasaty netijesinde täze Galkynyş we beýik özgertmeler eýýamynda uly üstünliklere eýe bolýan eziz

Diýarymyzyň mukaddes ýaşyl Tugy türkmen döwletiniň baky
berkararlygynyň, abadançylygynyň, bagtyýarlygynyň nyşany hökmünde
dünýäniň ýüzünde buýsançly parlaýar.

Ylym-bilm-sport

Milli liderimiziň tagallalary esasynda bilim, ylym, sport we syýahatçylyk
ulgamlaryny dünýäniň ösen döwletleriniň derejesine ýetirmek, halkara
hyzmatdaşlygyny has-da giňeltmek, okuw-terbiýeçilik, ylmy-barlag işleriniň maddy-
tehniki binýadyny, usulyýetini döwrebaplaşdyrmak maksady bilen, 2008-nji ýylyň maý
aýynyň 1-3-i aralygynda “Bilim, ylym, sport we syýahatçylyk beýik Galkynys
zamanasynda” atly halkara sergisine we maslahatyna dünýäniň 30-dan köp ýurdundan
hem-de halkara guramalaryndan, şeýle-de kompaniýalardyr firmalaryň 60-a golaýynyň
wekilleriniň gatnaşandygy örän guwandyrýjydyr. Hormatly Prezidentimiziň belleýşi
ýaly, şeýle çäreler bu ugurda dünýä tejribesini öwrenmäge hem-de olary özümizde
giňden ornaşdyrmaga ornaşdyrmaga ýakyndan hyzmat edendir diýip ynam bilen
aýtmak bolar.

Hormatly Prezidentimiziň gol çeken buýrugy esasynda 2008-nji ýylyň noýabr aýynyň
11-15-i aralygynda Aşgabatda mekdep okuwçylarynyň kompýuter taslamalary boýunça
III Halkara bäsleşigini geçirmek bellenildi. Ýurdumyzda bilim ulgamynda gazanylanlary
wagyz etmekde, dünýä ýurtlarynyň çagalarynyň arasynda dostluk-doganlygy
pugtalandyrmakda, okuwçylaryň bilimleri düýpli öwrenmegini gazanmakda, kompýuter
tilsimatlary boýunça başarnyklaryny, döredijilik ukyplaryny we ylmy dünýägaraýşyny
ösdürmekde bu halkara bäsleşiginiň-de örän peýdaly bolandygy ikuşsyzdyr.

Ýüpek ýollar-dostluk ýollary

Milli Liderimiziň tagallalary bilen dünýäde meşhurlyga eýe bolan Dakar tapgyryna degişli „Ýüpek Ýoly-2009“-a döwlet derejesinde örän uly ähmiýet berildi we 2009-njy ýylyň 5-13-nji sentýabry aralygynda Kazan-Aşgabat ugry boýunça iň görnükli ralli ýaryşy Russiýa Federasiýasynyň, Gazagystan Respublikasynyň, Türkmenistanyň çäklerinden geçip gitdi we ol 4500 kilometr uzynlykda hem-de 3200 kilometri ýörite uçastoklardan ybarat bolardy.

Täsin awtoralli ýaryşyna görülen taýýarlyk bilen tanşan mahalyymyz hem, dünýä derejesindäki bu ralliniň örän çekeleşikli we özüne çekiji boljakdygyny öňünden duýmak kyn däl. Tejribeli hünärmenler Dakar rallisiniň ähli talaplaryna doly laýyk gelýän „Ýüpek ýoly-2009“ ýaryşyny geçirmek üçin saýlanylyp alnan Kazan-Buguruslan-Uralsk-Beýneu-Janözen-Türkmenbaşy-Balkanabat-Derweze-Agabat ugrunyň, olaryň geçjek ýerleriniň hem-de şetleriniň Dakar rallisiniň talaplaryna doly laýyk gelýändigini bellediler.

Dünýä awtosportynyň taryhynda möhüm waka bolan awtoralli ýaryşyna gatnaşmak üçin zaýawka-teklipler guramaçylyk komiteti tarapyndan 2009-njy ýylyň 31-nji iýulyna çenli kabul edildi. Ýaryşa gatnaşmaga isleg bildirýän dünýä meşhur awtosportçylaryň sany barha köpeldi. Olaryň arasynda ralli-reýd boýunça dünýäniň birnäçe gezek çempionlary, „Dakar“ marafonynyň ýeňijileri ralliçiler, toparlar hem bardy.

Awtorallini hormatly Liderimiz Gurbanguly Berdimuhamedowyň talap edişi ýaly, ýokary derejede geçirmek üçin ähli zerur çäreler görüldi. Döwletbaştutanymyzyň başlangyjy bilen geçirilen halkara ýaryşynyň taslamasynyň ýolbaşçylarynyň tanyşdyrylyş dabarasynda žurnalistleriň beren köpsanly jogaplarynda habar berişlerne görä, Raliniň barşy Russiýanyň we halkara habar beriş serişdeleri arkaly giňden şöhlelendirilmelidi, ol şeýle hem boldy. Bu maksatlar üçin guramaçylyk komitetiniň ygtyýaryna telewizion dikuçarlar berildi we fransuz hünärmenleri 9 günün dowamynda gündelik 180 ýurda reportažlaryň alnyp berlişi guralyp durdy.

we 21 ýurduň gündelik neşirleriniň 30-syna, žurnallaryň 40-syna media goldawy berildi.

Awtoralliniň ýeňijileri üçin baýrak gaznasy döredildi.

Hormatly Prezidentimiziň Beýik Galkynyş we täze özgertmeler eýýamynda ýurdumyzda sporty we bedenterbiýäni ösdürmek ugrundaky tutanýerli tagallalarynyň ajaýyp netijeleriniň biri hökmünde taryhda ilkinji sapar şeýle abraýly derejedäki ýaryşa türkmenistanly awtoralliçiler toparynyň hem ýeňil we ýük awtomobillerinde gatnaşjakdygy ähli ildeşlerimizde buýsanç duýgusyny döretdi. Paýtagtymyzdaky „Kamaz“ merkezinde, we „Kamaz-master“ sport toparynyň ýardam bermeginde Naberşnyýe Çelnyda güýçli depginde türgenleşik işleri alnyp barylýdy.

Ministrler Kabinetiniň Mejlisinde „Ýüpek ýoly-2009“ awtorallisiniň Aşgabatdaky pellehanasy, ýaryşyň ýeňijilerine gowşuryljak kubogyň nusgasy tassyklanylýdy. Türkmen topragynda berk erk-ygtyýarlylaryň, mertleriň, çakganlaryň, ugurtapyjylaryň, tutanýerlileriň uzak we çarkandakly ýollary söküp geljek armazak sportçylaryň arzyly pellehanasy hökmünde Garaşsyz baky Bitarap Türkmenistanyň paýtagty, ak şäherimiz Aşgabadyň Garaşsyzlyk binasy kesgitlenildi.

Magtymguly Pyragynyň:

- Myhman geler alys ýerden,

Garşylasaň söwüş bilen- diýen dürdäne setirleri ýada düşýär.

Eýsem-de bolsa, alys menzilleri söküp, belentli-pesli, her dürli päsgelçilikli, çylşyrymly ýerlerden ussatlarça ötüp, iňňän tolgundyryjy pursatlaryň ençemesini başdan geçirip, üstünlik bilen gözel paýtagtymyza ýetip gelen iň meşhur aýtosportçylar türkmen topragynda ak şäherimiz Aşgabatda gujak açyp garşylanylýar, hormatly myhmanlaryň şanyna mynasyp hezzet-hormatlar bilen uly toý tutulup, söwüş edildi, gatnaşyjylara sylag-serpaýlar ýapyldy.

Bitaraplyk Binasynyň önünde gowşurylan kubokdyr baýraklar we sowgatlar, dostlukly üç döwletiň –Russiýa Federasiýasynyň, Gazagystan Respublikasynyň we Türkmenistanyň özara gatnaşyklaryny has-da pugtalandyrmagyň nyşany

hökmünde dünýäniň çar künjünden bolan in meşhur awtosportçylaryň we toparlaryň ýeňişler sanawyny bezeýär.

Bu halkara ýaryşy hoşniýetli gatnaşyklary saklaýan hem-de özara hyzmatdaşlygy alyp barmagyň nusgasyny görkezýän döwletleriň dostlugyny gatnaşyklaryny pugtalandyrmaga, hyzmatdaşlygy işjeňleşdirmäge ýardam eder. Awtoralliniň ýurdumyzyň abraý mertebesini has belende gterjendigi, sebitde dostluk gatnaşyklaryny has ösdürmäge, dünýäde uly meşhurlykdan peýdalanýan awtosport ýaryşyny, sporty giňden wahyz etmekde örän uly ähmiýetiniň bolandygy ikuçsyzdyr.

Awtoralliniň ruhy, tebigaty, şertleri, çäksiz erk-ygtyýarlylygy, egsilmez güýç-kuwwaty, gaýraty, çakganlygy, ugurtapyjylygy talap edýär. Hormatly Prezidentimiz eziz ýurdumyzy ýer ýüzünde has şöhratlandyrmak üçin hut şeýle häsiýetleri özünde jemleýän raýatlary terbiýeläp ýetişdirmek wezipesini öňde goýýar.

Ministrler Kabinetiniň mejlisinde Hormatly Prezidentimiz ýaryşyň ýurdumyzyň halkara abraýyny has ýokarlandyrmagyna, goňşy döwletler bilen dostlukly gatnaşyklary pugtalandyrmakda möhüm orun eýelemelidigini ýene-de bir gezek belemegi, eziz Diýarymyzda amala aşyrylýan ähli beýik tutumlaryň „Döwlet adam üçindir!“ diýen baş ýörelgä laýyklykda, il-günüň abdançylygyna, bagtyýarlygyna, bolelin durmuşyny üpjün etmeklige gönükdirilendigini göz ýetirmek bolýar. Şeýle uly tutumlaryň hatarynda bolsa Milli Liderimiz tarapyndan öňe sürülen „Awaza“ milli syýahatçylyk zolagyny, halkara gaz geçirijileri, oilaryň howpsuzlygyny üpjün etmek we ulag-kommunikasiýa babatdaky halkara taslamalary buýsanç bilen görkezmek bolar.

Dakar rallisiniň ähli talaplaryna doly laýyk gelýän „Ýüpek ýoly-2009“ ýaryşynyň üstünlikli geçendigine bolsa älem-jahan şaýat boldy. Türkmenistanyň Konstitusiyaynda bellenilişi ýaly, adam ýurdumyzyň baş baýlygydyr. „Sagdyn bedende-sagdyn ruh!“ diýlen gadymdan gelýän parasatly sözler bu çün aýartyn çuň mana eýedir.

Hormatly Prezidentimiz tarapyndan halkymyzyň saglygyny pugtalandyrylmagy, sagdyn durmuş ýörelhelriniň wagyz edilmegi babatda durmuşa ornaşdyrylýan köpgyraňly, il bähbitli işler barada oýlananyňda ýurtda gurlan we gurulýan in häzirki zaman lukmançylyk merkezleri we sport desgalary, geçirilýän dürli derejedäki sort-köpçülik çäreleri bilen bir hatarda Milli liderimiziň özüniň şahsy göreldesi hem hatar-hatar bolup gözün önünden geçýär.

NETIJE

Mahabat bildirişleriniň, ilkinji nobatda, žurnalistika infrastrukturasynda taýýarlanylýandygyny belelemek gerek. Bu bildirişler köpçülikleýin habar beriş serişdelerinde, ýöriteleşdirilen habarlar hökmünde hasaba alynmadyk mahabat häsiýetli materiallar hem gazet nomeriniň 40 göterimine çenli, radio we teleýaýlymlar üçin—gepleşikleriniň möçberleriniň 15 göterimini eýeläp bilerler. Şonuň üçin diňe bir mahabat agentlikleri däl, eýsem köpçülikleýin habar beriş serişdeleriniň redaksiýalary hem okyjylaryň, tele tomaşaçylaryň, radio diňleýjileriň ýüregine düşmeýän edebi taýdan sowatly, netijeli mahabatlary taýýarlamak barada uly yhlas etmekleri möhümdir.

Iş tejribesiniň seljermesi köpçülikleýin habar beriş serişdelerinde ulanylýan mahabatlaryň umumy kabul edilen kadalar boýunça mydama düzülmeyändigini görkezýär: şygarlar (sloganlar) örän seýrek ulanylýar, tele habarlaryň sýužetleri köplenç ýagdaýda orginal däl, harydyň we hyzmatyň potensial alyjylaryna psihologiki täsir edişiň kadalary göz önünde tutulmaýar.

Emma mahabat jemgyýetçilik ýa-da *public relations* bilen aragatnaşyk hökmünde şunuň ýaly täsir edişiň bölegi bolup durýar.

Mahabat çäreleri we *public relations* aksiýalary biri-birine hususy we umumy hökmünde gatnaşýarlar, mahabat ýa-da abraýly kampaniýalarda gabat gelýärler. Täjirçilik we syýasy (saýlawyň ön ýanynda) kampaniýalarda meýilnamalaşdyrmagyň birmeňzeş usullary ulanylýar, ýöne olary

geçirmegin strategiýalary dürli-dürlüdür. Olaryň netijeliligi žurnalistika bilen anyk özara herekete baglydyr.

Edebiýatlar:

1. Gurbanguly Berdimuhamedow, „Türkmenistanyň ykdysady strategiýasy: halka daýanyp, haklyň hatyrasyna” „Türkmenistan” gaz. 10.06.2010.
2. “Türkmenistanyň Prezidenti Gurbanguly Berdimuhamedowyň ýurdy täzedan galkyndyrmak baradaky syýasaty” Aşgabat, Türkmen döwlet neşirýat gullugy 2007ý.
3. Türkmenistanyň Prezidenti Gurbanguly Berdimuhamedowyň ýurdy täzedan galkyndyrmak baradaky syýasaty – Aşgabat, 2007.
4. Gurbanguly Berdimuhamedow. “Ösüşiň täze belentliklerine tarap” – Saýlanan eserler. 1-nji tom – Aşgabat 2008.
5. Gurbanguly Berdimuhamedow. Ösüşiň täze belentliklerine tarap – Saýlanan eserler. 2-nji tom – Aşgabat 2009.
6. “Parahatçylyk, Döredijilik, Progres syýasatynyň dabaralanmagy” Aşgabat, Türkmen döwlet neşirýat gullugy 2008ý.
7. “Garaşsyzlyga guwanmak, Watany, halky söýmek bagtdyr” Aşgabat, Türkmen döwlet neşirýat gullugy 2007ý.
8. “Ösüşiň täze belentliklerine tarap” Aşgabat, Türkmen döwlet neşirýat gullugy 2010ý.
9. Kaftanjiýew H. Metbugat reklamasynyň tekstleri. – M.: 1995.
10. „Türkmenistanyň altyn asyry” žurnaly, 2000-2008 ý.ý.